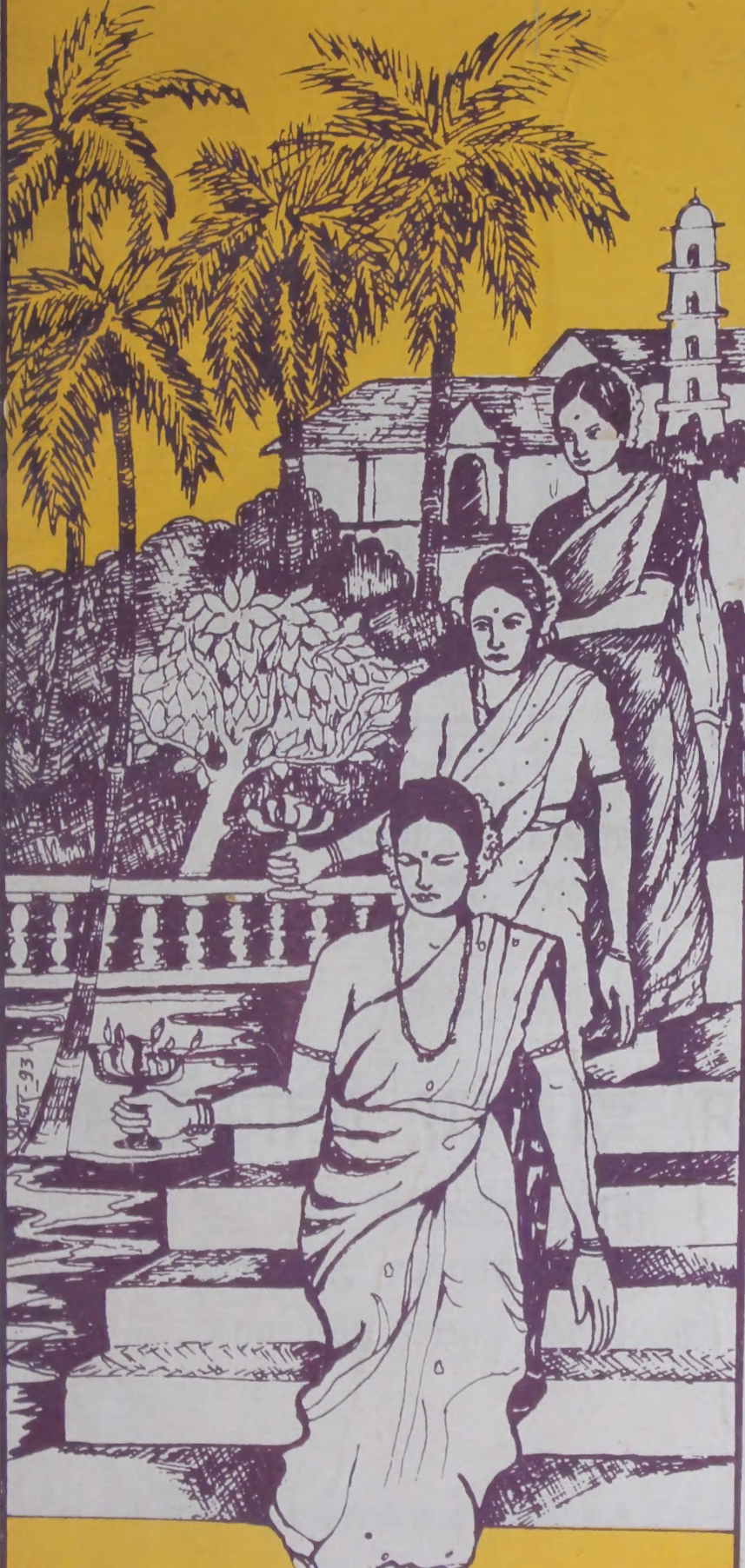

चित्रंगी

दिवाली १९९३

तुमची इमारत सजोवपाक आनी बरेतरेन उरपाक

सुपरस्नोसेम

वापरात

गोंयचे वितरक

एस. एन. एन्टरप्रायजिस

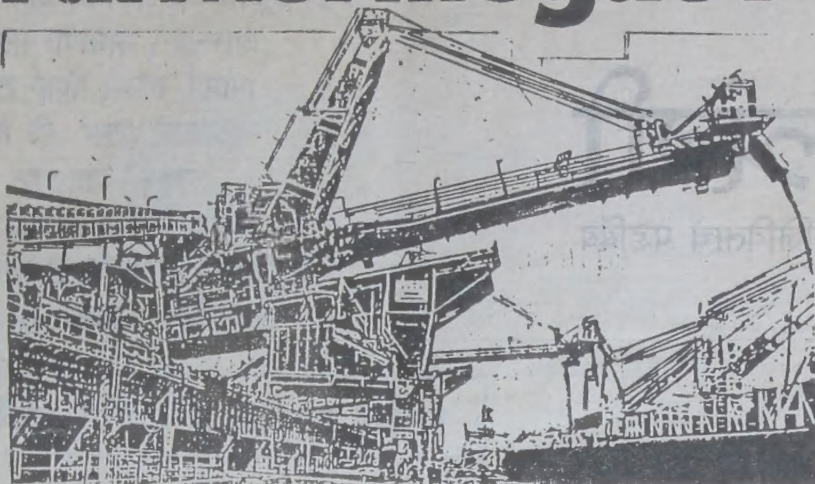
राधा बिल्डींग बाजाराकडेन
पणजी-गोंय

उत्पादन करपी

स्नोसेम इंडिया लिमिटेड

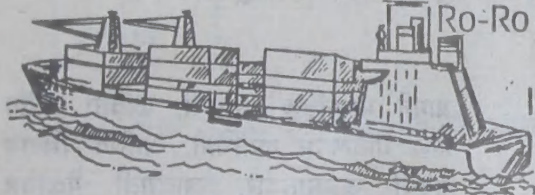
अ किलीक सबसिडीयरी
किलीक हावस, चरणजीत राय मार्ग
पोस्ट बॉक्स १०९ मुंबय ४०० ००१

Recession? Where? Not at Mormugao Port

**During 92-93, we have broken all past records in traffic.
We have handled 163.27 lakh tons. The last
record was 160.00 lakh tons in 1985-86.**

**We have started Container Service. We have started handling
Ro-Ro vessels for exporting buses.**

**We have reached unprecedented
levels of productivity in handling
general cargo and mineral ores.**

**COME TO MORMUGAO PORT. No lengthy queues; No ^{major}
work stoppages; Higher productivity;
A Result-Oriented management that helps you in planning your business.**

MORMUGAO PORT TRUST

Mormugao, Goa - 403 803

Tel: 512911-16, 513700-9 STD Code: 0834

Telex: 0191-219, 0191-256 Fax: 0834-513065

दिवाळी अंक १९९३

वर्स : १४

अंक : १५

चित्रंगी

बायलांच्या जिविताचें पडबिंब

संपादक

हेमा नायक

मुखचित्र

श्रीधर कामत बांबोळकार

जायरात वेवस्थापक

पुंडलीक नारायण नायक

छापपी

हिरू नारायण नायक

अपुरबाय प्रिंटर्स,

वळवय, फोंडें, गोंय.

मुखपृष्ठ छापणावळ

राजेश तळावलीकार

फोंडें

उजवाडावपी

हेमा पुंडलीक नायक

अपुरबाय प्रकाशन

वळवय, फोंडें, गोंय ४०३ ४०१

मोल

१५ रुपया

सगळ्यांक दिवाळी आनी नवें वर्स
सुखासमाधानाचें लाबूं अशी प्रार्थना !

आमचे मानादिक बरोवपी, कविता सर्तित
भाग घेतिल्ल्यो कवयित्री, आर्थिक धिंटाय
दिवपी जायरातदार, जायराती मेळोवन
दिवपाक कश्ट काडपी आमचे बरें मागते,
चित्रकार श्रीधर बांबोळकार, कविता सर्तिचे
परिक्षक जयंती नायक आनी प्रा. प्रकाश
वजरीकार, तशेंच अपुरबाय प्रिंटर्सचे धनी
आनी तांगेले कुशल कामदार, तेचपरी आमचे
असंख्य बरें मागपी हांचे काळजाथावन
उपकार !

अंकांतलीं मतां त्या त्या बरोवप्यांची

- संपादक

कथा

शीला कोळंबकार / हांव वांजूड न्हय
जयमाला दणायत / बॉन्साय
चंद्रकांत केणी / योग-वियोग
सुशिला टी. भट / तिळोदक
सुरेखा तोटेकार / खुर्दो
हर्षल दळवी / आत्मसमादान
सुहासिनी प्रभुगांवकार / वडापुनव
ज्योती कुंकळकार / नवी जाग

कविता सर्तिंतल्यो जैतिवंत कविता

वरदा गाड केरकार, अनीता मिरांडा, अमिता गणेश गावणेकार, सुप्रिया नायक,
प्रमिला होबळे, रिमा आल्फोंसो, आंतोनेता मारकारेन्हस, पद्मजा माधव नातू

लेख

लग्ना उपरांत हांवें नांव बदलूंक ना / माधवी सरदेसाय

चर्चा

इश्टागत : चले-चलयांची, दादले-बायलांची / कमलाकर म्हाळशी, ज्योत्स्ना कमल,
प्रशांती तळपणकार

पुस्तक समीक्षा

जयंती नायक हांणी गुंथिल्ले लोकगीतांच्या संकलनाचे चार कंठहार / प्रा. प्रकाश
रमाकांत वजरीकार

अपुरबाय साहित्य सवलत येवजण

आमच्या वाचप्यांक आमचीं पुस्तकां सवाय दरेन मेळचीं म्हण आमी ही येवजण तयार केल्या. हे येवजणेखाला आयजेवर आमी वाचप्यांक भेटयल्लीं पुस्तकां

पुस्तक	छापील मोल	सवलतिचें मोल
१. दिगंत / पुंडलीक नायक ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
२. अंतरआयामी / गोकुलदास प्रभू ✓	रु. ३५/-	रु. २०/-
३. बालिका १९९० / वैजयंती प्रभू ✓	रु. २८/-	रु. १६/-
४. गा आमी राखणे / पुंडलीक नायक ✓	रु. २८/-	रु. १६/-
५. चौरंग / पुंडलीक नायक ✓	रु. ३५/-	रु. २०/-
६. दायज / पुंडलीक नायक ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
७. घुरमट / रजनी भेंब्रे ✓	रु. ३५/-	रु. २०/-
८. निर्बळा आनी मुक्ती / हेमा नायक ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
९. चैतन्याक मठ ना / पुंडलीक नायक ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
१०. रंगपाट / पुंडलीक नायक ✓	रु. १८/-	रु. ११/-
११. अस्तुरी मृग / हेमा नायक ✓	रु. ३२/-	रु. १९/-
१२. चित्रांतलें वादळ / ज्योती कुंकळकार ✓	रु. ४५/-	रु. २७/-
१३. जमनालाल बजाज / कमलाकर म्हाळशी ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
१४. अमिताच्यो कविता / अमिता सुर्लकार ✓	रु. ३०/-	रु. १८/-
१५. सप्तरंग / सुरंगा मडकयकार ✓	रु. ३८/-	रु. २३/-
१६. कल्पफूल / मनोराय नायक ✓	रु. ३६/-	रु. २२/-
१७. सुकती भरती / विल्मीक्स ✓	रु. ३५/-	रु. २०/-
१८. मुक्ता / ज्योती कुंकळकार ✓	रु. १५/-	रु. ९/-

रोखडींच उजवाडा येतात

१. पाजण / पुंडलीक नायक
२. बर्मी दीस / चंद्रकांत केणी
३. आत्मवंचना / पुंडलीक नायक
४. वथांबे / माधव बोरकार
५. परिक्रमा / पुंडलीक नायक

तुमी हे येवजणेची वांगडी जायात. प्रवेश फी ना. वांगडी जावप्यांक वयलीं आनी नवीं पुस्तकां सवलतींत मेळटलीं. पुस्तकां पावतकूच पैशे फारीक करपाचे.

अपुरबाय प्रकाशन

वळवय - फोंडें

गोंय ४०३ ४०१

फोन : २१०

एड्स

— एक नवा धोका

एड्स कसा होऊ शकत नाही ?

- हस्तांतोदन, स्पर्श करणे किंवा आलिंगन देणे यासारख्या सर्वसाधारण सामाजिक संपर्काने.
- पोहण्याचा तलाव, उपहारगृहे, काम करण्याची ठिकाणे, शाळा, महाविद्यालये किंवा ट्रेन, बस आदी सार्वजनिक ठिकाणांच्या संपर्काने.
- खोकणे, शिंकणे, आणि थुंकणे यांद्वारे.
- सर्वसाधारण कपडे, दूरध्वनी, शौचालयाची बैठक, काचेची आणि जेवणाची भांडी.

गोव्यात लागून करण्यात आलेल्या सार्वजनिक आरोग्य कायद्यातील तरतूद अशी आहे की -

- १) रक्त दुसऱ्या शरीरात घालण्यापूर्वी रक्तपेढीने सदर रक्ताचा नमुना एड्स संबंधीच्या चांचणीसाठी पाठवावा.
- २) आतापर्यंत एड्सची लक्षणे दिसलेल्या रोग्याला वेगळे ठेवण्यात येई. एड्स झालेल्या रोग्याला सर्वसामान्य जीवन जगता यावे म्हणून कायद्यात दुरुस्ती करून एड्स झालेल्या रोग्याला वेगळे ठेवण्याची सक्ती दूर करण्यात आली आहे.

तुम्हाला एड्स बरा करता येणार नाही, परंतु तुम्ही त्यापासून निश्चितच दूर राहू शकता.

शेवटी, रोगावर मात करणे हे आपल्या कृतीवर पूर्णपणे अवलंबून असते.

एड्स रोगाबद्दल काही शंका असल्यास किंवा अधिक माहिती आवश्यक असल्यास, राज्य एड्स अधिकारी, आरोग्य सेवा संचालक, कांपाल, पणजी-गोवा येथे किंवा नजिकचे इस्पितळ, प्राथमिक आरोग्य केंद्र किंवा आरोग्य केंद्राशी संपर्क साधावा वा लिहावे.

रंगसांगाती वळवय निर्मित
प्रयोगांखातीर तयार आशिल्लीं दोन कोंकणी नाटकां

कला अकादमीच्या १९९३च्या, १८व्या,
कोंकणी नाट्य महोत्सवांत जैतिवंत जाल्लें नाटक

पिंपळ पेटला

लेखक : पुंडलीक नायक

निर्मिती संकल्पना : रवीन्द्र आमोणकार

दिग्दर्शिका : ज्योती कुंकळकार

नेपथ्य : काशिनाथ नायक

उजवाड / रंगभुशा : प्रेमानंद पोळे

संगीत : रामानंद जोशी

संगीत नाटक अकादेमी, नवी दिल्लीच्या दक्षिणी संभाग
युवा नाट्योत्सव १९९३त निवड जाल्लें नाटक

परिक्लमा

लेखक : पुंडलीक नायक

दिग्दर्शक : श्रीधर कामत बांबोळकार

नेपथ्य : प्रेमानंद च्यारी

उजवाड : अशोक नायक

संगीत : पूर्णानंद च्यारी

प्रयोगांखातीर संपर्क सादात :

हेमा नायक

अध्यक्ष,

रंगसांगाती

वळवय, फोंडें, गोंय ४०३ ४०१. फोन नं. २१०

Tourism fosters national
integration and international
understanding
leading to World peace:

It is our endeavour to
develop tourism in Goa
on a sound footing and
well planned for the benefit
of all peoples and prosperity
of the local populace.

Issued by

DIRECTORATE OF TOURISM

Government of Goa
Tourist Home, Patto,
Panaji – Goa 403 001.

HELP PRESERVE THE CULTURE HERITAGE

VISIT

THE MUSEUM OF GOA

- This is a multi-purpose Museum and intends to depict the culture of Goa.
- The Museum has at present the Galleries of Ancient History and Archaeology, Art and Craft, Geology, Anthropology and the Western Art.
- The total objects in possession of the Museum are more than five thousand.
- The Museum has an Audio-Visual unit and film shows of historical and archaeological importance are arranged.
- The new Museum Complex which will also have an open air Cannon Gallery, is coming up along Rua de Ourem creek.
- The Museum Complex will include now galleries of Agriculture, Forestry and Natural History in addition to the existing galleries.
- Being your Museum you can take an active part in enriching it by donating, keeping as loan or selling your valuable collection of antiquities and art objects.

STATE MUSEUM OF GOA

1st Floor, Ashirvad Building,

St. Inez, Panaji, Goa.

Phone No.: 46006

Issued by:

THE DIRECTORATE OF ARCHIVES

Archaeology and Museum,

Rua de Ourem, Panaji, Goa 403 001.

With Best Compliments from :

S. R. TILVE

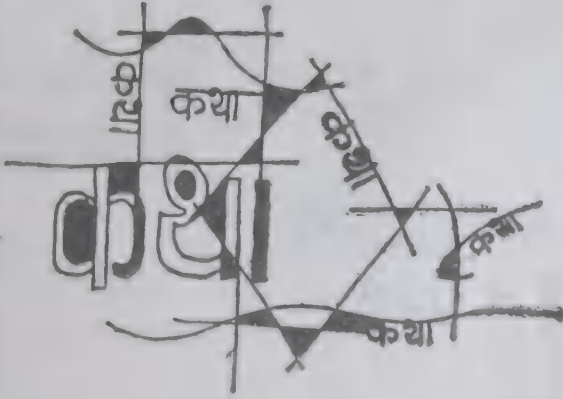
TILVE
REAL ESTATE

Builders, Civil Contractor &
Real Estate Developers

Deulwada, Opp. Gas Agency,
MARCELA – GOA

हांव वांजूड न्हय

शीला कोळंबकार

सकाळीं सकाळीं दारावेली बॅल वाजली. दार उगडून पळेल्यार पुलीस. हांव काचाबूल जालें. नाका जाल्ले विचार मनांत आयले. भुरगीं शाळेंत गेल्लीं. आनी हे कामाक..... जीव थरथरलो..... देवा, कोणाक कितें जालें काय? हांव कांयच उलयलेंना. म्हज्या तोंडातल्यान उतर भायर सरलें ना. हांव तोंड उक्तें घालून पळेत उरलें. म्हजो गोंधळ त्या पोलिस इन्स्पेक्टरान वळखलो. ताणें म्हाका विचारलें. "तुमी.....?"

"हय." हांवें म्हळें.

"तुमी इंदूक वळखतात?"

"हय. ताजें कितें जालें?"

"तें हॉस्पिटलांत आसा...."

"कितें जालें ताका?"

"ताणें जालून घेतलें. हॉस्पिटलांत आसा. मर्णाच्यो निमण्यो घटका मेजता. तुमच्या नांवान तें वथरेता. तेन्ना तुमी आयल्यार बरें जावपाचें."

"तुमी बसात. हांव आत्तां येतां."

"ना. हांव भितर येना. हांव भायर जिपीत आसां. तुमी मात्शीं बेगीन आयल्यार बरें जातलें." ताणें अशें म्हळें आनी खाड् खाड्

With Best Compliments from :

SCOOTER CARE CENTRE

PISSURLEKAR BLDG.
PANAJI – GOA

Spare Parts dealer in all kind

बूट आपटीत तो भायर गेलो.

म्हजो आवरो उडिल्लेवरी जालो..... इंदून जाळून घेतलें काय ताका जाळ्यलें?.... हांवें तशीच आंगार साडी ओडली आनी हांव चावी घेवन भायर सरलें. आमच्या दारांत पोलीस पळोवन सगळ्यांचीं दारां फटाफट उक्तीं जालीं. भितल्ले दोळे दुबावान पळोवंक लागले. मागीर हांवें म्हजे शेजानीक सांगलें, “म्हजी मैत्रिण, ती इंदू येता न्ही, तिका घरच्यांनी जाळ्ळें. ती म्हजी खूब याद काडटा, म्हूण पोलीस म्हाका सांगूंक आयला. ही घराची चावी आनी हे पैशे. भुरगीं शाळेंतल्यान आयलीं काय तांकां हॉटेलांतल्यान कितेंय खावंक हाडून दी. तांचेर मात्शें लक्ष दी. आनी दार उगडून दिवन चावी तूंच दवरून घे. आनी हे घरा आयले काय सांग अशें अशें जालें म्हूण हांव गेलां म्हूण!.....”

दुबावान भरिल्ले दोळे निवळ्ळे. तांची सुवात करुणेन घेतली. “.....पैशे नाका..... तुगेल्या भुरग्यांक हांव पळेतां. तूं तांचो हुस्को करुं नाका आनी आतां वेगीं वच.....”

हांव वचून जिपींत बसलें.

ते परिस्थितींतूय म्हाका हांसो आयलो. म्हज्या फाटल्यान बिल्डींगांतल्या बायलांचेर पडटल्या खवदळाचेर.

“.....इंदू..... इंदून जळोवन घेतलें काय ताका जाळ्यलें?” हांवें इन्स्पेक्टराक विचारलें.

“ताणें जबानी दिल्या.... आपूण स्टोव्ह पेटयतालें. पदराक उजो लागलो आनी आपूण जळ्ळें.”

“कितलेंशें जळ्ळां?”

“आयची रात काडटा काय ना दुबाव!” इन्स्पेक्टर खंतावन सांगतालो. हांवें अजापून ताजेकडेन पळेलें. तो सामको तिडकीन उलयतालो. जशी काय ताजीच कोणतरी लागशिल्ली जळिल्लेवरी!

“हांव मुद्दम-तुमकां व्हरुंक आयलां कित्याक अकतर तें तुमची याद काडटा. हाजो अर्थ

ताजो तुमचेर जीव आसा. तेन्ना घडये तुमचें आयकून तें जर खरें कितें तें सांगीत जाल्यार ताज्या मांयक आनी घोवाक बरी बुद्द शिकोवं येता.”

हांवें म्हळें, “तुमचे सारखे मनीसपण आशिल्ले, अन्यायान चवताळून उठपी पोलीस अधिकारी उरत जाल्यार अशें कित्याय कितें जावचें ना न्ही?”

“हूं!” ताणें म्हळें आनी तो ओग्री रावलो.

इंदू.... म्हजी बालमैत्रिण.... गोरीच.... वाटकुळी... लांब पूण बारीक केंस. ताका पळेल्याबरोबर दोळ्यांत भरताले ते तागेले मोटे मोटे दोळे..... साप्प भित्रे.... आमी ताका भित्रा ससा म्हणटालीं.... एक होता ससा... असा भित्रा.... असा भित्रा..... पान पडले तरी घाबरायचा....

ताका भिवपाचेंय बी तशेंच कारण आशिल्लें. तें जालें आनी आवय बाळंतपणांत मेली. हें वांचलें. बापायन दुसरें लग्न केलें आनी इंदू मामागेर उरलें. पयलीं आज्जेले, मागीर मामीले थोमणे खायत तें व्हड जालें. सगळ्यांक भिवन दीस काडटालें. कोणूय व्हडान उलयत जाल्यार कावरें बावरें जातालें. ताका कोणेय तापयत जाल्यार साप्प थंड थंड जातालें. आमी एकेक खेप ताजी मजा करुंक म्हूण ताका पळेत रावतालीं.... तें साप्प नेव्होर्ज जातालें. साप्प सादें मनीस. मात्शें कितेंय जाल्यार रोकडेच दोळे भरपी. वैजिणीन तागेल्या दोळ्यांक शेंकूच दिलोना दिसता. मॅट्रिक जावन तें घराच रावलें. शिवणसूत शिकलें. मागीर मामान हाडिल्ल्या चल्याकडेन लग्न जालें. लग्न जावन मुंबय आयलें. मामानूय बी ही पीडा पैस उरिल्ली बरी म्हूण मुद्दम मुंबयचो चलो पळेल्लो जाल्यार खबर ना. हांव कॉलेजांत शिकतालें. पूण आमची मैत्री तशीच आशिल्ली. आशाढ पावळेक तें घरा आइल्लें. पूण ताजे भितर कांयच बदल जावं नाशिल्लो. हांवें ताजी मस्करी केली. लग्न जाल्ल्या चलयींची

IRRIGATION DEPARTMENT

GOVERNMENT OF GOA

PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE
BY EXECUTING THE DEVELOPMENTAL WORKS UNDER
WATER RESOURCES:

THROUGH CONSTRUCTION OF:

1. SALAULI IRRIGATION PROJECT.
2. TILLARI IRRIGATION PROJECT.
3. ANJUNEM IRRIGATION PROJECT.
4. COMMAND AREA DEVELOPMENT WORKS IN BOTH
ANJUNE AND SALAULI IRRIGATION PROJECTS.
5. MINOR IRRIGATION SCHEMES SUCH AS
CONSTRUCTION OF BANDHARAS, TANKS AND LIFT
IRRIGATION.

AND MANY OTHER SCHEMES UNDER WATER
RESOURCES DEVELOPMENT.

ISSUED BY:

IRRIGATION DEPARTMENT

PANAJI – GOA

मस्करी तांचे मैत्रिणीन केली काय तांच्या तोंडावेले रंग कशे बदलतात..... तें मात सामकें निर्विकार आशिल्लें. तेन्ना म्हाका तें जाणवलें ना. मागीर म्हजे कॉलेजचे जिणेंत हांव घुस्पलें आनी फुडल्या तीन वर्सांत तें एकदांय कुळारा आयलें ना म्हणपाचें म्हज्या लक्षांत लेगीत आयलें ना. म्हजें लग्न थरलें. भुरगो मुंबय आसता म्हूण कळनाबराबर मन आपशींच मुंबय आशिल्ल्या सोयऱ्याधायऱ्या आनी मैत्रिणींविशीं विचार करूंक लागलें. तेन्ना येवजलें, आरे, इंदूय मुंबय आसा. म्हाका व्हड आदार सो दिसलो.

मुंबय गेल्या उपरांत हांव घोवाक घेवन मुद्दम तागेर गेल्लें. तांचो ब्लॉक बरो आशिल्लो. घरांत ताजी मांय आशिल्ली. नणंद लग्न करून दिल्ली. तागेलो घोव सभावान शांतसो दिसलो. मनांत म्हळें बरें जालें. इंदूलो घोव इंदूक फाव तसो आसा. आमचें चा पाणी जालें. इंदूक हांवें आमचो पत्तो दिलो आनी ताका आमगेर यो म्हूण सांगून आमी घरा आयलीं.

अकस्मात एक दीस इंदू आमगेर आयलें. म्हाका इतली खोशी जाली.... नायजाल्यार म्हाका म्हजें सुख, म्हज्यो गजाली, घर सोडून पैस आडिल्ल्यान एकलेपणाचें दुःख कोणाक तरी सांगचें आशिल्लें. हांव म्हजे भितर गुंग जावन ताका गजाली सांगूंक लागलें. तें ऊं ऊं करून आयकतालें. कितें सांगूं आनी कितें नाका अशें म्हाका जाल्लें. आनी इंदू खंयच्यातरी शुन्यांत नजर लावन बसलां म्हणपाचें म्हज्या लक्षांत आयलेंच ना. जेन्ना म्हज्या तें लक्षांत आयलें तेन्ना म्हाका गिल्टी दिसलें..... म्हण्टा म्हूण हांवें ताजी कांयच खबर घेवंक ना.... ताजी चौकशी केली ना. आनी भरभरत रावलें.....

“इंदू, इंदू, तूं आयकता मगो?”

“हय गो. तूं सांग. थांबू नाका.”

“ना! आतां तूं सांग. तूं कशें आसा? तुगेल्या लग्नाक चार वर्सां जालीं न्ही गो?

आनी तुका अजून भुरगीं कशीं ना? पंचवार्षिक योजना काय कितें गो?”

“तशें कांय ना गो.”

“मागीर?”

“मागीर कितें? भुरगें जावपाक पयलीं घोवा बायलांचे संबंध येवंक जाय न्ही?”

“म्हळ्यार?”

“म्हळ्यार कर्म तुजें.....” अशें म्हूण तें म्हजेर तिडकलें. म्हाका ताजी काकुळट दिसली. हांवें ताका लागीं ओडलें. म्हजे मायेची ताका उब मेळूं नाकां, तें दुखाचे झरीनी रडलें. हांवें ताका थापटिलें आनी जाय तितलें रडूंक दिलें. मागीर ताणें सांगलें तें आयकून हांव शॉकाद जालें.

इंदू लग्न जावन मुंबय आयलें. ताज्या दोळ्यांत सुखी संवसाराचीं सपना आशिल्लीं. मुंबय आसुनूय जागो व्हड मेळिल्लो. मांय आवयवरी माया करताली. घोव बरी अर्थअपुर्बाय करतालो. पूण रात जाली काय मांय पूत आनी सुनेल्या हांतुणामदीं आपलें हांतूण घालून न्हीदताली.

“कित्याक?”

“तिका एका ज्योतिशान सांगिल्लें खंय, जर त्या वर्सा गर्भ धरत जाल्यार जल्माक येवपी भुरगें घरादाराची वाट लायतलें.”

“तशें आशिल्लें जाल्यार तिणें पुताक लग्न कित्याक केलें त्या वर्सा?”

“ज्योतिशान सांगिल्लें खंय लग्न त्याच वर्सा करात पूण भुरगें जावंक दिवं नाकात.”

“दसरे जायते उपाय आशिल्ले न्ही?”

“कांय फायदो नाशिल्लो. जोतिशान सांगलां तशेंच जावंक जाय आशिल्लें. घोव म्हजेर तिडकतालो. म्हाका कितें कितें म्हणटालो. पूण आपले आवयक कांय म्हणनाशिल्लो. अशे तरेन एक वर्स गेलें.”

“आनी तूं ओम्गी रावलें?”

“आनी कितें करतलें?”

“मागीर?”

FOR A PROSPEROUS GOA
JOIN HANDS WITH THE
DIRECTORATE OF ANIMAL HUSBANDRY
& VETERINARY SERVICES

- 1) FOR PURCHASE OF TWO TO TEN ANIMALS UNDER 25% SUBSIDY AND BALANCE BANK LOAN.
- 2) SUBSIDISED FEED FOR REARING CROSS BRED CALVES UNDER SPECIAL LIVESTOCK BREEDING PROGRAMME UPTO TWO ANIMALS. THE FARMERS SHOULD BE OF THE CATEGORY OF SMALL MARGINAL FARMERS AND AGRICULTURAL LABOURERS.
- 3) UNDER SPECIAL COMPONENT PLAN MILCH ANIMALS ARE PROVIDED TO SCHEDULE CASTE FARMERS ON 50% SUBSIDY.
- 4) BACKYARD POULTRY UNITS ARE PROVIDED TO RURAL SCHEDULE CASTE FARMERS.
- 5) SUBSIDY IS ALSO PROVIDED FOR TAKING UP FODDER CULTIVATION IN THE FIELD OF DAIRY FARMERS.
- 6) TRAINING FACILITIES ARE PROVIDED IN DAIRY FARMING, POULTRY AND PIGGERY BY PROVIDING HONORARIUM TO THE BENEFICIARIES.
- 7) ASSOCIATION OF ANIMAL AND MAN FOR CENTURIES TOGETHER IS ALWAYS BENEFICIAL.

BEING LABOUR INTENSIVE, THE ABOVE PROGRAMME CREATES ADDITIONAL EMPLOYMENT AND RELIEVES FROM THE SHACKLES OF POVERTY AND UNDER-NOURISHMENT. CONTACT THE DEPARTMENT FOR NECESSARY GUIDANCE.

ISSUED BY:

DIRECTORATE OF ANIMAL HUSBANDRY
& VETERINARY SERVICES

PATTO - PANAJI - GOA

“मागीर कितें ? मागीर वर्स काबार जातकीच जोतिशाच्या सांगण्यावेल्यान ती आमकां एकठांय रावंक दिवंक लागली. पूण तुका कशें सांगूं ?..... इतलें मात खरें आनी एक वर्स जायसर मांय ओग्ली रावली. मागीर म्हाका घेवन दोतोरानेर गेली. दोतोरान सांगलें दोगांकूय तपासूंक जाय. मागीर उपास तपास.... कोणें सांगिल्लीं वखदां.... दोन तीन खेप क्युरेटिंग.... ती हें सगळें म्हाका करूंक लायताली आनी हांव करतालें.”

“पूण कित्याक ?”

“तिका बरें दिसूंक जाय म्हण ! कित्याक हांगा रावंक घर आशिल्लें. मांय बरी माया करताली. दोन वेळचें जेवण मेळटालें. मामा आफोवंक आयल्यार ती म्हाका धाड नाशिल्ली. जल्मल्या बराबर आवयक खाली, आतां आमकां खा, अशे थोमणे खावंचे पडनाशिल्ले. इतलेंच कि भुरगें जावं नाशिल्लें.... आनी दोन वर्सां जातकीच मांयची तरा बदल्ली. ती म्हाका वांजुड वांजुड म्हण हिणसावंक लागली. पूण घोवाक पळोवन हांव ओग्ली रावतालें. तो म्हाका कांय म्हण नाशिल्लो. घडये दोश आपले भितर आसा हें ताका कळिल्लें. पूण जसजशे दीस वचूंक लागले तसो घोवूय बदलूंक लागलो. ताका आवयलें म्हणणें पटूंक लागलें. ताकाय दिसूंक लागलें, दादलो केन्ना दोशी आसता ? केन्नाच ना. दोश बायलांमदींच आसता आनी तसो तो आसूंकच जाय. दोतोर बंडल मारता. आतां तोवूय बी म्हाका वांजुड वांजुड म्हण उलो करता. आनी हें सगळ्यांसांमकार म्हणूंक ताका लज दिसना. सगळ्यांमुखार बायलेक वांज म्हळें आनी म्हजें तोंड देंवलें काय ताका आपल्या पुरुशार्थाचो अमिमान दिसता. म्हजो कांयच दोश ना. तरी लेगीत हांव हें सगळें सोंसता. कित्याक तोंड घेवन खंय वतलें म्हळ्यार आवय ना. बापूय आसून नाशिल्लेवरी. भावंड ना आनी स्वतःच्या पांयार उबें रावन जीण सारतलें म्हळ्यार तितली

हिम्मत ना. आनी जीव दिवन जीण सोंपोवपाचें आंगात धैर्य ना. जीव दिलो आनी मेलें जाल्यार बरें आसा. अपंग जालें जाल्यार म्हजे हाल कुत्रो लेगीत खावचो ना.”

इतलें सांगून तें रडलें. खुबू रडलें. पोटभर रडलें. ताजे भितर जातल्या घुस्मटमारान तें फुगार जाल्लें. ताजें मन मातशें ल्हव जालें.

हांवें ताका सांगलें, “अजून कांय उशीर जावंक ना. हांव तुज्या घोवाक समजायतां. आमी दुसऱ्या दोतोरानेर तुजे मांयक कळचे पयलीं वचूंया. कितेंय ना कितें करूंया. आनी आतां विज्ञान खंयचे खंय पावलां..... कितले तरी उपाय आयल्यात. पळोवया कशें कितें जाता तें....”

ताजे फुडलें वर्स ताका भुरगें जावंक मदत करचें पैसुच उरलें, हांवूच बायंटेराक गोंयां गेलें. तें वर्स फुकट गेलें. म्हाका चली जाली तिका घेवन हांव घरा आयलें. इंदूक कळयलें. तें आयलें. ताका भुरग्यांची खुबू आवड. म्हजे चलयेक तेंच सांबाळटालें. ताजें कौतुक करतालें. म्हजी चलीय बी ताका जिस्तुच वळखताली. म्हजें दुसरें बाळंतपण इंदुनूच काडलें म्हळ्यार जाता. तें सकाळीं घरचीं कामां करतालें आनी आमगेर येतालें. आनी सांजेर घरा वतालें. इतलेंच न्ही म्हाका खंय भायर भितर येवचें जाल्यार हांव भुरग्यांक इंदुल्या सुवादीन करून वतालें. इंदुची मांय म्हाका म्हणी, “हें पयलीं वांज, ताजेकडेन तुजीं भुरगीं कित्याक दिता ? तांकां कितेंय जायत.” हांव म्हण्टालें, “तें वांज कित्यावेल्यान ? थोड्या बायलांक जाता उसरां भुरगीं. ताकाय जातलीं. आनी अशें कितेंय आसलेंय जाल्यार आसूं. कितलीय जाली तरी ती म्हजी मैत्रिण. म्हज्या भुरग्यांची मावशी. म्हणुच आसा मांय मरो आनी मावशी जगो. म्हज्या भुरग्यांक कांयच जावपाचें ना.”

पूण हालीं इंदू बदल्लेलें. हालीं खुश आसतालें. चड टापटिपीन रावतालें. आपले

VOCATIONAL TRAINING PROGRAMME OF RURAL DEVELOPMENT AGENCY, GOA

Rural Youth in the age of 18 to 35 years are imparted training in Vocational Courses with the main aim of giving them self employment.

The courses in which the training is given are :

1. Automobile mechanic including driving and repairs and maintenance of farm machinery.
2. Welder, turner, fitter and machinist courses.
3. Wireman, carpentry, masonry and plumbing courses.
4. Nursery, typewriting etc.
5. Crafts like doll making, fibre work, batic printing, wall hanging, carpets, tailoring, embroidery etc.

These courses are conducted round the year. The trainees are paid stipend at the rate of Rs. 200/- per month and tool kit worth Rs. 500/- is supplied free of charge to each trainee on completion of training. Further, to start self trade/business an amount upto 20,000/- is given out of which Rs. 3,000/- is subsidy and the balance as Bank Loan.

For further details, contact the nearest Block Development Officer or the Office of the Rural Development Agency, Goa.

ISSUED BY:

RURAL DEVELOPMENT AGENCY – GOA

भितरूचशें आसतालें. इतलें खुश हांवें ताका केन्नाच पळोवंक नाशिल्लें. हांवें ताका विचाल्लें लेगीत, “कितें गो, कितें जालां?”

“तशें कांय ना गो! सांगतां मागीर केन्ना तरी!”

“मागीर कित्याक? आतां कित्याक ना?”

“कित्याक तुकां कळत जाल्यार तूं म्हाका दारांत उबें करचें ना.”

“पुरो आं! कित्याय कितें”

“हांवें मस्करी केली गो.”

तें येतालें. भुरग्यांवांगडां खेळतालें आनी वतालें. आपलेच तंद्रींत आसतालें. एकेक खेप येनाशिल्लें. भुरगीं मागीर ताजेर रागार जातालीं. तें खुश आसा तें पळोवनूच हांव खुश आशिल्लें. ताजे फाटल्यान लागून ताका विचारचें अशें केन्ना दिसलें ना.

आनी आतां पळेत जाल्यार ही अशी कथा! भुरग्यांक कशें कितें सांगपाचें? म्हज्या भुरग्यांचो ताजेर खुब जीव. हाका कितेंय जालें जाल्यार?

इतले म्हणसर आमी हॉस्पिटलाकडेन पावलीं.

हांव ताकतिकेन इंदूमह्यांत गेलें. तें पुराय जळून गेल्लें. फकत तोंड तितलें सारखें आसलें. जळिल्ल्याची वेदना सहन जायना जावन तें आड्डतालें.... रडटालें... पूण म्हाका पळोवन तें हांसलें.

“आयलें तूं? यो” अशें म्हणून ताणें म्हजो हात धल्लो. ताज्या हाताची चामडी म्हज्या हाताक चिकटली. म्हजें आंग शिरशिरलें. आनी घरस करून म्हाका रडूंक आयलें.

“....पाडपडिल्ल्या असली कसली अवदसा तुजेर आयली म्हूण तुवें जाळून घेतलें? तुका मरपाचेंच आशिल्लें जाल्यार तुवें म्हाका सांगपाचें न्ही? हांव तुका म्हज्या हातांनी ट्रेनीपोंदा धुकलून दिवपाचें आनी एकच खेप तूं मेलें म्हूण तरी पळोवपाचें. हें तूं अशें खिणाखिणाक मरता आनी तुजें मर्ण तूं आमकां कित्याक म्हूण मरूंक लायता?”

“पिशें गो पिशें!”... आतां इंदू म्हजी समजूत घालतालें.

“आगो, हांवें म्हाका जळोवन घेतलें ना....”

“मागीर?”

“आवयन आनी पुतान मेळून म्हाका जळयलें.”

“हय मगो? मागीर पोलिसांक तुवें फट कित्याक माल्ली? खरी ती गजाल तुवें पोलिसांक सांगपाची न्ही?.... पूण तांणी तुका कित्याक म्हूण जाळचें? तुजो गुन्यांव कितें? भुरगें जालें ना इतलोच न्ही?”

“ना. ताजे परस व्हड गुन्यांव आशिल्लो.”

“तो आनी कसलो?”

“आवय आनी पूत म्हाका वांज वांज म्हूण तिडायतालीं. ताजे मजगतीं म्हजे मांयन आपल्या पुतालें दुसरें लग्न करचें अशें थारायलें. म्हाका तें कळ्ळें. हांवें चलयेच्या घरा वचून सांगलें अशें अशें आसा. दोश म्हजे भितर ना, ताजे भितर आसा. तांकां दोतोरगेर घेवन गेलें. दोतोरान तांकां खरी गजाल सांगली. ती सोयरीक मोडली. हांव सावध जालें. कित्याक तीं दोगांय आतां म्हाका कळयनासतना भायले भायर सोयरीक करून लग्न करपाचे तयारीक लागिल्लीं. कितें तरी करूंक जाय आशिल्लें. पूण कितें करचें तें कळनाशिल्लें. आनी अकस्मात म्हाका एक कल्पना सुचली. एकलो म्हजे वळखीचो दादलो. तो म्हाका सदांच सांगी, त्या नर्कांत तूं कित्याक रावता? थंयच्यान भायर सर. आपल्या पांयार उबें राव. तुका जाय जाल्यार नोकरी मेळोवन दितां....”

“ताणें तुका अशें सांगलें? तूं त्या घरांतल्यान भायर सरिल्लें जाल्यार तो तुजेकडेन लग्न जावपाचो तर?”

“कसो जावपाचो?”

“म्हणजे?”

“तो तर लग्न जावन ताका भुरगीं आशिल्लीं.”

“मागीर?”

With best compliments from :

M/s. Kashinath Damodar Naik

CNF Agents & Main Dealers
for

Britannia Industries Ltd.

Makers of

Glucose, Circus, Marie, Cream Cracker, Snax, Nice, Bourbon,
Good Day, Coconut Crunch, Top, Petit Beurre, Pure Magic,
Ritz Bits, Brita Biscuits

And

Cadbury India Ltd.

Makers of

Dairy Milk, Five Star, Gems, Eclairs, Break, Fruit & Nut, Caramel,
Relish, Bournvita, Drinking Chocolate and Cocoa.

And

Devika Beverages Pvt. Ltd.

Franchise holders of

Duke's range of soft drinks

(Duke's Soda Lemonade, Gingerade, Tonic Water, Mangola,
Tango and Sprint.)

for

GOA, SINDHUDURG & RATNAGIRI

“आमी लागीं लागीं आयलीं. स्वर्गसुख म्हळ्यार कितें तें म्हाका कळ्ळें. आनी तुका खरें सांगूं? चोरयां केल्ल्या मोगाची लज्जत वेगळीच आसता गो.....”

हुलप सोंसूं नज जावन तें एकेवटेन रडटालें. आनी दुसरे वटेन हांसत म्हाका सगळें सांगतालें.

हांवें म्हळें, “पुरो! तूं आतां आनी कांय उलोवं नाका.”

“आगो, आतां हांव निमणें उलयतां तुजेकडेन. तूं आयकून घे म्हजें.... म्हाका थांबोवं नाका. हांवें भोगिल्ल्या सुखापरस हें दुख कांयच न्ही..... जाणां मगो, हांव तुगेर येतालें. तुज्या भुरग्यांनी रमतालें.... इल्लें इल्लें आवयपण हांवें तुगेर भोगलें... बायल म्हणून घोवागेर मिरयलें... आनी दादल्याचें सुख म्हजो मोगी आशिल्लो, ताणें म्हाका दिलें. हांव तुगेर येतां म्हण म्हजे मांयक खबर आशिल्ली. ती म्हाका तुगेर आयल्यार कांय म्हणनाशिल्ली. हालीं हालीं हांव तुगेर वतां म्हण सांगून ताका मेळूंक वतालें. ताका मेळून येतना तुगेर भितर सरतालें आनी तुमगेर सावन घरा वतालें.... एक खेप म्हज्या लक्षांत आयलें म्हाका दीस गेल्यात म्हण! हांव खुश जालें. म्हाका दिसलें तोवूय बी खुश जातलो म्हण. पूण ना. तो कांचवेलो... दोतोरगेर वचूया म्हणूंक लागलो. हांवें आयकलें ना. मागीर तो म्हाका मेळूंक येना जालो. आतां म्हाकाय ताजी गरज नाशिल्ली. म्हाका फकत आवय जावपाचें आशिल्लें. आतां म्हाका वांज म्हण कोण चाळोवचो नाशिल्लो... सदांभशेन मांयन म्हाका वांज म्हळें. हांवें म्हळें हांव वांज न्ही... हांव आवय जावपाचें आसा.... तांणी म्हाका दोतोरगेर व्हेलें. दोतोरानूय बी हय म्हळें. तांकां कितें करचें कळ्ळें ना... तीं म्हाका त्या दादल्याचें नांव विचारूंक लागलीं..... हांवें सांगलें ना. तेन्ना तांकां राग आयलो. तांणी म्हजेर पेत्रोल घालें आनी पेटयलें धरून... आनी मागीर हांगा हाडून उडयलां.

“मागीर?... अजून तूं पोलिसांक खरें कितें तें सांग. तांकां अशी बुद्ध शिकोव्या....”

“नाका गो. तांणी जगाक फटयलें. पूण तीं आपल्याक कशीं फटोवंक शकतात? तांणी जगाक सांगलें स्टोव पेटयतना हांव जळ्ळें म्हण! पूण तांणीच म्हाका जाळ्ळां हें तांकां खबर ना तर? तांचें मनूच तांकां खातलें. जाणां मगो, हांव वांजूड न्ही.... हांव आवय जावपाचें आशिल्लें.... तीन म्हयने जाल्ले म्हाका.... म्हाका तुका मेळपाचें आशिल्लें. तुका म्हजें सुख सांगपाचें आशिल्लें. तेन्ना म्हजो जीव घुटमळटालो. आतां म्हाका बरें दिसलें. तूं आतां सगळ्यांक सांग, हांव वांज नाशिल्लें म्हण. हांव आवय जावपाचें आशिल्लें... पूण नशिबान नाडलें..... अँक्सिडेंट जालो आनी मेलें.... सगळ्यांक सांग... हांव वांज.....”

अशें म्हण ताणें हांसत जीव सोडलो.

आतां थंय रावपांत अर्थ नाशिल्लो. तें मेलें तें एका अर्थान सुटलेंशें दिसलें. ताजे ते फडफड.... ताजें तें आड्डप... ताजें तें हांसप..... ताजें तें विद्रुप दिसप.... ताजें तें उलवप.... ताजें तें हुलपप सोंसतनाय तोंडार आड्डली आवय जावपाची खोशी.... सगळें सगळें सोंसचे पलतडी आशिल्लें.

हांव घरा येवंक भायर सरलें. सकाळच्यान जें कितें जालें, जें कितें पळेलें, जें कितें आयकलें तें सगळें चिंतून मन भेरेल्लेवरी जालें. म्हाका खंय वचूं जाय तेंवूय बी येवजना जालें.

सकयल सकाळीं म्हाका व्हरूंक आयिल्लो इन्स्पेक्टर आशिल्लो. ताणें म्हळें, “चल! हांव तुका घरा पावयतां.”

“नाका! हांव वतां घरा एकलेंच.”

ताणें म्हजें आयकलेंच ना. आनी म्हाका भरभरीत ओडीत व्हरून जिपीत बसयलें. कितें करचे पयलींच ताणें जीप चालू केली आनी बद्द एका हॉटेलामुखार व्हरून उबी केली. आनी जिपीत बसून कॉफी आनी सँडविच

With Best Compliments from :

G. R. PRABHU GAONKAR

Engineers, Contractors, Estate Developers

Office:

403, Rayu Chambers,
Atmaram Borkar Road,
Panjim - Goa 403 001
Ph: 42139

Res:

4, Siddarth Apartments,
Tonca Caranzalem,
Goa 403 002
Ph: 45031

मागयले.

हांवें रागानूच विचाल्लें, “हें कितें?”

“कितलीं वरां जालीं खबर आसा?”

“ना.”

“रातचीं साडे अकरा.”

“ऊं!”

“सकाळच्यान पोटांत कितें गेलां तुज्या?”

ताणें विचारलें.

आनी अकस्मात म्हाका जाणवलें म्हाका खूब खूब भूक लागल्या आनी तान बी. सकाळीं आठांक हांवें एक कप च्या आनी एक चपाती खाल्ली. ताज्या उपरांत पोटांत कांयच गेलें ना. उदक लेगीत. हांव पोटाक विसरूनूच गेल्लें. ताणें हाडून दिल्ली कॉफी हांवें घेतली आनी सँडविच खातना ताणें जीप परती सुरू केली. मागीर म्हाका येवजलें, हांव भूक विसरून गेल्लें, भुरग्यांक विसल्लें, आनी घोवाक बी....

“भुरगीं कितें करतात देवाक खबर!” हांवें अर्दे म्हजेकडेन, अर्दे ताजेकडेन उलयत म्हळें.

“तूं तांचो हुस्को करूं नाका. हांवें तुज्या घोवाक फोन करून सगळें सांगलें. तौ राकडोच रजा घेवन घरा आयलो. आनी भुरग्यांवांगडा आसा. वरां दोन वरान ताका हांव हांगची गजाल फोन करून कळयतालों. आनी आतां ताज्याच सांगण्यावेल्यान तुका घरा व्हरतां....”

ताणें जें कितें सांगलें तांतलें ‘भुरगीं बापायवांगडा आसात’ इतलेंच म्हाका कळ्ळें. परथून म्हजे विचार इंदू भोंवतणी नाचूंक लागले.

बाबडें इंदू! सुटलें बाबडें. तुका खबर आसा, आमी ताका भित्रा ससा म्हणटालीं... पूण हो भित्रो ससो परिस्थितीन वाग जालो..... इंदू इतलें फुडें वचत अशें दिसूंक नाशिल्लें. पूण शेवट मेरेन ताणें आपलो मोगी कोण तें सांगलें ना. हरशीं तें म्हजेपसून कांयच लिपोवन दवरिनाशिल्लें. सगळें सगळें

सांगतालें.... मागीर ताणें हेंच कित्याक लिपयलें? इतलें हांव ताका परकी जालें? कोण काय ताचो मोगी?..... ताका कळ्ळें काय हें मेलें म्हूण?..... तो कितें करता आसतलो?.... ताजीय बाबड्याची काकुट.... तो आपलें दुःख कोणाक सांगतलो? आनी खंयच्या तोंडान..... चोराली आवय खंय हड्ड्यांत रडटा..... तसो तो भितरले भितर रडटा आसतलो काय?.... ताका दुख जालां काय आपूण भायले भायर सुटलो म्हूण तो खुश आसा काय? इंदून म्हजेकडल्यान हेंच कित्याक लिपयलें? तें हरशीं सगळें सगळें म्हाका सांगतालें.....

“म्हाका खबर आसा....”

“कितें तें?”

“हेंच कि तें तुजे पसून कांयच लिपोवन दवरिनाशिल्लें म्हूण! आनी आपलें गुपीत तें तुका फाल्यां सांगपाचें आशिल्लें. कित्याक फाल्यां ताजो वाडदीस.....”

“पूण.... पूण.... हें तुका कशें कळ्ळें?”

“.....!”

हांवूय म्हूण पिशें! हाणें म्हज्या घोवाक ऑफिसांत फोन केल्लो.... मागीर घरा आमगेर फोन केल्लो.... म्हाका कॉफी आवडटा म्हूण कॉफी दिल्ली.... च्या दिली ना... म्हळ्यार हाका सगळें खबर आशिल्लें..... हें ताका कशें कळ्ळें?..... म्हळ्यार इंदून..... म्हजे तकलेंत लख्ख उजवाड पडलो... आनी हांवें म्हळें, “म्हळ्यार..... म्हळ्यार!”

ताणें मान हालयली. कच्च करून ब्रेक दाबले. जीप थांबयली आनी स्टिअरिंग व्हीलचेर तकली घालून तो हुडक्या हुडक्यांनी रडूंक लागलो.... आनी हांवें कितें करचें तें न कळून हांव पिशें कशें ताका पळेत रावलें.... पळेत रावलें....!

THE LARGEST AND THE OLDEST URBAN COOP. BANK OF GOA
THE GOA URBAN CO-OPERATIVE BANK LTD.

Regd. Off.: Dr. Atmaram Borkar Road, Panaji, Goa 403 001

WISHES

Its Share-Holders, Depositors and Constituents

A VERY HAPPY DIWALI

We now pay maximum interest @ 10.5%
 on Term Deposits for 46 days.

RATES OF INTEREST WITH EFFECT FROM 2/9/1993

Deposit Term	Rate of Interest
46 days & above but upto 179 days	10.5 p.a.
180 days & above but less than one year	10.25 p.a.
One year and above	10.50% p.a.

FINANCIAL POSITION AS AT 1/10/1993

(Amt. in Lakhs of Rupees)

SHARE CAPITAL	: Rs. 294.86	RESERVE FUND & OTHER RESERVES	: Rs. 962.59
DEPOSITS	: Rs. 10055.85	ADVANCES	: Rs. 6910.51
INVESTMENTS	: Rs. 4692.48	WORKING CAPITAL	: Rs. 13120.48

NUMBER OF MEMBERS: 68,229

For further information, please step in at any of our branches at:
 PANAJI (Neptune Hotel), MARGAO, PONDA, CURCHOREM, VASCO,
 ST. ESTEVEM, CAVELOSSIM, ASSOLNA, MARKET (ST. INEZ), Panaji,
 MALA (Fontainhas), Panaji, NAGORCEM (Canacona), PORVORIM,
 HEAD OFFICE (Main Building), Panaji, BAINA (Vasco-da-Gama), MAPUSA

DIRECTORS

V. A. NAIK	B.L.DE SOUSA	J.B. GONSALVES	C.U. CHODANKAR
Chairman	Vice-Chairman	D.P.S.CURCHORCAR	DR.A.N.N. GAUNEKAR
		E. PEREIRA	U.S. SALELKAR
		B.M.B.P. FERNANDES	

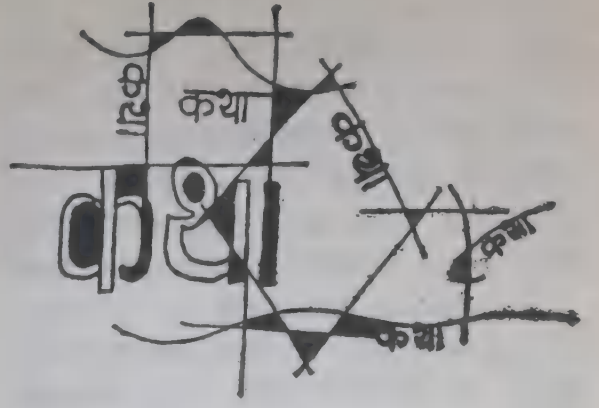
CONSUMERS BE AWARE OF YOUR RIGHTS

Any commodity in a Packaged form should bear of declarations of the name of the Commodity, net quantity, name and address of the Manufacturer, Month and Year in which the Commodity is Manufactured or Packed. Besides as per the amendment, the Manufacturers have to mark the following price:

“MAXIMUM RETAIL PRICE.... INCLUSIVE OF ALL TAXES”

The Packages made on or before 30th November 1990 and carrying the Sale Price Declaration “Maximum Price – Local Taxes or Maximum Retail Price”, are allowed to be sold till the stock of such packages are exhausted.

GOVERNMENT OF GOA
OFFICE OF THE CONTROLLER OF
WEIGHTS & MEASURES
PANAJI – GOA

बॉन्साय

जयमाला ना. दणायत

“प प्पा, मम्मी खंय गेल्या?” साबुद्धीर येनाफुडें अनिकेतान विचारलें.

“येतली हां, रोकडी येतली. हांवें फोन केला तिका. तूं दोळे धांपून ओगगी पडून राव पळोवंया. दोतोरान सांगलां उलयनाका म्हणून.” ताचे तकलेर ल्हवू ल्हवू थापटीत विश्वासान म्हळें.

“पूण खंय गेल्या?” अनिकेतान उतर सोडलें ना.

“आरे, तिजें तें कसलें प्रदर्शन आसा दिल्लीक म्हणून गेल्ली. पूण आतां तुजें हें कळल्याबरोबर धांवून येतली पळय रोकडीच.”

“मागीर म्हाकाय एके कुडींत घालून त्या प्रदर्शनांत दवरुंक सांग तिका.” हळू आवाजांत अनिकेत उलयलो.

“आरे, आरे असो पिशांभशेन कितें उलयता? जालां कितें तुजें?”

“बॉन्साय.....” क्षीणपणान इतलेंच उलोवन अनिकेतान दोळे धांकले. ताजें तें हास भास नाशिल्लें उलोवणें आयकून बापूय गडबडलो. दोतोराक आफोवंक धांवलो. दोतोरान येवन अनिकेताक परतून एकफावट पुराय तपासलो. दोळ्यां पाती ताणून दोळे तपाराले. नाड पळयली

आनी म्हळें, "डोन्ट वरी, ही इज आवट ऑफ डेंजर नाव. सध्या ताका फकत विश्रांती घेवनी. वखदां परस तुमचे मायेची ताका चड गरज आसा. ताच्या मनाक कसलो धक्को बसला तो मायेमोगान फुसलावन सोदून काडप हें आतां तुमचें काम. म्हजें काम सोपलें. वेल, बेस्ट ऑफ लक." स्टेथोस्कोप हातांत काडून घेवन दोतोर रुमांतल्यान भायर सरलो.

"म्हज्या शाण्या, अशें कितें जालां रे तुका ? इतलो तेंप तळटावेलो फोड कसो सांबाळलो. तांडांतलें उतर भायर सरचेपयलीं म्हण्टा म्हण्टा तें मुखार धरलें. कसलोच फोर्स करीनासतना म्हण्टा तें शिकयलें. वरी चली पळोवन तुजे पसंतीन लग्न करून दिलें. आनी असो आत्मघात करून तूं आमकां ह्या दुःखाच्या घळींत शेंवटून खंय वचूंक सोदी ? कसलें पानवळ मेळटालें हें आमकां ? उलय वाबा उलय, कितें पाप घडलां अशें आमच्या हातान." भावनाविवश जावन विश्वास एकलोच बडबडटालो.

"ना पप्पा, तुमचें कांयच चुकलें ना. म्हजेंच प्राक्तन हें. धडपणान मरणय येना म्हाका."

"आई, पळ्य तुज्या नातवाक, कित्याकितेंय बडबडूंक लागला वात जाल्लेभशेन." कुडींत आयिल्ले आवयक पळोवन विश्वासान तक्रार केली.

"ना रे पुता, ताका वात जावंक ना. सामको खरें उलयता तो. तुमी ताका एका वटवृक्षाचीं मुळां कापून सामको खुरटावन उडयलो ताका. तरी हजारखेपो सुनबायक जाणयिल्लें हांवें. बाये, ताका इतलो तुज्या पांखांपोंदां घेवं नाका. ताज ताका स्वच्छंद उडूं दी. पूण ना. मोठ्यामोठ्या नवरांनी, इतल्या म्हासग म्हासग ट्रिटिंगटोनी जाल्लो पूत, एकलो एकसुरो ताका आपल्या मनासारको घडोवचेलो हेको - पूण कितें घडलें पळ्य हें!" दोळ्यांक पदर लावन आजी बडबडत रावली.

"आतां तूंय ताजेभशेन उलय कित्याकितेंय ! कितलेदां सांगतली तेच तेंच ? आगे, कितें कात जालां तें सोदून काडून ताजेर उपाय बळ्य बदला तेच तेच कितें घारात बसता ? भूतकाळ

सोड. ह्या खीणाक कितें महत्वाचें आसा तें उलय. असल्यानी परिस्थिती चिघळटली, बिगडटली."

"हय रे पुता. खरें तुजें." लांब हुस्कारो सोडून तिणें म्हळें, "पूण सध्या तरी ताका विसव घेवंदी. तूं आसता तुज्या व्यापांत. तुका बावड्याक कितें खबर ? पूण दीसभर घरांत कितें शिजता, कितें करपता तें उक्त्या दोळ्यांनी पळेतां हांव. कान आसून आयकलेना, दोळे आसून देखलें ना करप आनी बों फिशद ओगी बसप हें आतां सोडलें ना जाल्यार घात जातलो पुता ! म्हणून चार उतरां उलयतां तुजेकडेन. तो भियेनास्तना मनमेकळो उलोवंक लागला पयलेच खेपो. ताका चेपनाका. व्हांवन वचूंदी ताज्या मनांत दाटिल्लो खतखतो ! आनी तूंय मात्शें येवजून पळ्य तुमचें कितें चुकलां तें." आवयक इतलें उलयतना पळोवन विश्वास अजापलो; म्हणूंक लागलो, "सांग आई, तूं तरी सांग, आमचें अशें कितें चुकलें ?"

"पुता, तुमचें म्हणजे तुमचे हे पिळगेचेंच चुकता पळे. अर्थात तें नकळटां. पोटच्या पोंराचे मायेनच तुमी तें करतात. पूण आमचे पिळगेन ही चूक केन्नाच केली ना. ना तर तुमी अशे समर्थपणान उबे रावंक शकचे नासले."

"आई, अशें घुस्पावन सांगूं नाका गे. सरळ सरळ उलय कसली चूक घडल्या आमच्या हातान ?" विश्वासान घायतुकेक येवन विचारलें.

"आयक, मनशान मेळिल्ल्या अनुकूल वातावरणाचो लाव घेवचो. ताजो जाय तराो उपभोग घेवचो. पूण बळ्यां ताजेर आपल्या मनाक तशेंच कुडीक गरजेभायर चड अवलंबून रावंक दिवं जायना. आमचे पिळगेन हेंच केलें. बऱ्या गिरेस्त घरांतली आस्तिक मनशां लेगीत आपणाल्या भुरग्यांक वाडयतना ती परावलंबी, एककल्ली, सुख भोगपी जावंची नात हाजी खबरदारी घेतालीं. हातांत दुडू आसलो म्हणून घांवघांवून म्हण्टा म्हण्टा ती वस्त भुरग्यांमुखार दवरना आशिल्लीं. अशें करूनच भुरग्यांवेलो मोग असो उक्तो जाता

अशें ना. आमचो कितें तुमचेर भोग नाशिल्लो ? पूण असलो तुमचेभशेन कुड्डो भोग न्हय ! आनी एक सांगता, खारा आपणें धडपडून मेळयिल्ली कसलीय वस्त मनशाक चड समृद्ध करता, ही जाण सतत आसूंक जाय. जंय जंय ही जाण नष्ट जाता थंय मागीर अशी ही कणो नाशिल्ली पिळगी तयार जावंक सुरवात जाता. मात्शें कितें नाकरुरें गेलें की जीणच नष्ट करूंक सोदपी.

आवयच्या उतरांनी विश्वासाच्या दोळ्यांत झणझणीत अंजन घाल्लेवरी जालें. त्राण गेल्लेवरी तो थंयच एका कदेलार बसलो आनी ताणें दोळे धांकून घेतले. पूण त्या धांपिल्ल्या पापण्यांचेर पडड्यार एकाद्रो सिनेमा पळेल्यावरी ताज्या आदल्या जिणेचीं चित्रां सटारट उमटूंक लागलीं. दुदावेली साय अळंग पैस करची तसो ताणें यादीचो पडदो हळूच पैसावलो. मोतयांच्या तुटिल्ल्या गळेसराप्रमाण लग्नाउपरांतच्यो एकेक यादी ताज्या दोळ्यामुखावेल्यान सरसरल्यो -

विश्वासाचो ताज्या ऑफिसांतच काम करपी शीलाकडेन भोग जुळिल्लो आनी गरिबालें चली आसूनय पुताच्या मनाक म्हत्व दिवन ताज्या आवय-बापायन मोटे उमेदीन तांचें लग्न करून दिवन शीलाक आपणायल्लें. जिणेंतले ते भांगरा दीस परथून एक फावट विश्वासाच्या मनांत परगटले. सुखरापणांनी भाराविल्ले, मोगान उपाट भरिल्ले ते दीस कशे भराभर सरिल्ले. कर्तबगारीचें एकेक सोपण चडतच एकाफाटल्यान एक वर्सां सरतालीं. सुखाचें माप शीगेन भरिल्लें. ह्या सगळ्या सोबीत चित्राक फकत एकच डाग लागिल्लो. तो म्हणजे अजून शीलाची कूस उजोवंक नासली. मनांतल्यान मोठ्या उमळशिकेन नातवाची वाट पळोवपी विश्वासाच्या आवय बापायन तोंडान चुकून लेगीत ताका बोल लायलोना. वेल्यान कोणाय सोयऱ्याधायऱ्यांनी कितेंय म्हणटकीच शीलाचें तोंड वांकडें जाल्यार तीच ताजी रामजूत काडटालीं. 'तूं कित्याक कोणाचें उतर मनार घेता ? अशें कितें तुमचें वय जालां ? जातलें देवाच्या मनांत आसा तेन्ना. जाता कोणाकोणाक मात्सो कळाव.

उपाय करत रावप हें आपलें कर्तव्य.' आनी खरेंच शीलान तरेतरेचे उपाय केल्ले. संकष्टी म्हणनाका, सोमार म्हणनाका, कोण सांगता ते उपास तपास व्रतां वैकल्यां केल्लीं ताणें. त्याचबराबर मुंबय धरून दिल्लीमेरेन व्हाडले व्हाडले दोतोर जाल्ले. कोण म्हण्टा तो दोतोर, म्हण्टा तो उपाय करून कूड झिजयतालें तें भुरग्यापासत. आनी मोटे श्रद्धेन केल्ल्या ताज्या उपायांक पुराय पंदरा वर्सांनी फळ आयिल्लें. इतल्या महत्प्रयासान साध्य पदरांत पडटगीर ताणें खीणभर लेगीत येवजिनासतना आपली बरी नोकरी सोडून दिल्ली. इतल्या नवसा-तपांनी जाल्ल्या भुरग्यामुखार ताका ती नोकरी किर्कोत दिसताली. मांयन त्याय वेळार सांगिल्लें, 'अजून म्हज्या आंगांत शक्त आसा, नातवाचें हांव सगळें करीन. म्हज्यान जायना तेन्ना तूं नोकरी सोडून दी. पूण शीलान कोणाचें कितेंच आयकलें ना. नांव पडटनाच तें घरा राविल्लें. आपल्या अपुरबायेच्या अनिकेताचें सगळें वेवस्थीत जावचें ह्या ध्येयान. आतां ताजें सगळें लक्ष अनिकेताचेर एकवटिल्लें. आपल्या अप्रुपाच्या चल्याक कितेंच कमी पडूं नये म्हणून तें झिजतालें, पूण तातूंत इतली अतिताय जाल्ली की ताका लागून हेर भुरग्यांवरी सहजतायेन वाडूंक पावलो ना. ताणें कितें खावप, कितें खेळप, कसले कपडे घालप, सगळें सगळें तेंच थारायतालें. तो खंयय आपटत धपटत, ताका लागत म्हणून हेर भुरग्यांमदीं ताका खेळूंक दिवप ना. उज्याम्हऱ्यांत वचनाका, उदकाम्हऱ्यांत वचनाका, हें करनाका, तें करनाका, असल्यांनी तो रामको भिजूड जावन पडिल्लो. जिणेंतलें कसलेंच दुःख ताका भोगूंक लागूं नये अशा हेतून तें ताजी जतनाय करतालें. तातूंत मागीर आपल्या मांयमावांकच न्हय घोवाक लेगीत ताणें आस्पावन घेतलें ना. अनिकेत ताजे एकट्याचोच हक्काचो अशें तें वागतालें. ल्हान आसासर चलून गेलें, पूण व्हाड जातकीर लेगीत तशेंच ! आज्जेन आडून आडून जायत्या तरांनी सुचोवन पळयिल्लें, पूण हरशीं सामकें बरें आशिल्लें शीला ह्या बाबतींत मात कोणाचें कांयच कानामनार

घेवंक तयार नाशिल्लें. ताणें अनिकेताक इतलो आपल्या मायेच्या पाखांपोंदा घेतिल्लो की तो सामको पाखां कापिल्ल्या शेवण्यावरी जाल्लो. स्वतंत्र विचार करपाची शक्तच नाशिल्ली नाका. सामको बुळो-बाबडो करून उडयिल्लो ताका शीलान. कितेंय करचे पयलीं आवयक विचारप, ती सांगता तशें करप ! ताजो ताका स्वतंत्र निर्णय घेवंकच येना आशिल्लो. इतलो की हुशार आसूनय बरे कॉलेजांत गेल्यार हॉस्टेलांत रावचें पडटा म्हणून बापायन तरातरांनी सांगून लेगीत मेडिकल कॉलेज सोडून घरा आयिल्लो. गांवांतल्यानच कॉलेजींत बी.कॉम. जावन मागीर ताणें सी.ए. केल्लें आवयले सांगणें. कॉलेजांत हुशार आसून लेगीत ताज्या दुबळ्या आनी भिजूड वागण्यान भुरगीं ताका चाळोवन चिथोवन बेजार करतालीं.

आतां येवजितना विश्वासाच्या मनांत आयलें, शीलाच्या ह्या अतीमोगाक खूबदां स्वार्थाचो, आत्मकेंद्रीपणाचो वास येतालो. पूण आपणेंय आपल्या वाडट्या व्यापामुखार ताजेकडेन दुर्लक्ष केल्लें. ताज्या मोगांतल्यो त्रुटी आनी स्वार्थ आपणें वेळारच जाणोवन दिल्यार आज दिसता तें चित्र एखादें बदलतलें आशिल्लें. सायकोलॉजींत हाकाच 'मॉर्मिझम' म्हणटात हें विश्वासाक आतां पटतालें. शीलान सदांच आपल्या आवयपणाचो हक्क गाजयलो. आपणाले कुडीन प्रगल्भ जाल्ल्या चल्याकय आपल्या दोळ्यांच्या धाकांत दवरलो. आपणाल्यो मानरीक कुबड्यो घेवंक लावपी शीला हें 'मॉर्मिझम'चें जीव तद्दतीत उदाहरण जावन आसा हें विश्वासाक आतां पटतालें. असलो भुरगो आपणाल्या व्यक्तिमत्वाचो फुलोरो केन्ना स्वतंत्रपणान फुलोवंक पावना वा ताका खास आकार दिवंक शकना. ताजे जिणेचेर आवयच्या अशा वांझ मोगाची काळी कुपां सदांच झांकळून येतात. आपल्या आवयकच आदर्श मानपी, तिज्याच उपदेशाचें बोट धरून बावुरपी तरणाटो केन्नाच आपल्या हेर नात्यांत शंभर टक्के समरस जावंक शकना हेंच अनिकेत-अनिताच्या झगड्याचें एक कारण आसतलें अशें ताका आतां दिसतालें.

हेंवय एक शीलाचेंच फॅड ! आपल्या पुताक मोट्टी गिरेस्ताली सोबीत चली मोठ्या खटाटोपान ताणें सोदून काडिल्ली. त्याय वेळार आईन समजायल्लें, "आगो, गिरेस्ताचीच कित्याक जाय ? आमकां कितें कमी आसा ? आनी तशें पळेल्यार चली गिरेस्तागेर दिवची, सून गरिबाली पळोवची." पूण तिजें उलोवणेंय ताणें आपल्याक लावन घेतिल्लें. आपूण गरिबालें चली आसलें तरी सून गिरेस्तालीच मेळयतलें म्हणून हट्टाक पेटून म्हणटा तशी आपल्या मनासारकी सून सोदून काडिल्ली. आपूण तर कित्यांतच नाशिल्लो, त्याबाबतींत ताका सामकी फूल परमिशन दिवन उडयली तेंय चुकलें आपलें, विश्वासाच्या मनाक चुटपुट लागिल्ली. नव्या काळांतल्या ह्या महत्वाकांक्षी बुदवंत चलयेक आवयच्या पदराक धरून चलपी हो भुरगो कसो आवडत ? पयलीं पयलीं ताका समजलें ना. पूण हनीमुनाक खंय वचप हें लेगीत बायलेच्या विचारान थारावचेबदला आवयक विचारून थारावपी, उतरापावलाक आवयच्या बोटाक धरपी अनिकेत अनिताच्या मनांतल्यान तेन्नाच उतरलो जांवये. पूण तरी ते समजुतदार आनी गुणी चलयेन अनिकेताचे आनी शीलाचे कितलेशेच गुन्यांव पोटांत घाल्ले. सदांच मारतें घेतिल्लें. पूण ह्यावेळार कितें जालां तें कळूंक मार्ग नासलो. घरांत सांगिनासतना रातीराती तें अकस्मात कुळारा गेल्लें आनी अनिकेतान न्हिदेच्यो गुळयो घेवन जीव दिवचेलो येत्न केल्लो. तरी आज्ञेच्या जागरूकपणान वेळार दोतोर वखद जावन पूत हाताक लागिल्लो.

"पप्पा, आजी....." खोल गेल्ल्या आवाजान अनिकेतान उलो केल्लो.

"कितें रे शाण्या ?" दोगांय एकाच वेळार म्हन्यांत गेल्लीं.

"पप्पा, मम्मी आयल्या ?"

"ना, पूण आतां रोकडीच येतली. कित्याक रे ?" विश्वासान विचारलें.

"ना पप्पा, मम्मी येवचेपयलीं तुमकां सगळें सांगचेंलें आसा, तिज्यामुखार म्हज्यान कांयच

सांगूक जावचें ना आनी तिका सांगूय नाकात."

"आरे, येदो व्हडलो जालो, अजून आपल्या मम्मीक भियेता?" बापायन फकाणां केलीं.

"तशें न्हय पप्पा, भियेना हांव. पूण तिज्याम्हऱ्यांत ती सांगता तें हां म्हणप जाता. म्हज्या मनांतलें ओंठारच येना पळ्य."

"बरें, बरें. सांग तुका कितें सांगपाचें आसा. पूण जाता मरे? दोतोरान तुका विश्रांती घेवंक सांगलां. मागीर उलयल्यार जायना?"

"ना पप्पा, मनांत उचमळटा तें ओकून उडयल्यार बरें दिसतलें म्हाका." सुरवात कशी करची तें येवजीत तो कांय खीण दोळे धांपून ओगी रावलो.

"पप्पा, जाणा तूं, अनिता रागान कुळारा गेलां. असोच वागत रावल्यार डायवोर्स घेतलें म्हणून निमाणें निक्षून सांगून गेलां. आनी पपा, म्हाका इतलें फ्रस्ट्रेशन आयलां सांगूं! ताजे बगर म्हज्यान जगूंक जावचें ना. आनी मम्मी - तिका सोडून दुसरोय विचार म्हज्यान करूं नज. म्हाका दोगुय तितलींच जाय. शीऽ असले ह्या जीणेक कसलोच अर्थ ना. म्हजो कोणाकच धड उपेग ना पळ्य." इतलें उलोवन तो हुंडकेवंक लागलो. विश्वासाक तें पळोवनच कितें जावंक लागलें. पूण आज्जेन ताका मायेन वेंगेंत ओडून म्हळें, "पिशा, आरे असले कित्याकितेंय विचार येतातच कशे तुमचे तकलेंत? सुखच दुखता काय नकळें तुमकां. आरे, घोव-बायलांमदीं झगडीं वाद जातातच. ताका तोंड दिवंक जाय धीरान. आनी एक सांगूं अनू, आरे ह्या अशा झगड्यांनी संवसाराची रूच वाडटा पळ्य. नाजाल्यार संवसार पचपचीत लागता."

"आजी, पूण अनीतान कितें म्हळें जाणां? - मम्मीन आपणाल्या झाडांच्या छंदाभशेन तुजेंय एक बॉन्साय करून उडयलां."

"आंऽ अशें म्हळें ताणें?" विश्वासान अजापभरीत जावन विचारलें.

"हय, आनी फुडें म्हणूंक लागलें, आमी बायलो म्हणजे वेली रूखाक विळखावन आपल्या

ध्येयाकडेन वाटचाल करपी! पूण तुजेसारके कुंडेतल्या बॉन्सायाक म्हजेसारकी वेल वेंटाळली तरी ती वयर कशी वचत? थंयचेथंय गुंजलतली. मागीर म्हजेंय नवें बॉन्साय तयार जातलें. त्यापरस आमचे मार्गच वेगळायिल्ले बरे. तुकाय सुख आनी म्हाकाय सुख."

"आरे, पूण अशें इतले तोंकार वचपाक जालें तरी कितें?" आजेन विचारलें.

"ताज्या डॅडीन आमची अमेरिकेक धाडून फुडलें शिक्षण दिवपाची येवजण आंखल्या. मॅनेजमेंट कोर्स करचो म्हणून. तें म्हण्टा, तूं इतलो हुशार, पूण मम्मीच्या पिशा मोगान तुजी हुशारी मातयेभरवण जाता."

"सामकेंच फाल्स न्हय ताचें. पूण त्यापासत इतलो अविचार कित्याक केलो तुवें?" विश्वासान ताका विचारलें.

"तशें न्हय पप्पा. मम्मी हें केन्नाच मानची ना. तिका सोडून हांव कसो वचूं अमेरिकेक? आतांच ती म्हाका बायलगेवो म्हण्टा. हें अशें केल्यार ती कितें म्हणटली हें येवजूनच म्हजो आवरो उडटा", अनिकेतान मनापरून म्हळें.

"अनू, आतां कितें तूं ल्हान आसा रे आवयच्या पदराआड लिपून बसूंक? आरे, आवयक सदांच दिसता आपलो भुरगो आपलोच आसचो म्हणून. पूण आतां तुजे बायलेचो तुजेर तितलोच हक्क आसा. ताज्या मनाची कदर तुवेंच करूंक जाय. तुज्याखातीर घरदार, आवयबापूय सोडून आयलां तें. खरेंच बुदवंत आसा तें. ताणें जुस्त पारखिलो तुका. तुजें हित कित्यात आसा तेंवूय कळ्ळां ताका. इतलें बुदवंत, रूपेस्त, गुणेस्त, पूण तुजेखातीर कितलें मन मारून रावता तें. ताजी महत्वाकाक्षां आसा ती तुवेंच पुराय करूंक जाय." आजेन ताका समजायत म्हळें, "आनी भायर गेलो तरी तूं कितें सदांखातीर आमकां सोडून वतलो?"

"आनी अनिकेत, आरे पुताचे उदरगतीआड येतात ते आवयबापूय कसले? तूं व्हड व्हड जावचो, दिसान दीस तुजी भरभराट जावची

हातूंतच आमकां सुख मानूंक जाय." विश्वासान सांगलें.

"पूण पप्पा, मम्मी....."

"तिजें तूं म्हजेर सोड, हांव समजायतां तिका. चुकलेंच म्हजें इतलो तेंप हांवें तुका सामकोच तिच्या सुवादीन केलो तें. म्हजोय तुजेर हक्क ना? तूं जाणां, तुवें व्हडलो दोतोर जावचो, तुका फॉरिनांत धाडचो हें म्हजें सपन आशिल्लें. तुज्या आनी तुज्या आवयच्या पिशेपणान तें भंगलें. पूण आतां चान्स आयला तो सोडप ना. वचच तूं तिजेपसून पैस गेल्याबगर तूं बदलचो ना."

"पूण पप्पा, मम्मी म्हजेशिवाय एकली कशी जियेतली?" ताणें कळवळ्यान विचारलें.

"आरें, दोन तीन वर्साचो तर प्रश्न. तेदे म्हणसर आमी आसात, तिजो बोन्सायचो छंद आसा न्ही मन रमोवंक. आतां आजच पळय, ती गेल्या काय ना तुका सोडून?"

"हय, जाणां हांव. लग्नापयलींसावनचो तिजो हो छंद. आवड आसूनय तेन्ना तिका जमलें ना. म्हजेखातीर नोकरी सोडली आनी तिणे हो छंदय वाडयलो. आजीचो मात तिच्या ह्या बोन्साय करपाक विरोधच आसतालो न्हंय गे?" अनिकेतान विचारलें.

"हय रे बाबा, म्हाका तिजें तें वडा पिंपळाचीं मुळां कापप कशेंच मानवना."

"हय आजी, म्हाका घट याद आसा. एकदां मम्मी अशीच वडाचीं मुळां कापताली आनी तूं काकुटेक येवन तिका सांगताली, "शीला, आगो झाडांचीं अशीं मुळां केन्नाच कापूं नये. हे गा कसले तुमचे दळिद्री छंद? मुळांक मुक्त वाडूंक दियात." आनी मम्मी हारात सांगताली, "आई, पूण सगळ्यांगेर पोरसूं आंगण खंय आसता? अशी कितेंय युक्त काडून घरांतल्या घरांत गार्डनींग केल्यार कितें जाता? तुवें सांगलें, पोरसू करात गो तुमी, घरांतच न्हय, रोंदचेकुडीत लेगीत करात, पूण रानावनांत वाडपी ह्या म्हारूखाचीं - वडा पिंपळाचीं झाडां खुरटावन तीं वाडचीं न्हय म्हणून

तांचीं मुळां म्हणजे तांचे हात पांय कापप आनी माडर कुंड्यांनी लावन तांचें कौतुक करप - हातूंत कसलें मोठेपण? वडाक मुक्ततायेन वाडूं दी. ताजो वटवृक्ष जावपांतच रुखाचें हीत आनी आपलेंय हीत आसा. आजी, मम्मी तुका जुनाट मतांची अडाणी म्हणूं, पूण तूच खरी शाणी. तुजीं तीं उतरां म्हजेबाबतींत सामकीं खरीं जालं पळय! पप्पा, मम्मीन तिज्या त्या कुंड्यांतल्या वडा पिंपळावरी म्हजेंय बोन्साय करून उडयलां पळय. ह्या जगांत मुक्ततायेन जगपाचे लायकीचो ना हाव." आनी धोंपरांत तकली घालून तो येवजूयेवजून हुंडकेवंक लागलो.

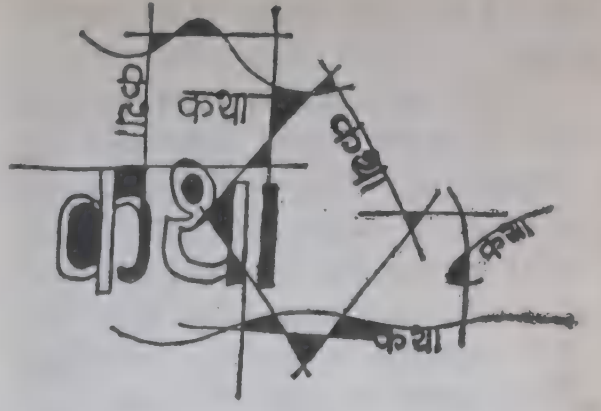
"अनू, वयर पळय. भिता कित्याक, हांव आसां तुज्या फाटल्यान. डोण्ड वरी माय सन!" विश्वासान गायेन ताजे फाटीर हात भोंवडायत म्हळें.

"अनू, पयलीं तकली वयर काड आनी रडप थांबय. आतां इतलीं शाणेपणां सांगतालो आनी असलीं पिशेपणां करता? चलेभुरग्यान अशें रडिल्लें सांरांना म्हाका." आज्जेन तिखराणेंन तापयलें.

"हें पळे, समर्थपणान उबो रावचो आसल्यार विरोध टाळपाक पळेनाका. अजून वेळ गेली ना पुता. रांकटाक फाट करची न्हय, रांकटाक फुडो करून धीरान तोंड दिवचें, तरच खंबीर चरित्राचो, काटक कुडीचो जातलो तूं! असो रडूबाई जावं नाका. आनी आतां मम्मी येवपाची वेळ जाल्या. पुस ते दोळे. तिका सडसडीत तोंडार सांग....

"हय आजी, आतां रडचोना. हीं पळे, दुकां पुरालीं सदांखातीर. मम्मी येतकीर तिका सांगतलों - मम्मी म्हजीं मुळां कापनाका, म्हाका म्हजो वटवृक्ष जावंक जाय, तुजो तो बोन्साय न्हय....."

योग-वियोग

चंद्रकांत केणी

ल स्करांतले अधिकारी जर प्रवासांत मेळत जाल्यार वेळ बरो वता आनी प्रवासांत तांचे पसून एके तरेचो धीरय मेळटा हो म्हजो सदचो अणभव. पूण एका सेवानिवृत्त मेजराची आनी म्हजी गांठ वेगळेचकडेन पडली.

दर्याचे वेळेर खुबशे लोक वाऱ्याक वतात. पूण मळबाक गळटी लागिल्ले अवस्थेंत माथ्याक हॅट आनी आंगार रेनकोट चडोवन एक मनीस वेळेर रेंवेंत बशिल्लो जेन्ना हांवें पळयलो तेन्ना हांवें ताका पिशांतच काडलो. खवळिल्लो दर्या, आकांताचो पावस आनी वादळी वारें सोंसून तो थंय बसला आनी मजा म्हळ्यार दर्या वटेन फाट करून बसला. तो एक तर पिसो आसतलो नाजाल्यार रसिक आसतलो अशें हांवें मानलें. पूण ध्यानाक बशिल्ल्या मुनीसारको तो निश्चल आसलो.

असल्या पावसांत हांव वेळेर कसो पावलें तें आदीं सांगूंक जाय. माजोड्डेच्या एका हॉटेलांत म्हज्या इश्टालो इश्ट उतरिल्लो आनी ताणे म्हाका फोन केल्लो. इश्टान पत्र धाडलां अशेंय सांगिल्लें. म्हजें घर सोदीत एका परकी भोंवडेकाराक येवंक सांगप समा दिसलें ना

आनी तें पत्र हाडूंक म्हणून हांव त्या हॉटेलांत गेल्लों.

तागेल्या रुमाक चावी आशिल्ली. पूण चावी ताणें कावंटराचेर दिवंक नाशिल्ल्यान तो हॉटेलांतच खंयतरी आसतलो अशें रिसेप्शन कावंटरावयल्या मनशान म्हाका म्हणिल्लें. दर्या देगेचेर पावसाचो उग्र नाच चलता आनी सत्री घेवन देगेर वचप म्हळ्यार एक दिव्य तरी जेन्ना रेस्टॉरंटांत वा हेर कडेन तो दिसलो ना तेन्ना दर्याचे वेळेर कांय लोक गेल्ले आसात अशें वेटरान म्हणिल्ल्यान हांवें पयसुल्ल्यानच पळोवन घेतलें तेन्ना तो पावस आंगार घेवपी मनीस हांवें पळयलो. सत्री घेवन ताजेमेरेन गेलो जाल्यार हांव पुराय भिजतलों आनी इतलेंय करून हांव ज्याका सोदतालों तोच मनीस म्हाका मेळत म्हणपाची खात्री नासली.

हांव लोंवीत बसून रावलों. थोड्या वेळान पावस थांबलो. तसो हांव उठून परत वेळेचे दिकेन पळोवंक लागलों. तो मनीस आतां उठिल्लो आनी हॉटेलाचे दिकेन येतालो.

तो लागीं पावलो तेन्ना ताणें आपलें हॅट आनी रेनकोट काडलो. चानयेचे शेंपडेसारक्यो ताज्यो मिश्या नदरेंत भरल्यो. आंगान मोठसो आनी वाटकुळ्याच तोंडावळ्याचो. मिश्या काळ्यो पूण माथ्यावयले केंस अर्देअदीक पिकल्यात.

एक परकी मनीस आपणाक पळयता हें ताच्या लक्षांत गेलें आनी ताणें एकदम म्हाका नांव घेवन हटकिलो.

“हाव मेजर शर्मा” ताणें म्हळें आनी हात फुडें केलो.

ताज्या राकट हातांत ताणें म्हजो हात उजल्या नीबरान दांबलो की म्हजो हात दुखलो.

“इश्टान शर्मा इतलेंच नांव कळयिल्लें”, हांवें म्हळें “तूं लस्करी अधिकारी आसत म्हणपाची वक्त्यना नासली.”

“लस्करी अधिकारी म्हळ्यार वाग काय कितें?”

ताणे म्हाका विचारलें आनी तो खळखळून

हांसलो.

“भियेवपाचें कारण ना. हांव रिटायर जाल्यार चार वर्सां जालीं. आतां हांव सादो नागरीक. एके प्रवास कंपनींत काम करतां. जर्मनीक सावन एक ग्रुप हांगा येवपाचो आसा. तांचे भोंवडेची आंखणी करूंक आयिल्लों.”

पयलेच भेटेंत ताणें आपली पुराय वळख करून दिली. तेन्ना हांवें इश्टान धाडिल्ल्या पत्राविशीं विचारलें.

“कांय ना त्या पत्रांत” ताणें म्हळें. “तूं ताजो इश्ट आनी तो म्हजो इश्ट देखून आमी एकमेकांचे इश्ट जावचें अशें ताका दिसलें आनी ताणें तुज्या नांवान तें पत्र दिलें.”

हॉटेलांतल्या रुमांत येतकच ताणें पत्र म्हज्या हातांत दिलें. पत्र उकतेंच आसलें. हांवें घेडी उसोवन वाचलें. तातूंत मेजर शर्माविशीं चार बरीं वाक्यांय बरयिल्लीं.

“कितले दीस गोंयांत उरतलो?” हांवें मेजराक विचारलें.

“म्हाका आयल्यार आठ दीस जाले. आतां फाल्यां म्हाका परत वचूंक जाय.”

“म्हाका तुजें पावसांत वचून वेळेर वसपाचे कृतीचें अजाप दिसलें.”

“कसलें अजाप करता?” मेजर परत खळखळीत हांसलो.

“आमी राजस्थानांत स्थायिक जाल्ले लोक. पावस म्हळ्यार आमकां अपूप. दर्या दुसरें अपूप. आदीं दर्याचें रुद्र रूप पळयलें. आनी उपरांत पावसाचो आनी माडांचो रास गर्बा पळयलो. खरेंच तुमी गोंयकार भाग्यवान. सैम हजार हातांनी रागळी गिरिस्तकाय तुमच्या गोंयांत रकयता. आमच्या गावांत नदर पावतासर रेंवटच रेंवट.”

“आठ दिनांत रागळें गोंय पळयलें आसतलें.”

“काम आशिल्लें. ते भायर वेळ काडून न्हंयो आनी दोंगर पळयलो. तो दूदसागर

मात पळोवपाचो उरला. तो फुडें केन्नाय....
परत गोंयांत पावलों जाल्यार पळयतलों."

मेजर शर्मा सांगताना हांवें च्या घेतली
आनी ताका म्हळें, "इश्टान तुका आमगेर
व्हरुंक सांगला. फाल्यां तूं वता जाल्यार
आजच कित्याक येना?"

मातशें येवजिल्ले भशेन करुन मेजरान
म्हळें, "आग्रो करुं नाका. आग्रो केल्यार
म्हज्यान मोडूंक जावचो ना. पूण खऱ्यांनीच
म्हाका मूड ना."

एकदम तो गंभीर जाल्लो पळोवन म्हाकाच
अजाप जालें. हांवें ताका विचारलें, "कितें
जालें? तुजी अडचण करुन तुका आमगेर
येवपाचो हांव आग्रो करचो ना."

तो आपल्या विचारांत गुल्ल आशिल्लो
कसो दिसलो. हांव उलयलो तें ताणें आयकलें
काय ना देवाक खबर. ताणें फकत तकली
हालयली आनी थोड्या वेळान म्हाका विचारलें,
"तूं करता कितें?"

इतलो वेळ हांवें ताका म्हजी वळख करुन
दिवंक नासली. हांवें म्हळें, "आमगेल्या इश्टान
तुका म्हजेविशीं सांगिल्लें आसतलें अशें मानून
हांव कांय उलयलो ना..... हांव वेवसायान
पत्रकार.... फाविल्ल्या वेळार कथा बरयतां."

"तशें जाल्यार तुजेपसून म्हाका पैसच
रावचें पडटलें" ताणें म्हळें.

"म्हाका एक खेपे एका पत्रकारान त्रासांत
घाला तितलो पुरो."

"म्हणटकच त्या पत्रकाराच्या गुन्यांवाची
ख्यास्त तूं म्हाका दिवंक सोदता तर?"

"ना. ना." मेजर शर्मा हांसलो, आनी
सांगपाक लागलो, "तेन्ना हांव लस्करांत आसलों
आनी झूज चलतालें. एक पत्रकार मेळूंक
आयलो. हांवें ताका येवकार दिलो आनी
झुजाविशीं कितें कितें ताजेकडेन उलयलों....
आतां तूंय पळय. आमच्या देशाचो नागरीक
आनी वळखीचो. देखून हांव मेकळेपणान
उलयलों आनी ताका सांगलें लेगीत, हें सगळें

छापपाचें न्हय. पूण सभाग्यान तें छापलें आनी
म्हाका त्रासांत घालो. तूं जाणाच आमचें सरकार
हरशींच दुबावी. म्हाका खुलासो करतासर
नाकीनव आयले. तीन वर्सा मेरेन इन्क्वायरी
चलताली.... सोड. आतां तसलो प्रस्न ना.
आतां हांव रिटायर्ड..... तरी पूण म्हजी जीव
म्हज्या सुवादीन उरना. हांव कितेंय उलोवन
वतां आनी मागीर त्रासांत पडटां. आतां कालचीच
खबर पळय....."

एकदम मेजर शर्मान तोंड बंद केलें आनी
विशय बदलून म्हाका विचारलें, "तूं व्हिस्की
घेता?"

"ना. पूण तुवें घेतल्यार जाता."

"म्हाका आतां घेवंकच जाय" ताणें म्हळें
आनी एकदम रुमांतलो फ्रीज उकतो केलो.
उदकाची बाटली भायर काडली. उपरांत आपले
बॅगेंतली व्हिस्कीची बाटली भायर काडली.
ग्लासांत उदक घालें आनी आदीं निखटें
उदक पियेलो. उपरांत फ्रिजांतले बर्फाचे खडे
काडून ताणें ग्लासांत घाले आनी वयल्यान
पेगभर व्हिस्की रकयली. ग्लास हालोवन ताणें
ती थंड केली. आनी उपरांत वखदाचो घोट
ताळ्यांत रकोवचो तसो ताणें ग्लास रिकामो
केलो. ग्लासांत उरले बर्फाचे चार खडे.

हांव ताका पळयत रावलों. मनगटाक ताणें
ओठ पुसले आनी म्हळें, "हांव तुका सांगूंक
सोदिना आसलों..... पूण कोणाक तरी ती
खबर सांगूंकच जाय.... मन ल्हव जातलें."

तो उठून दाराकडेन गेलो. ओगीच दार
उकतें करुन भायले वटेन ताणें पळयलें आनी
परत दार बंद करुन आयलो आनी आपले
खाटीचेर बसलो. पांयाचे बूट सोडयले आनी
दोनी पांय वयर काडून मांडी घाली.

"कोणेतरी म्हळां, की जीण ही कथेपरसय
अद्भूत आसता. तसलीच एक घडणूक म्हजे
जिणेंत वीस पंचवीस वर्सां आदीं घडिल्ली.
जुवानपणाच्या ऐन भाराचो काळ तो. हांव
निकतोच लस्करांत भितर सरिल्लों आनी

जालंदराक म्हजी नेमणूक जाल्ली. ते वेळार म्हज्या काळजाक एक घाय जाल्लो.... टायम इज द वेस्ट हिलर म्हणटात. वर्सा गेलीं तसो तो घाय पेकलो. ते गजालीचो म्हाका विसर लेगीत पडलो. काल एक अशी घडणूक घडली कि त्या घायावयली खवळी उसवली.... जिणेंत इतली अस्वस्थताय हांवें केन्नाच अणभवक नासली. आज हांव ती अणभवतां. आतां जिणेंचे अखेरेमेरेन त्या घायाची दुखी म्हाका सोंसची पडटली."

"कसलो घाय म्हणटा तूं?" हांवें विचारलें. ताणें जाप दिली ना. केदो वेळ मेरेन तो मोन्यांनी येवजीत वसलो.

मेजर शर्मा हो वयलेचाराक एक रुक्ष आनी क्रूर मनीस दिसतालो. पूण तो मनान इतलो हळवी म्हणपाचो तागेली खबर आयकतना कळ्ळें.

जालंधरची गजाल. सुमार २५-३० वर्सा आदली. लस्करांत नव्यानच शर्मा भरती जाल्लो. तो एक कनिष्ठ अधिकारी आसलो. कितेंय तरी वेगळें करपाचें सपन तो पळयतालो. पूण शीस्त आनी नेम हाज्या बंधनांत लस्करी अधिकाऱ्याक वागचें पडटा. शर्माचेंय तशेंच जालें. शर्माकय तीं बंधनां नडलीं.

"कामाचे बाबतींत शीस्त कडक! वरिष्ठ अधिकारी तेवेळार माया-दया दवरीनात. चूक समजून घेनात. चुकीक कडक ख्यास्त. पूण जेन्ना आमी मेकळे उरताले तेन्ना सगळ्यांची वागणूक इश्टांसारकी आसताली. खावप-पिवप, सिनेमा पळोवप, शारांत भोंवंक वचप, सगळें सांगातान करताले. त्या दिसांनी तो प्रसंग घडली."

शर्माक एक ल्हान भाची आसली. दोन-तीन वर्सांची. घरा आसतना तो तिका खूब खेळयतालो. भयणिचें घर तागेल्याच गांवांत आसलें. लस्करांत भरती जातकच ताजी नेमणूक पंजाबांत जाली आनी घरचे मायेचे लोक पयस राजस्थानांत उरले.

"म्हाका जेन्ना जेन्ना घरचो उगडास जातालो तेन्ना हांव चड अस्वस्थ जातालों तो म्हजे भाचेच्या उगडासान. ती नव्यानच उलोवंक शिकिल्ली. ती म्हन्यांत आसतना वेळ कसो वतालो तो कळनासलो. आवय, बापूय, भाव मायेचे आसले तरी तांचे यादीन हांव अस्वस्थ जालोना. तीन वर्सांचे चलयेक हांव पत्रां बरयतालों. ती जाप धाडचीना हें म्हाका कळटालें. पूण तिगेली प्रतिक्रिया भयणीन कळोवची अशी म्हजी अपेक्षा आसताली. पूण भयणीक तसली बारीकसाण नासली."

एक दीस शर्मान रागान आपले भयणीक एक पत्र बरयलें आनी भयणीन ताका जाप धाडली. "तूं करता तीं पिशेपणां. तुजें मन खंयच्याय एका ल्हान भुरग्यांत रमलेंना जाल्यार तूं तुजी भलायकी इबाडून बसतलो. जालंधर म्हळ्यार रान न्हय. शेजारा पाजारा ल्हान भुरगीं आसतलीं...."

भयणीक खबर नासलें की लस्कराचे अधिकारी, जवान गांवाभायर पैस बरेकांनी रावतात. समाजाकडेन तांचो संबंध वा संपर्क येना. पूण शर्मा जाणा आसलो की कांय अधिकारी थळावे आसात. तांचे मार्फतीन गांवांत खंयच्याय कुटुंबांत इश्टागतीचे संबंध जुळून येतात. ते नदरेन ताणें खटपट चलयिल्ली.

एक दीस दनपारच्या वेळार शाळेचें युनिफॉर्म घाल्ली एक चार-पांच वर्सांची चली बसीखातीर उबी आसा म्हणपाचें शर्मान पळयलें. तिका पळयनाफुडें ताका आपले भाचेचो उगडास आयलो. कुशीच्या दुकानातल्यान ताणें एक चॉकलेट घेतली आनी ते चलयेमुखार धरली.

चलयेन चॉकलेट घेतासर कुशीक उबी आशिल्ली एक बायल एकदम मुखार आयली. तिगेल्या भेसावयल्यान ती माद्री कशी दिसताली. तिणें चलयेच्या हातांतली चॉकलेट काडून घेतली आनी म्हळें, "अनोळखी मनशाकडल्यान कितेंच घेवचें न्हय हें तुका खबर ना?"

चली मोठी वस्ताद. तिणे म्हळें, "तो

अनोळखी न्हय. तो म्हजो काका."

"काका न्हय बाय, मामा", शर्मान चलयेक सांगलें आनी आपलें वळखपत्र ते बायलेक दाखयलें.

पंजाबांत लस्करी अधिकाऱ्यांक खुबूच मान भोवमान आसता. ते बायलेक दिसलें आसुंये की शर्मा हो खरोच ते चलयेचो मामा आसत. तिणें शर्माक म्हळें, "रागार जावं नाका. ही चली आमच्या स्कुलांत येता. स्कूल बरींत चडसर तिची जापसालदारकी म्हजेर उरता. आयच्या युगांत कोणाचेर विस्वास दवरूं येता? तुका वायट दिसलें आसतलें, पूण म्हजी चूक ना."

शर्मान तिका म्हळें, "ना. तुजी निखालस घूक ना. आनी खरें सांगतां ती म्हजी भाची न्हय. राजस्थानांत हेच पिरायेची म्हजी एक भाची आसा. तिजो म्हाका खूब उगडास येता देखून हांवें हे चलयेक चॉकलेट दिली. तुज्या अधिकारान तूं म्हाका हे चलयेक म्हाका मेळपाची परवानगी दिवंक शकशीत?"

आदीं तिणें दुबावान शर्माकडेन पळयलें. ल्हवू ल्हवू तिजे नदरेंत काकुळटेचो भाव उदेलो. तिणें म्हळें, "अशें लिपून चोरून तिका मेळचेपरस हांव हे चलयेच्या आवय-बापायकडेन उलयतां. तांचे मान्यतायेनच तूं तिका मेळ आनी खेळ्य."

ते उपरांत दोन-चार दीस शर्मा त्या स्कुलाच्या दारांत येवन ते चलयेक आनी तिचे टिचरीक मेळत रावलो. दर दिसा ताणें विचारचें, "चलयेच्या आवय-बापायक विचारलें?" आनी ती टिचर नकारार्थान मान हालयताली.

मदीं सात-आठ दीस शर्माचो आनी शाळा सुटपाच्या वेळाचो मेळ बसलोना. पूण आठ दिसांनी जेन्ना शर्मा थंय पावलो तेन्ना ते बाईन आपूण जावनच ताका सांगलें, ते चलयेचो बापूय लेगीत लस्करांत आसता. तिगेली आवय कॉलेजांत लेक्चरर आसा. बरीं मनशां. तांणी

तुका आपयला.

"पयले खेपे म्हजे सांगातान तूं येवशीत?" शर्मान विचारलें.

"व्हड खोशयेन येन. केन्ना या?"

त्याच दिसा दोगांय सांगातान ते चलयेगेर गेलीं आनी दोगांकय जालंधरांत एक नवें घर मेळ्ळें.

ती टिचर मूळ गोंयची. तिजी नेमणूक जालंधरच्या त्या स्कुलांत जाल्ली. हॉस्टेलांत ती रावताली. तिकाय घरची याद अस्वस्थ करताली.

दीस वता तशे ते चलयेच्या घरांत दोगांकय मायेचें स्थान मेळ्ळें आनी दुसरे वाटेन त्या माद्रीच्या रुपान शर्माक एक सांगातीण मेळ्ळी.

माद्री ही संन्याशीण आसता. इतली हुशार, शिकिल्ली-संवरिल्ली आनी दिसूंक सुंदर अशी चली जोगीण कित्याक जाली असो प्रस्न शर्माक पडटालो. एक दीस ताणें तिका विचारलें, "तूं आपखोशयेन माद्री जाल्या?"

"हो प्रस्न तुवें कित्याक विचारलो? उपकार करून म्हजे वागणुकेवेल्यान गैरसमज करून घेवं नाका. आमकां ल्हानपणासावन मेकळेपणान वागपाची संवय."

"ना. गैरसमजांतल्यान हांव तुका विचारीना. म्हाका केन्ना केन्नाय अजाप दिसता. माद्री जाली तरी तूं एक चली. तुजो फुडार कितें?"

"ख्रिस्त देवाक जीण ओंपतकच फुडाराचो हुस्को हांव कित्याक करूं?" तिणें जाप दिली, "म्हजो जल्म जावचेआदींच हांव माद्री जातलीं हें म्हजे आवयन थारायिल्लें. तिणें देवाक आंगवण केल्ली आपलें भुरगें देवा-धर्माक ओंपपाची. आमच्या समाजांत तशी चाल आसा."

"म्हळ्यार तुका विचारीना-पाचारीना आसतना माद्रीपण तुजेर लादलें हो जुलूमच म्हणूंक जाय" शर्मान म्हळें.

"अशें म्हाका दिसना. कितल्याशा चलयांचीं लग्नां तांकां विचारलेबगर ह्या देशांत जातात.

आवय-बापायच्या मनांत तांचेविशीं माया नासता अशें न्हय. पूण तो विशय आमी उलयना जाल्यार बरो."

इश्टागत वाडली तशी शर्माच्या मनांत मोगाची आंकरी पालेली. ते चलयेच्या घराकडेन ती मेळटालीच. हरशीय मेळूंक लागली. शर्मामुखार मोठो पेंच उबो रावलो. तिजेविशीं आपणाक ओड दिसता. तिजी भावना कशी आसत हें कळना. खंयच्या उतरांनी आपलें मन उक्तावचें ह्या गोंधळांत आसतनाच एक दीस ताणें तिका विचारलें, "तुका कोणेंय लग्नाची मागणी घाली जाल्यार तूं कितें करतली?"

हे खेपे ती हांसली. तिणें म्हळें, "दुसऱ्या कोणेंय पिशेपणां केल्यार उपकारता. पूण तूं तसलीं पिशेपणां करूं नाका. तूं म्हाका जाय जाल्यार भयण मान, नाजाल्यार मैत्रीण मान. तुजेविशीं म्हाका खऱ्यांनीच मोग दिसता. पूण तो शुद्ध मोग. तो मोग तोडूं नाका."

अचकित एक दीस शर्माक बदलेची ऑर्डर आयली. झुजाचीं कुपां मळबांत जमूंक लागिल्लीं आनी ताका आसामात वचपाचो आदेश आयिल्लो.

निराश घेतना ताणें तिका म्हळें, "तुवें तुजे मांवतणी वय उबी केल्या. नाजाल्यार तुका उखलूनच हांव व्हरतलों आसलों."

"तुजे भावनेक तुवें लगाम घालूंक जाय. तुजेविशीं म्हज्याय मनांत वेगळे तरेचो मोग उपजला हें तुका हांव आज सांगातां. धर्मान तें पातक हें हांव जाणां, पूण हांव म्हजें मन मारतां."

"तुगेल्या धर्मा आड हांव येवंक सोदिना. पूणतूं जाका पातक मानता तें हांव मानिना. तुवें माद्रीपण सांडलें जाल्यार आमची वाट मेळ्ळी जावं येता."

"आनी हांवें तशें केलें जाल्यार तूं ख्रिस्ती धर्म स्वीकारशीत?" सादेपणान ते माद्रीन विचारलें.

तिगेलो हो प्रस्न आयकून शर्माक एकदम

धक्को बसलो. लस्करांतलो अधिकारी आसलो तरी मनांतल्यान ताका आपल्या धर्माचो अभिमान दिसतालो.

आपलो राग चिड्डून ताणें म्हळें, "तुका हांव धर्म बदलूंक सांगिना. तूं तुजो धर्म सांभाळ, पूण म्हाका धर्म बदलूंक सांगूं नाका. म्हाका दिसता आमचे धर्म वेगळे आसले म्हणून आमच्या संवसाराक बादा येवचिना."

"निमाण्या दिसांनी हो संवाद जाल्लो. आमची सलगी इल्ली वाडली पूण धर्माची वणत म्हणचेपरसय लग्न जाता आसतना लेगीत एक धर्मांतर घडोवन हाडपाची तिजी नदर पळोवन म्हज्या मनांत तिडक भल्ली" शर्मान म्हाका सांगलें. "तुकाच म्हणून सांगतां, तिका बुद्ध शिकोवपाचो विचार लेगीत म्हज्या मनांत येवन गेलो. निमाणे हांव आसामांत गेलों आनी वतना तिणें विचार करून कळयतां इतलेंच म्हाका उतर दिलें."

"मागीर तिजो विचार बदल्लो काय ना?" हांवें शर्माक विचारलें.

"कोण जाणा. ती म्हाका परत मेळ्ळीच ना." शर्मान जाप दिली.

झुजाच्या वेळार लेगीत शर्माच्या मनांत ते गोंयचे चलयेची मूर्त सदांच उरताली. तिजो एक फोटो ताजेकडेन आसलो. सद्यां तो त्या फोट्याकडेन पळोवन तिजो उगडास काडटालो. पूण झूज सुरू जाल्ल्यान तिका चीट बरोवंक ताका फुरसद मेळ्ळीना.

"झुजादिसांनी पत्रवेव्हार हो वन वे ट्रफिकासारको आसता. तातूंतय आमचीं पत्रां सेन्सर जातात. देखून बरयता आसतना सगळें उकतेपणान बरोवंक मेळना. तिची जाप भागोवंक मेळना आनी अधिकारी ती कोण आनी तिजें म्हजें नातें कितें म्हणपाची वासपूराय करतात. खूब अडचणीचें आसलें तरीय हांवें तिका एकदोन पत्रां धाडलीं. जापंची अपेक्षाच नासली."

झूज थांबलें आनी शर्मान धाडिल्लीं पत्रां

तिका मेळ्ळीं काय ना हें अजून ताका खबर ना. झूज थांबलें आनी तो सुटी घेवन जालंधराक आयलो. तेन्ना ताका कळ्ळें कि ती बायल नोकरी सोडून गेल्या.

“ती माद्री न्हय?” शर्मान शाळेंतले दुसरे माद्रीक विचारलें. “तिचो पत्तो तुमच्या रजिस्ट्रांत आसूंक जाय.”

“तसो आमच्यांनी दिवंक जावचो ना.” ते माद्रीन जाप दिली आनी विचारलें, “तुजें-तिजें नातें कितें?”

“कसलेंच नातें ना. दोगांयलीय इश्टागत आशिल्ल्या कुटुंबांत आमी मेळटालीं. उप्रांत हांव आसामाक गेलों. खूब वर्सांनी परत आयलां देखून तिका मेळूंक सोदतां.”

ती माद्री चड उलयनासली. पूण शर्मा कितें सांगता तें आयकताली, इतलेंच न्हय तर ताका खोदखोदून प्रश्नूय विचारताली.

“निमाणें ती तुका मेळ्ळीच ना?” हांवें शर्माक विचारलें.

“मेळ्ळी. तुका अजाप जातलें. काल गोंयांत ती म्हाका मेळ्ळी. ते आदीं केन्नाच मेळूंक नासली.”

“तुवें काळजाच्या घायावयली खवळी उसवली म्हळें तें हेच खातीर?”

“हय. खऱ्यांनीच खवळी उसवली.... आमी लस्करी अधिकारी. नीत-अनीतीच्यो आमच्यो कल्पना वेगळ्यो. म्हजे जिणेत खुबशो बायलो आयल्यो ही गजाल हांव तुका लिपोवंक सोदीना. म्हाका ते गजालीची लजय दिसना. पूण एक अणभव हांवें घेतलो. जिणेंत मनशाचो पयले खेपे जे बायलेचेर मोग बसता तिका तो कसोच विसरूंक शकना. म्हजें तशेंच जालें. सदांच तिजो ध्यास म्हाका उल्लो. तशी ती किरकोळ बायल. तिज्याकय सुंदर, हुशार बायलांचो सहवास त्या उपरांत म्हाका घडला. पूण शरीरसुखाची गजाल वेगळी. मोग म्हणटात तो करूंक मेळना.... तो जाता म्हण्टात तें लटकें न्हय.”

“तुका ती गोंयांत खंय मेळ्ळी?”

“काल हांव आग्वाद बीच रिसोर्टांत गेल्लों. दनपारचें जेवण थंयच घेतलें. म्हज्या कुशीच्या मेजाचेर दोन जोडपीं बशिल्लीं. तीं इंग्लिश उलयतालीं. तातूंत ती आसली. आदीं हांवें तिका पळयली ना. म्हजेवटेच्यान तिजी फाट आसली. तिजेमुखार एक तरुण चली बशिल्ली. तिका हांवें आदीं देखली आनी तिका पळयनाफुडें जालंधराक जिच्या मोगांत हांव पडिल्लों ते माद्रीचो उगडास जालो. तेंच रूप, तोच हांसो. भेस मात वेगळो. तिणे आंगाक पंजाबी सूट घाल्लो आनी केंस कापिल्ले..... हातांतलो व्हिस्केचो ग्लास ताळ्यांत रकवन आदीं हांव म्हज्या पिशेपणाक हांसलों. ती ही कशी आसूं येता. ती आतां जाण्टी जाल्ली आसतली....”

भोवन भोवन शर्माची नदर त्या मेजाकडेन वताली. पळोवंक तीं दोन जोडपीं दिसतालीं. ती तरुण चली ते माद्रीली चली आसत?.... ते माद्रीन लग्न केल्लें आसत?..... टॉयलेटांत वचपाचें निमित्त करून मेजर शर्मा उठलो आनी परत येतना मुजरत त्या मेजाकडच्यान आयलो. ते जाण्टे बायलेक ताणें पळयली. तीच ती हेविशीं ताजे मनांत दुबाव उल्लो ना. वाडिल्ले पिरायेची सया तिज्या तोंडाचेर आनी देहार मारताली. पूण रूप बदलूंक नासलें.

“त्याच खिणाक तिणें नदर वयर केली आनी म्हाका पळयलें.” मेजर शर्मान सांगलें. “म्हाका दिशिल्लें ती म्हाका वळखुची ना. वळखली जाल्यारय वळख दाखोवची ना. पूण कितें सांगतलों! ती एकदम उबी रावली आनी आपलो हात फुडें करून तिणें म्हाका विचारलें, “शर्माजी, तूं हांगा कसो?”

विस्मित नदरेन तो तिका पळयत रावलो.

“पळयलें? तूं म्हाका विसल्लो. तुका जालंदरचे शाळेंत शिकयतले माद्रीचो उगडास आसा?”

“तुका हांव कसो विसरतलों?” शर्मान

जाप दिली आनी मेजावयल्या हेरांकडेन नदर व्हेली.

“राव, तुजी वळख करून दितां. हो म्हजो घोव मिस्टर दासगुप्ता. एयर फोर्सत आसतालो. हालींच रिटायर जाला. ही म्हजी धूव राधिका आनी तो जांवय सिन्हा.....”

सगळो संवसार घुंवता अशें मेजर शर्माक दिसलें. उपचारांचो हांसो हांसून तांकां अभिवादन करतना लेगीत तो घुस्पलो.

“वसात तुमी. तुमच्या कुटुंबाच्या मेळांत आडमेळें नाका. हांव ‘कबाब में हड्डी’ जावंक सोदीना.”

“ना, ना. बस तूं एकलोच आसा?” हे खेपे आग्रो दासगुप्तान केलो.

“आसूं” अशें म्हणून थंयच्यान कशें सटकुचें अशें येवजीत शर्मा थोडो वेळ उबो रावलो.

“बायल भुरग्यांक हाडलीं ना?” तिणें विचारलें.

“ना. हांव लग्न जावंकच ना.” हांसो तोंडार हाडपाचो यत्न करीत शर्मान जाप दिली. तिच्या तोंडावेले भाव बदलतात काय कितें हें तो नियाळटालो. पूण तिणें कांयएक उलयनासतना उदकाचो ग्लास तोंडाक लायलो.

“हांवें जेवपाची ऑर्डर दिवंक नासली” मेजर शर्मान म्हाका सांगलें. “हांव बील फारीक करून भायर सल्लों.”

इतलें उलोवन जातकच शर्मान परत ग्लासांत व्हिस्की रकयली आनी म्हळें, “ती लग्न जाली हाजें म्हाका वायट दिसलें ना. पूण म्हाकाच तिणें अटी कित्याक घाल्यो तें कुवाडें मात म्हाका सुटलें ना. ती जर मेळूंकच नाशिल्ली जाल्यार कितलें बरें जावपाचें, अशें म्हाका आतां दिसता.... तुका सांगल्यार कळचें ना. पूण देवी म्हणून हांवें म्हज्या काळजांत तिका पुजिल्ली. माद्रीच्या भेसांत ती म्हाका जर भेटिल्ली जाल्यार म्हजें मन धादोस जातलें आशिल्लें. आतां पिराय जाल्या. लग्नाची उमेद उरूंक ना. पूण तिका हांव सांगतलों

आसलों, “तुजे वयल्या मोगाक हांव एकनिश्ठ रावलां. मोग केलो म्हणून लग्न जावंक जाय अशें थोडेंच आसा.... शरीरसुखाची लेगीत तुजेकडच्यान अपेक्षा ना. पूण तिका ते अवस्थेंत पळोवन म्हजी आवतिकाय कितें जाली हें तुका कशें सांगूं?”

एक सुस्कारो ताणें सोडलो आनी बर्फाच्या खड्यांचेर थंड जाल्ली व्हिस्की ताळ्यांत रकोवन तो उठलो.

“कोणाक तरी सांगूंक जाय आसलें म्हणून तुका सांगलें. तुका हांवें आडावन दवरलो. वच तूं. हे खेपे तुगेर हांव येना. देवान बरें केलें जाल्यार फुडले खेपे पळोवया.”

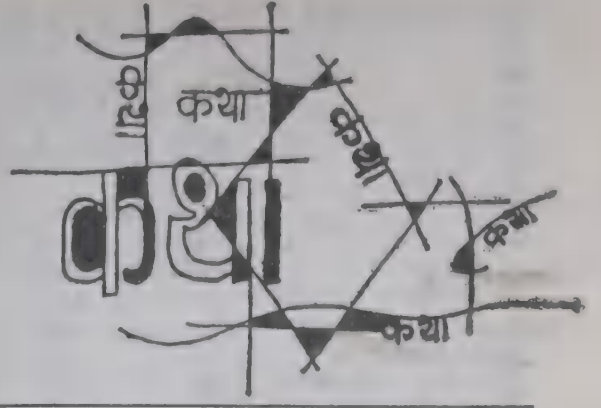
धिप्पाड देहाच्या मेजराकडेन हांवें पळयलें. भितल्ल्यान तो कोसळटा अशें म्हाका दिसलें. हांवें ताजो निरोप घेतना म्हळें, “जिणेंत तुवें खूब वादळां पळयिल्लीं आसतलीं. आतां हे पिरायेंत कश्टी जावन फायदो ना.”

तो कांय उलयलो ना. ताणें फकत तकली हालयली.

With Best Wishes from :

GAVANDALKAR BROS.
CLOTH Merchants

Shop No. 3, Municipal Market,
Mapusa – Goa

तिळोदक

सुशीला टी. भट, कोची

हा य देवा!.... अनीकय तुवें म्हाका ह्या भूमीर घाला कित्याक ? जायत उत्तूल वेणीं तूं मिगेलो प्राण काडी भगवन्ता ! मिगेले पाय, हाथ, शरीर सगळेंच निश्चल जालें मूं. जीभेची उलोवंची शक्तीय नष्ट केली तुवें. दोळे उसकळावचाकय जायनय संखनळी सुखली दिवून कांय पुणीय म्हाका समच गीळूकय जायना जाल्यां. मिगेली चिन्ता-शक्तीय श्रवण-शक्तीय मात्र तुवें बाकी दवरल्या. ताचे पासत मिगेले ह्या मरण-शय्ये लागीं चमकुच्चे संवाद, उत्रां सर्वय म्हाका अयकूंक पडता; मनांत जाता.

जाल्या म्हाका पळवूंक एवंची जनां राण लकताय की हांव हुसार नासिल्लें, सुद्धि नासिल्लें अबोधावरथेर असा म्हुण. तेच बळान एवंची जनां सर्वय मिगेले भूत-काला पसून, हांवे जोण दवरिल्ले पापां पसून, हांव केल्ले कुकर्मा पसून सग मिगेलेच मंचाचे सुतवेन राबुन चर्चा करताय पाप ! तीं लेकताय हें काय म्हाका मनांत जायना म्हुण. तांगेले दृष्टींत हांव होपको मात्र बाकी आसिल्लो एक मरण-यात्री. तानी उलोवंचे, सांगचें म्हाका मनांत जाता अशी तांकां कळना न्हयवें ? खेलगडी काडूंक लागल्ले मिगेलो प्राण वच्ची घडी पळोवन राबल्यांय तीं.

व्हय देवा ! म्हाका असलो दरन्तु एवंका जालोलोच म्हाजे सबन्त्यान राबून हानी म्होणचें सत्यच म्हाजे सरके एक नीच मनशान ही न्हय हाजाक पाश्ट शिक्षा भोगूका जालेलीच. निश्चष्ट जावन पडलेल्या ह्या शरीराक सोडून प्राण वच्चना तेच पासत की मिगेलो भूमीवेलो नरक अनीकय भोगून जालोना दिवूनूच म्हजें मरण राकून बेसल्यांगेलो शिराप म्हाकाच अयकूक

DIRECTORATE OF EDUCATION

EDUCATIONAL DEVELOPMENT IN GOA

	No. of Institutions		Enrolment		Teachers	
	On Liberation	Today	On Liberation	Today	On Liberation	Today
Primary	476	1250	53607	107216	1206	3904
Middle	—	436	—	84840	—	2453
Secondary	95	329	9260	68064	321	2443
Hr. Secondary	1	39	921	16812	40	673
College (General)	—15	—	9833	—	466	

2. Marching towards achievement of 100% universalisation of Elementary Education by 1995.
3. Liberal provision of scholarships, freeships, book grants and other incentives to a large number of economically backward students, girl students SC/ST students etc. in order to check stagnation and drop-outs.
4. Library movement, by 1995 every village Panchayat will have a village library. Taluka libraries are opened in all Talukas to encourage reading habit among the students, youth and adults.
5. Emphasis on Vocational and Technical Education in order to encourage self employment and increase in employability in private firms.
6. Note-books sold at concessional rates to students through schools, co-operative societies and Sahakari Bhandars.
7. Mid-day meals being provided to 20,000 children in Primary schools.
8. Free supply of text books, note books, raincoats, uniforms etc. to the poor and needy students in the rural areas so as to achieve 125% enrolment in elementary schools and help in achieving 100% literacy.
9. Government is marching towards 100% literacy in the next 2-3 years. Literacy percentage even in backward talukas like Canacona, Sanguem, Sattari, Pernem etc. is 80% in the age group of 15 to 35 years and 70% in the age group of 0 to 100 years as per the survey conducted in March, 1989.
10. An Institution known as District Institute of Educational Training has been established at Porvorim in order to upgrade the training programme of pre service primary teachers.

FUTURE PLANS

1. Establishment of a Sainik School in Goa.
2. Upgradation of State Institute of Education into a State Council of Education, Research and Training.
3. Upgrading the taluka level administration and complete decentralisation of power at Zonal and Taluka level.
4. Strengthening of inspectorate at Zonal and Taluka level in order to provide regular and effective training and supervision to the teacher at all levels upto Higher Secondary level.
5. Provision of liberal grants and buildings loans to private schools.
6. Incentive grants to the private Secondary Schools in order to encourage healthy composition among Government schools.

DIRECTORATE OF EDUCATION

GOVERNMENT OF GOA
PANAJI - GOA

पडटा. हांवें विसर्जन कोरचे मल-मूत्राची, फाटीक पडलेल्या व्रणांची घाणी म्हजे नाकांतूच येता. म्हकाच तो दुर्गंध सहन जायना. मागीर दुसरे मनशांगेली स्थिती सांगचाक असा व्हे? तरी मिगेली बायल आसिल्ली जाल्यार तीवय ही घाणी सहन करतली आसिल्ली म्हुण म्हाका दिसना.

ईश्वरा! मिगेली बायल म्हजाक फुडेच ह्या लोकांसून सुटली ते एक व्होड भाग्य जावन हांव अतां लेकतां. पांच-स मासांक शय्यावलेबी जावन पडून, देह सगळेंच कुरस्सून-व्हावन, पडलेल कडेच पडून मल-मूत्र विसर्जन करून प्राणी तळवळेवन, तडपडेवन मिगेले भवानीन मोरचें दृश्य लागीं बेसून हांवें देखीलें. म्हजान जायत आसिल्ली सेवा-शुश्रूषा हांवें तिका केली. वोखदाक, दोतोराक, अस्पताळांत जावन सास लेकान दाम वेचू केलो. जाल्यार तिका भेटटलो महारोगान - अरबुदान - तिका तडपडावन जिंशी मारली. दोळ्यांतल्यान दुःख व्हावोवन, निरसहाय जावन हांव तिगेलें दारुण मरण देखून बेसलों.

भगवन्ता! म्हाका एक सन्तान दीवनात्तिलें दुःख मिगेले भवानीले रोगा समयार, गरणा समयार राग म्हाका मनांत चांग रुपान थोंपलें. तरी चेली, चेलो कसलेंय एक चेरडूं अमकां दिल्लेलें आसिल्लें जाल्यार आमी इतलेंच दुःख कश्ट भोगूंक नाका आसिल्लें म्हुण अमकां दोगांकय दिसलें. असा स्वतः रक्तांत-बीजांत जन्म घेतले सन्ताना समान; काडून वाड्वावचें चेरडूं जायसना म्हळ्ळेलें सत्यय आमी त्या कालाक मनांत केलें म्हळ्यार जीवितांत घडून गेलेली चूकी उद्धार करून काडून आसिल्लो वेळु चुकून गेलोच. नश्ट जालेली बुद्धी हस्तीन वोडल्यारीय एवंची न्हय अशी एक म्हणी असा. परमात्मा! माकाय मिगेले बयलेकय भेटटल्यो अनीकय जायत्यो चुक्यो, अमी मनांत करून येवचाक चांग काल तामस जालो. दाम अनीक पदवी असा जल्यार लोकांत जीवन काडूक कांय प्रयारा ना म्हुण हांव अनीक बायल लेकतालीं. दुडवानय स्थान-मानानय संपादन करूक जावनात्तिली एक वस्तूय ह्या भूमीर ना म्हुणूय आमी लेकतालीं. दाम, सिखवण नांव नात्तिल्ले मनशांचेर अमकां एक तराची निन्दा उरताली.

व्हय देवा! ह्याच एक कारणान न्हयवे हांव मिगेले भावंडांलागी, बन्धु-बांधवांलागी, गांवचे सेजारी जनांलागी सारक्य अनिष्ट संपादन केल्लें. खंयचे एक कार्याक जावनूय त्या जनानी म्हाका समीपन केलेले समयार हांवें ताका फफूण रोडले. एक कार्य सरी हांवें तांकां हां म्हुण सांगलें ना. ना म्हणूच सांगलें. तानी

मिगेले घरकडे एवंचे अमकां दोगांकय साजना आसलें. मिगेले बन्धुजनान घरकडे येत्तर प्रत्यक्ष नीरस आमी दाखवपय आसलें. एक-दोन फन्ता एकेक आवश्यक सांगून तीं म्हजेलीं आयलीं. धन-सहाय, कामाक शिपार्श, सिखवणेक सहाय अशी अनेक कायरीं घेवन ना.... ह्या दुरात्मान एकल्याक सरी सुखे चुन्याचो उपकार केलो ना. सगटांकय मिगेल बयलेन अंबूण, परिहास करून धवंडायलीं.

एक कंपनेचो उच्च अधिकारी जावन बेसल्या हांवें जाय जल्यार अनेक जणांक अनेक रुपान काम दिवन सहाय करयात आसलें ना.... हांवें अर्हता आसिल्यांक कोणाक कांय उपकार केलो ना. तावळी म्हजे मनांत दम्माचो, कंपनेचे स्थानमानाचो अहंकार मात्र आसिल्लो.

परमात्मा! तें सगटय लेकून हांव अतां व्होड दुःख पावंता जाल्यार हाजान उपकार कसलो? पश्चाताप पशी व्होड एक प्रायश्चित्त ना म्हुण हांवें अतां मनांत केलां. तेच खातिर म्हजान करून गेलेल्यो एकेक चूक्योय हांव तुजे लागीं उळवून सांगतां; अनीक तांचे बगोक क्षमा मागतां. हेंच म्हजें प्रायश्चित्त. हाजाक व्होड कांय करूक ह्या निश्चेष्ट अवरथेक जावना व्हयवे?

देवा! हें दुरित सर्वय तूं अतां म्हजेकरण्यान भोगयता. हंतु म्हाका अतां कांय दिसना. इत्याक म्हळ्ळ्यार पाप केलेल्यान ताजे फलय भोगका जातलें म्होणचे सत्यच. ह्या जन्मांत पाप फलय भोगका जातलें म्होणचे सत्यच. ह्या जन्मांत पाप केल्यार ताजे फल एतले जन्मांत भोगका पडटलें म्हुण फुडेची म्हणी आसली जाल्यार ह्या कलिकालांत ह्या जन्मा कोरचे दुष्कर्मां फल ह्याच जन्मा भोगका जान्ता. अमगेले पुराणान्त, इतिहासात सग पाप-पुण्य चिन्तेचें प्रतिपादन केलेले असा जाल्यारीय म्हाका तांचेर कांय

‘चित्रंगी’क परबीं

वर्षा बुक स्टॉल

आझाद मैदानांलागीं, पणजी

सगळे तरेचीं पुस्तकां आनी वेगवेगळ्या भासांतलीं वर्तमानपत्रां आनी मासिकां मेळपाची सुवात

GOVERNMENT OF GOA PUBLIC WORKS DEPARTMENT

CONTRIBUTES TO THE DEVELOPMENT OF THIS STATE
THROUGH MAJOR DEVELOPMENT ACTIVITIES LIKE :

- A) PUBLIC BUILDINGS AND INSTITUTIONAL COMPLEXES.
- B) ROADS & BRIDGES - INCLUDING HIGHWAYS, MAJOR ROADLINES AND RURAL ROADS.
- C) PUBLIC HEALTH ENGINEERING PROJECT - WITH URBAN AND RURAL WATER SUPPLY/SEWERAGE SCHEMES AND SANITATION WORKS.
- D) PORTS AND NAVIGATION PROJECTS - THROUGH HYDRAULIC WORKS, CONSTRUCTION OF JETTIES AND MINOR PORTS.
- E) RURAL DEVELOPMENT WORKS.

AND ALL OTHER CIVIL WORKS INVOLVED IN
THE DEVELOPMENTAL WORKS OF THIS STATE.

PROGRESS AND PROSPERITY THROUGH DEVELOPMENT

With Best Compliments from

GENO
PHARMACEUTICALS LTD.

Pharmaceutical Complex
Karaswada, Mapusa, Goa.

विश्वास नासलो सर्वय फट्टी तां. भटमामानी तांगेलें जीवन कडचे खातीर उपयोग करचें एक आयुध तां वेद-पुराण, पूजा-संस्कार, दान-दक्षिणा अनीक म्हूण हांवें जायतो परिहास करप आसलें. स्वर्ग-नरक म्हळ्ळेलेंय ना; मरणानन्तर कोणाक जीवित ना; श्राद्ध, वार्षिक इत्यादीक भटाक खावंचाक आसले उपाय तां; देवा-ब्राह्मण, बाल-भोजन, नागपूजा, व्रत-उपास हेंय सबाव फटवणतां असलें सग हांवय सांगून भोंवलों असा.

म्हाजी बायल स-सात मास कुस्सून व्हावन प्राण वचनात्तिलें मंदरेर पड्यानीक; दंदकारणीन सांगलें - " 'खोतो' एक सोकून दवरून पळयाय कांय देवा कोपान की पित्रां कोपान हिंचो प्राण वचना दिसता. कितूलें मास जाले होपको मात्र बाकी जावन नरक यातना भोगता गुल्लो मोरन दवरून पळोवन वायटपण कितेंय असा जाल्यार; ताका सर जालोलो परिहार केल्यार हिंका ह्या यातनेंतसून मुक्ती मेळचार पुरो. एक ज्योतीशालागी वचून पळयाय."

ईश्वरा! जायतें भोगून पुरो जालेल्या हांवें अर्धमनान जाल्यारीय दंदाचेन सांगिल्ले प्रमाणीं सोकून दवरयलो. पितरांचो, कुलदेवाचो, नागांचो सग कोप आयलो. जन्म-जन्मान्तर कृत दोष आयले. ज्योतिशान परिहार सांगिल्ले लेकान गांवांत थाकुन पुरोहित भटमामाक उळदोवन पूजा, प्रीति श्राद्ध, देवा अवंगण, ब्राह्मण भोजन, नागांक अभिषेक, दुर्बळ्यांक अन्नदान, वस्त्रदान, कुलदेवता पूजन धोरन छाया दान अनीक तिलपात्र दान पर्याप्त करून जात्तरीच म्हजे भवानीचो प्राण मुक्त जालो ते काळ भितर मिगेले अवसूक बपसूक कोणाक हांवें तिळोदक दिल्ले ना आसलें. प्रथम तांगेले समष्टि-श्राद्ध भटमामान वाडयिल्लें म्हजे हाथानीं प्रथम जावन हांवें उतल की वर्षा पुरथम मरून गेलेले अवसूक बपसूक पिंड दिले. अहंकारी म्हाका आचारार संस्कारार कांय विश्वासूच नासलो न्हवे? पुरोहितांक हांव खेळु करतां असलो. देवाक-धर्माक कांय वेचु करना असलो. अन्ताक बयलेल्या रोगान, मरणान म्हजे दोळे उसकळायले. म्हाका देवार-पित्रां विश्वास आयलो.

देवा! मिगेले बयलेलीं मरण-क्रिया, मासीकां, श्राद्ध हें सर्वय अमगेले आचारा-संस्कारा प्रकारां हावेंच केलीं. पुत्र संतान नात्तिल्ल्याली बायल सुमंगली जावन मरता जाल्यार तिजीं कर्मां करूक बमणाक अधिकार असा म्हण अमगेली चाल. भवानीले मरणा उपरान्ते हांव वर्षान वर्षा अम्मा-बप्पालीं वार्षिकांय व्हाणु येतां; भवनीकय तिळ-उदाक दितां. देवा म्हका उदाक

कोण दितलें का इत्ती की? भवानीले मरणा शेष तिगेलीं कोण मनीषां ह्या घरां भितर चडलेंनाय. तिगेले तेरव्याक सरी एकोलोय आयलो ना. कशी एवचाक? अनीक तांकां म्हजें कसलेंय आवश्यक ना न्हयवे? मागीर मिगेले बन्धुजनांक फूडच हांवें चिकूळन सोडल्यांय न्हयवे? आत्माभिमान आसिल्ले खंचे मनशानय मिगेथंय चडून येवना. सभाव न्हय हांवें मिगेली बाकी राबती धनसंपत्ती अनीक घरां "स्नेहभवन" म्हळ्ळेले संस्थेक बोरोवन दवरल्यां. मिगेले मरणानन्तर सर्व संपादनय त्या संस्थेक वत्तलें. अन्य कालाक पूर्णाय इत्तेंय समाज सेवा करूक जाले न्हवे म्हाका.

भक्तवत्सला! जाल्यारीय म्हजे मेवण्याल्यो करण्यां मनांत व्होड दुःख हाडटा. मिगेले बन्धुजनांक सर्वांक तिरस्कार करून तिगेले भावांक, भयण्यांक मोग केलो. केवल तिगेली प्रीती राकचे खातीर म्हजे वेतनाचो चडू भाग भवानीले घरकारांक जावन खर्च केलो. तिगेले कुळाराचो उद्धार केलो. त्याच समयार मिगेली भवण्डां दुरितांत आसिल्लीं. विविध सहाय निमगून आयिल्ले म्हजे भावांक, भयणांक, मामाले चेरडूवांक धोरन अवसू स्थानार आसिल्ले मौसेक पर्याप्त भवानीन अंबूण सोडलीं स्वतः भावंडाक इत्तेंय करका म्हण म्हजे मनांत आसले जल्मयारीय बयले भयान हांव कांय करूक फाव ना जालो. अनुसरण करचो बमूण जावन हांव थट्टावेलो. पाप मिगेले बांधवानी तिजेलागी कांय वायट केलेना. जाल्यारीय तिका तंका दिखूक नाज्ज असलें.

देवा! हें सग आलोचना करून म्हका अतां व्होडी लज्जा दिसता. आवसू समान मोग दीवन, मिगेले सुखांत-दुखांत भागु घेवन, तीन वर्षां प्राय धोरन म्हाका व्हडोवन हाडिल्ले मौसेक बापसूले धक्टे बयलेक - हांवें मागीर कितुलें दुःख पीवयलें. मिगेलो बापूस

'चित्रंगी'क परबीं

हॉटेल माधवाश्रम

पणजी - गोंय

रावपाची आनी जेवपाची बरी वेवस्था.
मुजरत भेट दियात.

With Best Wishes from

SHETYE UDHYOG SAMOOH

Dauzim, Old Goa

Manufacturers of
Airfreshners

With Best Wishes from

COMPUTRONICS ENGINEERING & MARKETING

Manufacturers & Dealers in Computers

303, Bhanav Apts.,
Panaji – Goa.

रोग शय्येर पडलेलो तेन्ना ती चिकित्से खातिर धन राहाय दीवका म्हणून म्हजेकडे आयिल्ली. चांग एक दोतोरक दाखोवन बापाक वोखद करका म्हुणूय तीणे सांगलें. गावांत ते बगेक आशिल्लें साहचर्य ना दिकून नगरांत मिगेलें घरकडे एट्टे दिसांक राबोवन चिकित्सा कोरयां म्हळ्ळें. आवसु-बपसूक रोगाक कंपनंत थाकुन धनसहाय मेळतलो म्हुण मौसी कशी की जाण जाली. दीस वत्तां वत्तां बपसूक 'इतेंय' जाले जाल्यारी म्हुण भय तिका इत्याक म्हळ्यार तावळी. तिगेलो म्हलगडो पूत - मिगेलो भावु - धावें पास जाला मात्र. ताजें खाल तेग जाण चेलीयो तां. सान-सान चेरडूवांकय घेवन ती कशी जीवन कडतली? ह्या भयानतांती मिगेलें बपसूकय घेवन नगरांत आयिल्ली जाल्यार तेदूस हांवें ह्या पाप्यान....

हा परमात्मा! म्हाका त्या कालाक मिगेलें मौसेन अनीक बपसून घालोलो एकूच शाप पुरो म्हू असले अनभव एवंचाक. भवानीन मौसे लागीं उलोवंचे अयकून हांव मौनी जावन राबलों. म्हजे बायलेलीं परुष उतरां पाप बपसून आयकली नाय. कित्याक म्हळ्यार बापूरा फिदरांतले कुडांत निद्वेवन आसलो. हो भवानीलीं तीं वचनां "वोखद अनीक विषद करुंक अगचे लागीं अब्बोन गांठी मी बन्दून दिल्या व्हे? हंगा एकलो हड्डां मोडसी कष्ट काडता अमकांय अमकां जवंचाक वच्चे चेरडूवांकय खवंचाक तां; अनुभव करुंक तां तुमकांय तुमगेलें चेरडूवांकय खावंचे खातिर मासा-मास अमी शंभर रुपया धाडून दीनाथ व्हे? अनीकय रोगाक अनीक वोखदाक दिवंचाक अमचे लागीं रुपया नाय. हालेल्यार खाल पडचे रुपयांचो रुक हंगा ना. दुड्ड वेच करुन हाथांत नाय जल्यार खंचेय धर्मसपतयांत व्हरन दाखयाय, म्हावांक हाजा चढ सहाय करुंक कोणें घटळी हाडून दिलेना हंगा.... हो.... पुता थंय सुखवाराक आयल्यांय तीं जळकायो.... हंगा पूत अनीक सून सुखान असा म्हळ्ळेलीं जळकायीच."

पाप मौरी. हीं कठिन उत्रां अयकून ती बपसूकय घेवन तावळीच भायर देवली. आंगणांत देंवताराणा तीणे मिजेलागीं सांगले "ना रे पुता. अमका पोट मरी जालें. ना अनीक तुका कसलीय बाधा दिवना. वेगळी वाट ना दिकून मात्र तुजे लागीं आयिल्लीं. तुगलोय बापूस न्हयवे म्हुण लेकलें. हंची उरारगेटी पोळवन सहन जायना दिकून मात्र आयिल्लीं. मेळचे नारला दुडवानी, तुवें घडचे रुपयान सग ताणु-वोडून दीरा कडताय; आमी स जाणालीं पोटां भोरकाय मू ना पुता. अनीक कसलेय कारणाक आमी तुका

एवन बाध दीवना" रडत मिगेली मौरीय बापूसूय चमकून गेलेलें दृश्य आतांय मिजे दोळ्यांत दिसता.

बायलेन मौसे लागीं उलोवची परुष उत्रां अयकूनूय तेदूस हांवें कांय जाप तिजेलागीं दिलीना. कंपनंत थाकुन आवसु-बपसूक मेळचो वैद्य-सहाय मिगेली बायल तिगेलें आवसु-बपसूक काडून घेवन दीवयताली; फटवण सांगोवनकी तीं तां मिगेलीं आश्रितां म्हुण सांगून हो महापाप.

खंय म्हाका चेरडूं जालें? मिगेलें संपादन सग शोषण करुन बयले भावय भयण्योय गेल्यो. भवानीलें भंगर, जायें, पट्या कपडां अनीक भावज्यांनी, भयण्यानी व्हेलें चांगी वाडी दीन; अतां ब्यारार घुंवडायतां म्हणून संपादन केलेल्या धनाचो अधीकय भाग तिगेलें भावांनीय खेलो. तांगेलो उद्देश सग पूर्ती जावंचाक एकेक कारण सांगून व्होळूच तीं दुरा सरलीं. भवानीक रोग लागून व्होड त्रास जवंचाकय तीं मिगेलें घराक एनायी जालीं. रोगु सांक्रम जायत म्हळ्ळेलें भय खंय अनीक मिजेकडेन, भवानीकडेन थाकुन खोरपून खवंचाक अधिक कांय ना म्हुण तांका मनांत जालें. पाप भवानी स्वते भवंडाली वच्चता मनांत करचाक तिका तोडोवु जालो. मरण शय्येर पडलेल समयार भवानीक मनांत चांग दुःख दिसलें की बमणाले घरकारां लागीं, बन्धु बांधवां लागीं अनीक तीणें केलोले अन्यायाचें फल व्हे तिका देवु अतां दितां म्हुण ती मरत छात्तापली. शेजारी अन्तमामाले परिवार अनीक दंदकारणीलें परिवार मात्र अमचेर स्वल्पपुणीय सहानुभूती दाखोवंचे जावन आशिल्लीं. अमगेलें चांग समयार आमी हंका कोणाक कांय मान दिलोना. जाल्यारीय मनशत्वां कारण अन्तमामूय चेरडूवांय तांवांन जवंचो राहाय अमकां करतालीं. "केलेले कर्माचे फल तां ती भोगीता. दृष्टी तीणे अनीकय नरक भोगूंक असा मात्र" अशी म्हाका अयकशी उलोवंची सेजारी तां चढय आसिल्ली.

सोबितकायेक मांगरान नटोवंक

कावेरी ज्युवेलर्स

प्रो. रामानंद बी. रायकार

रोज अपार्टमेंटस, दुकान नं. ५

फ्रांसिस लुइश गोमेश मार्ग

वारको-द-गामा ४०३ ८०२

With Best Wishes from

SRS ELECTRONICS

SHAPORA, P.O. VAGATOR
BARDEZ - GOA

Service Consultants in Electronics

With Best Compliments from

A. MONTEIRO & CO.

9, MAHALAXMI BLDG.,
ST. INEZ, PANAJI - GOA

Civil Contractor/Builders

आज मिगेले मरण-शय्ये लागींय तेदुसचीं तींच तीं मनीशांच व्हरलीं. चढत जावन स्नेहभवनांतलीं दोगजाण मनीशां लागेन तें विना मिगेलीं मनीशां कशीं पांवचाक? हांवें त्या बगेक हादी सोडिल्ली ना न्हयवे? मिगेले बन्धुजनांक जावो, सेजाऱ्यांक जावो, आफिसांतले सहवर्तकांक जावो हांवें दूकी मात्र प्रदान केल्या; चंगण कांय केलें ना. मागीर तीं म्हजेकडेन प्रेम व आदर कशी दाखयतली? हांवय केलेले कर्माचीं रीणा मोगीता म्हणूच तां तीं सांगताय.

“एचय बाबलूमाम पावलो मू” हो कोणालो शब्द हांव आयकतां? अनन्तमामालो न्हय व्हे? हो बाबलू कोण? हें मिजेगाल परसिता कोण? “अण्णा.... अण्णा..... एक दोळे विसकावन पळ्य अण्णा.... तुजे मुखार कोण आयला म्हण पळ्य. चांग तोडोवु

जावन जाल्यारिय हांव आज तुका दिखूक आयलां” खोणसां काडून रडता मू तो. मिजेर आसिल्ले सर्वय विरोध विस्सोवन म्हजो माव म्हाका एक व्हीक आयला! हाय देवा! हांव धन्य जालों. अनीक वेगीं म्हाका म्हाजे प्राण्याक मुक्त करी देवा. म्हजे ताळ्यार उदाक घालूंक आसिल्लो अधिकारी इच्चोय पावला. हांव धन्य जालों पुता मोगा भावा.... तुगेलें स्पर्श मात्र म्हाका मनांत जाता. दोळे उक्तावंचाक जायना, उलोवंचाक जायना. जाल्यारीय तूं पाविल्यांत म्हाका व्हड सन्तोष. आखेर रक्तबन्धाक तूवें मान दिलोच मू. “अण्णा, आं कर.... एचय एददें गंगा जल तुजे तोण्डांत घालतां.” घाल भावा.... तुजे हाथान एक थेंबो उदाक हांव पितां. अशीच तूवें म्हाका तिळोदकय दीजंका. हा देवा हांव कृतार्थ जालों.

सहकारी माध्यमातून आपला विकास व उत्कर्ष साधा

आर्थिक दुर्बळ घटकांसाठी, सामान्य माणसांच्या उन्नतीसाठी, भरपूर दुग्ध उत्पादनासाठी, महागाई रोखण्यासाठी, तसेच निवाऱ्यांची गरज भागवण्यासाठी :

- १) विविध कार्यकारी सहकारी (विकास) सेवा संस्था.
- २) सहकारी दुग्ध व्याव. संस्था.
- ३) सहकारी ग्राहक संस्था.
- ४) सहकारी गृह निर्माण संस्था.

विशेष माहितीसाठी संपर्क साधा :

सहाय्यक निबंधक सहकारी संस्था

पणजी, मडगांव, म्हापसा व फोंडा

किंवा

मुख्य कार्यालय, पणजी

वितरण : निबंधक, सहकारी संस्था,

गोवा सरकार

पणजी - गोवा

With Best Wishes from

M/S. S. Y. KARAPURKAR

PANJIM – GOA

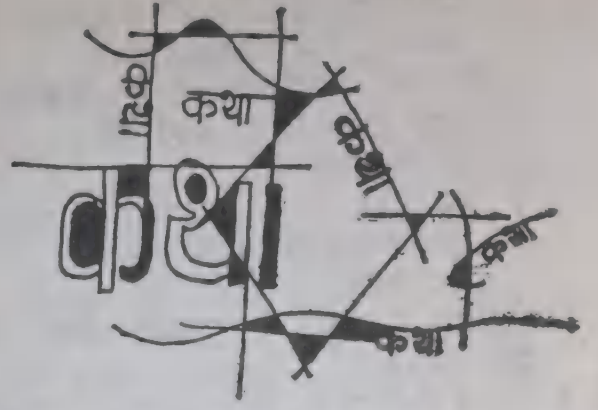
The Home of Quality Foods

OUR CONTRIBUTION TOWARDS DEVELOPMENT OF GOA

1. MASSIVE AFFORESTATION PROGRAMME COVERING 1200 HA PER ANNUM IN FOREST LANDS.
2. GREENING OF GOA UNDER SOCIAL FORESTRY OVER 300 HA PER ANNUM ON NON-FOREST LANDS.
3. DISTRIBUTION OF ABOUT 25 LAKHS OF SEEDLINGS TO THE GENERAL PUBLIC FOR PLANTING ON PRIVATE LANDS.
4. SOIL CONSERVATION MEASURES OVER AN AREA OF 350 HA PER ANNUM IN THE WESTERN GHATS, TALUKAS OF SATTARI, SANGUEM & CANACONA.
5. MANGROOVE MANAGEMENT – PLANNING OF OVER 100 HA OF MANGROOVE AREAS PER ANNUM.
6. REALISATION OF RS. 70.00 LAKHS BY SALE OF CASHEW, AND RUBBER PRODUCTS.
7. HELP IN PRESERVATION OF ECO SYSTEM BY MAINTENANCE OF WILD LIFE SANCTUARIES COVERING MORE THAN 35% OF FOREST AREA.

ISSUED BY:

FOREST DEPARTMENT
GOVERNMENT OF GOA
PANAJI, GOA.

खुर्दो

सुरेखा तोटेकार

प्ला स्टीकाचे पोतर्येत विश्णून बांगडे घातले. बोल्सांतले पंदरा रुपया काडले आनी धा रुपया नुरस्तेकान्नीच्या बुटयेवेले फळयेर आपटीले. हातांतली पोती झेलयत तो वाट चलपाक लागलो. हातांतली पांच रुपयांची नोट ताणें मुठींत घट्ट आंवळ्ळी. रापराप पावलां वडयत तो मोडणार पावलो.... ताच्या पावलांक अचकीत ब्रेक लागलो..... बाजारांत नुरस्तेकान्नीकडेन वांटपण करून उरिल्ले पांच रुपया.... ताणें गूठ उगडली.... धांपली..... सोरो पियेवन वतकच विमलाक – ताचे घरकान्नीक – तिडक येता. तरीपुण ताणें थोडें घेतलेंच..... आनी बोल्सांतली विडी काडून पेटयली.... विडयेचे झुरके मारीत घरची वाट ताणे चलून सोंपयली.

हातांतली बांगड्यांची पोती जमनीर दवरीत तो हातूणार लोळपी आवयम्हऱ्यांत बसलो....

“कशी आसा आवो तूं?”

ताणे आवयक विचारलें.

“आसा... दीस काडटां....”

“म्हणजे.....?”

“आनी कितें सांगूं पुता?.....”

आवयक ताणे आपल्या हातान उठोवन भिंतीक तेंकोवन बरायली.

“आवय.... अ.... आवय.....”

“कितें म्हण्टा तूं....?”

आवयन कपलाची हुम पुशीत विचारलें.

"आनी कितले दीस काडटली गे तू....."
 "पळोवयां.... देवाची इत्सा....."
 तिणे वयर पळयत पाख्याक बोट दाखयलें....
 तशें विशणून तिच्या म्हऱ्यांत वचत म्हळें....
 "थंय देव आसा गे ?...."
 "हय रे पुता...."
 "तुका व्हरपाक तो रावला ?"
 आवय वोगीच.
 "सांग गे म्हाका.... अपुरबायेचे आवो.... तू
 बेगीन मरतली गे ?...."
 "तें कितें म्हज्या हातांत आसा ?" आवयन
 एक व्हड सुस्कारी सोडलो.
 "तू मरचीना जाल्यार सांग हांव केन्ना
 मरतलीं ?"
 "अशें अभद्र उलोवनाका पळोवया.... आवय....
 आवय.... आवय गे...."
 "कितें जाता गे आवय...."
 "म्हाका न्हीदय मात्शी...."
 विशणून तिका हांतूणार आडवी केली.
 "म्हाका वखद हाडलें ?...."
 "तुका आनी वखद कित्याक गे तें ?.... फुकट
 खर्च...."
 "बरें तर.... फाल्यां हाडटा मरे ?"
 "पळयतां... उगडास जाल्यार...."
 विशणूकडेन उलोवपाक कांयच अर्थ नाशिल्लो.
 दोळ्यावेल्यान पांगरून घेवन ती ओगळी न्हीदली.
 "अशीच न्हीद गे बाये बेगीन" अशें म्हणतच
 तो भितर वचपाक गेलो.
 दाराच्या हुमऱ्यार विमल, ताची घरकान्न, कमरार
 दोनय हात धरून उबें आशिल्लें. ताका पळोवन
 विशणू थंयच शेळेलो.... पूण सोऱ्याच्या नेटार
 ताका घश्टतच तो भितर गेलो.
 "काय तर.... भाशणां करता भाशणां.... आवयक
 मर म्हणटा.... तिची सेवा करपाची तुवें.... वखदाक
 दिल्ले तिचे पयशे तुवें आयजवेर सोऱ्याक भोडले....
 सोरो पियेलो म्हणून आवय बरी जातली ?
 मातय लज कशी दिसना काय म्हणटा ?"
 विमल ताचे फाटोफाट भितर गेलें.
 "पयशे दी मगो... हाडटां वखदां...."
 "आवयन दिल्ले ते पाच रुपया...."
 "तें सोंपले...."

"कशे सोंपले ?...."
 "तुका कित्याक ?...."
 "तू आनी कितें सांगतलो.... पळयल्यार दिसता
 कित्याक सोंपले ते.... आनी हे तें कितें पोतयेन ?"
 "बांगडे.... बांगडे...."
 "मडसरी म्हजी.... वीट आयलो बांगड्यांचो."
 "हे.... पळय.... विमल.... बांगड्यांची कडी
 कर.... फोडी कर.... आनी आतां पयलीं च्याक
 वडय च्याक.... हांव चार तांबये घालतां आंगार....
 करता काय ना गो ?"
 विमन गोऱ्यानी रांदचे कुडींत गेलें. विशणू
 न्हावपाक गेलो.
 जेवणाचीं ताटां वाजलीं तसो विशणू भितर
 आयलो.
 "आवयक हाड हाताक धरून...."
 "तुका हाडपाक येना ?"
 "आयज तुवें हाडल्यार कितें जाता ? हांव
 वाडटां तें दिसना तुका ?"
 विशणू आवयचे कुडींत गेलो. दोनय भुजांक
 धरून तिका उठयली... खंच्याखंयय पाविल्लें
 न्हेसण सारकें करून रांदचे कुडींत जेवणा
 ताटाम्हऱ्यांत हाडून बसयली. पयस दवरिल्लें आपलें
 ताटय हाडून घेवन तो आवयच्या म्हऱ्यांत जेवपाक
 बसलो.
 "तुका लांव गे आवो ?...."
 "नाका रे पुता... जेवतां हांव...."
 "म्हज्या ताटांतलो बांगड्या कुडको वाडूं ?"
 "तू जेव पळोवया तोंड धांपून...."
 "तोंड धांपल्यार जेवतलो कसो गे ?.... घे....
 तू मेली जाल्यार कोणाक वाडटलो ?.... खा
 तू... इत्सा भागरार जायतें खा... हां."
 विशणून आपल्या ताटांतलो एक बांगड्या कुडको
 तिच्या ताटांत घालो. हें सगळें पयळत आनी
 आयकत विमल ओगळी उबें आशिल्लें. ताका
 तें रांदयेंच जाल्लें.
 "तू जेविना गो ?...."
 आवयन विचारलें.
 "जेवतां.... तुमकां पयलीं वाडटां...."
 जेवण जातकच विशणू भायर येवन सोंप्यार
 बसलो.
 विशणूक सदांच दिसतालें आपणें सोरो पियेंवचो

नहय. आवयक बरें वखद हाडचें..... दोतोराक दाखोवंची.... विमलाक पोशे भरु-भरुन सुख दिवंचें..... आवय नहय जाल्यार विमल जल्माची जोडीदारीण म्हणून ताका मेळपाचीच न्हय.... आवय म्हणूनच ताचें लग्न जमलें... पूण सोन्याचे सुवादीन जाल्लो तो.... ताच्यापारून ताची सोडवणूक नासली. सकाळ जाली की तो सोरो पियेवंचोना म्हणून ठरोवन वतालो पूण घरा येतना गुत्याकडेन पावलो म्हणजे आनी कांयच ताच्या दोळ्यामुखार येनाशिल्लें.

दुसऱ्या दिसा सकाळीं विशणू उठलो. आवय म्हऱ्यांत वचून बसलो.

“आवो.... ओ... आवो....”

“ऊं....”

“उठ मगे.....”

ती उठून बसपाक लागली.

“आवो.... आयज तुका वखद हाडटांच हां.... दिता मगे कितेंय ?”

“आशिल्ले नाशिल्ले पयशे तुका सोंपयले रे पुता... म्हज्या वखदापरस तुका तुजें वखद व्हड न्हय ?.... आतां म्हजें सगलें सोपलें... म्हाका वखदय नाका आनी हो संवसारय नाका....”

“अशें म्हणूं नाका गे... हांव आसां न्हय.... तुका हांव आयज वखद हाडटांच. आयज सोरो पियेवंचो ना हांव....”

“रादांच अशेंच म्हण्टा.... आनी सोरो पियेवन घरा येता.... आतां तुका कळचें ना... हांव मेल्या उपरांत तुका....”

तिच्या दोळ्यां दुकां आयलीं आनी वोंटार येवपी हुंदको थंयचे थंयचे चिड्डलो.

“आवो.... अशी रडूं नाका पळोवया... तुजें हांव सगलें करतलों... तुका वखद हाडटलों... बऱ्या दोतोराक दाखयतलों आनी मरतकच.....”

“फोंडांत वडयतलो.... हय मरे ?.... तुज्या ह्या अराल्या बेबदेपणाक लागून फोण तरी काडपाक कोणय येत मरे ?”

“ना आवय... हांव तुका लाकडां घालतलों. सगळें म्हळ्यार सगळें बरें बरें करतलों.....” पूण

..... दिता मगे कितेंय.....”

आवय वोगीच. विशणूक दिसलें आयज हिच्या हातांतल्यान कांयच झडपाचें ना. आनी झडपाक आसपाक तरी नाका ? सदांच पयशे दिवन दिवन

आशिल्ले ते तिणे केन्नाच सोंपयल्ले.

तो आवयम्हऱ्यांतलो उठून कामाक गेलो. दनपार जावपाक आयली. विशणू बारांचो भोंगो जाल्या बराबर हातपांय धुवपाक नळार मात गेला, ताचो शेजारी धांवत येता तो ताका दिसलो. धांपेत धांपेत ताणे विशणूक म्हळ्ळें....

“विशणू.... तुजी आवय सोंपली....”

विशणूक कच्च जालें. तसोच धांवत तो घरा आयलो. विमल व्हडल्या व्हडल्यान रडटालें. थोड्या वेळान शेजारी पाजारी येवन आवयचेर नदर घालून गेले. विशणू मात कितेंतरी सोप्यार बसून येवजितालो....

आवयन म्हाका णव म्हयने आपल्या पोटांत वाडयलो... जल्म दिलो... तिच्या रक्ताचेर हांव वाडलों... व्हड जालों... म्हजें लग्न जालें... हें घर, हो संवसार.... पै... पै करून जमा केल्ल्या तिच्याच पयशांचेर उबो जाला. तिणे म्हजेखातीर आपली जीण झरयली. आनी हांव.... तिणे दिल्ल्या पयशांचें वखद हाडपाचें सोडून सोरो पियेलों.... तिचें हांवें कांयच केलेंना.... तिका आदार दिलो ना.... कांयच केलें ना... आनी आतां तिचें मरण करतलों जाल्यार लेगीत म्हजेकडेन पयशे नात.....

“आवय गे, तुज्या रिणांत आसा गे हांव.... हें रीण केन्नाच फारीक करपाक जावचें ना म्हज्यान....तुजें मरण करपाक लेगीत पयशे ना.... हांव कितें करूं ? आवय.... हांव रिणकार जालों....”

अशें म्हणत सोंप्यावेल्यान उठून आवयच्या मड्याम्हऱ्यांत बसून तो व्हडल्या व्हडल्यान रडपाक लागलो. इतलो वेळ कोनशाक बसून दुकां गळोवपी विमल उठलें.... भितर वचून ल्हानशी पोटली घेवन भायर आयलें. “हे घे.. पयशे. हांवे जमा केल्लो हो खुर्दो.... आवयच्याच मरणाक उपेग कर ताचो. असो रडूं नाका... आवयक मानवचें ना तें.”

विमलान तो खुर्दो विशणूच्या हातांत दिलो. आनी तें भितर गेलें. विशणू एका हातांत ही पोटली घेवन आवयच्या मड्याक पळयत दुकां गळयत रावलो.

SALGAOCARS

PROUD OF THE PAST – POISED FOR THE FUTURE

From a modest beginning three decades ago, Salgaocars have grown and diversified to encompass a wide range of activities – from Mining and Export of Iron Ore to Shipping, Industrial Gases, Chemicals, Engineering, Hotels and Travel.

Salgaocars – an organisation synonymous with the industrial growth of Goa.

V. M. SALGAOCAR & BRO. LTD.

Salgocar House,
Vasco Da Gama 403 802, Goa.

Grams: VIMSON, Phones: 512111 (4 lines) 513241 (3 lines)
Telex: 0191-211/265/301. Fax: 91 0834 513813

Offices at:
BOMBAY • NEW DELHI • BANGALORE

GROW MORE FRUIT TREES AND VEGETABLES

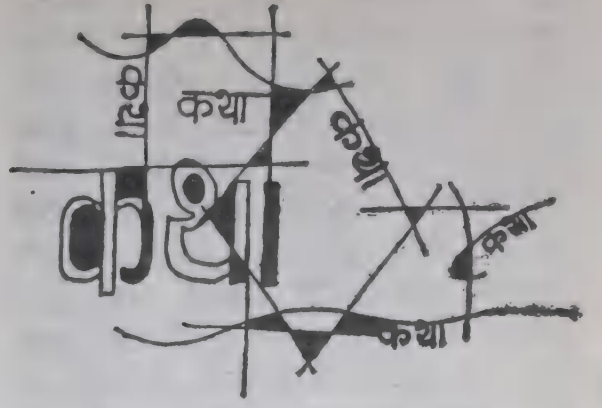
FOR GOOD HEALTH FRUITS AND VEGETABLES PLAY A MAJOR ROLE.

GROW MORE FRUIT TREES FOR DELICIOUS FRUITS AND FOR SHADE. YOU CAN ALSO USE THE LEAVES FOR MANURE. THE WOOD CAN BE USED AS FUEL AND IN FURNITURE MAKING. MORE FRUIT TREES WILL ALSO HELP TO GET MORE RAINS.

CONTACT YOUR NEAREST ZONAL AGRICULTURAL OFFICE FOR QUALITY HORTICULTURE PLANTING MATERIAL, SEASONAL VEGETABLE SEEDS & TECHNICAL ADVICE.

ISSUED BY
THE DIRECTORATE OF AGRICULTURE

GOVERNMENT OF GOA,
PANAJI – GOA

आत्म समादान

हर्षल राजेंद्र दळवी

आ यज पुनव. जनेलांतल्यान गॅलरीच्या उक्ते उरिल्ल्या दारांतल्यान पुनव भितर झिरपता आनी ती पुनवच जीव चड रितो रितो करून उडयता. तीन चार वरांपयलीं हीच पुनव म्हज्या दोळ्यांत फुलिल्ली, गात्र न् गात्र ते दूधीपुनवेन न्हावन गेल्लें... आनी आज ह्या खीणाक.... अचकीत नदर कुशीक न्हिदिल्ल्या सुशांताचेर वता..... जाल्ल्या भुरग्यावरी निरागस भाव ताच्या तोंडार पातळल्यात. तें भाबडें मुखामळ पळयतना दिसता हो राग हांव कोणाचेर उक्तायतां. सुशांताचेर काय स्वतःचेरच ? खरपणान मात्त इतलेंच जाणवता. म्हज्यांतलो कलाकार आज तिडकला, म्हज्यांतलो कलाकार आज उपाशी उरला आनी म्हणूनच तो चवताळला.

आयज आमच्या हॉस्पिटलाक म्हणजे सुशांताच्या 'सीटी नर्सिंग होमा'क पंचवीस वर्सा पुराय जातालीं. पंचवीस वर्सांफाटीं डॉ. श्रीकांत जोशीन हें तिनमजली हॉस्पिटल बांदलें. स्वतःचे हिंमतीचेर ! त्या हॉस्पिटलाचें नांव सगळे मुंबयभर गाजयलें. एक बरे नामनेचे गायनेकॉलॉजिस्ट म्हणून नांव कमयतना तांच्या

सीटी नर्सिंग होमात तांची बायल आपल्या एकट्या पांच वर्सांच्या पुताक तांचेकडेन सोंपोवन गेली. पूण बापायवांगडाच आवयचीय माया दिवन ताणी पुताक वाडयलो, ताकाय कुशळ गायनेकॉलॉजिस्ट केलो, आनी वयाची साठी येवचेपयलींच ते पुताचेर सगळो भार घालून अचकीत गेले. पुतानय ती कीर्त, तें नांव तांचेपरस चड उंचायेर पावयलें. आनी आज बापायचें हें मोल करपाक येनाशिल्ल्या येद्या व्हड वास्तूक पंचवीस वर्सां जातालीं. तो दीस व्हडा दबाज्यान मनोवपाचो अशें म्हजें आनी सुशांताचें थारलें. सगळो स्टाफ कामाक लागलो. वारीक बारीक गोष्टी लेगीत सगळे मन लावून करताले. सगळें थारलें. सगळ्या हॉस्पिटलाची सजावट, फुडले पॅसेजीक घालपाचो माटव, बऱ्यांतले बरे कॅटरराक दिवपाची ऑर्डर, बऱ्यांतलो बरो मेनू, आमंत्रण पत्रां सगळें सगळें थारलें. मानादिक सोयरे म्हणून मेडिकल कॉलेजचे रिटायर प्रिन्सिपॉल डॉ. आहुजा हांका हाडपाचें पयलींच थारिल्लें. ते डॅडीचे बरे मित्रय आसले तशे तांचे शिक्षकय. आनी निमाणे प्रस्न आयलो आमंत्रितांमुखार कसलीय मैफल घडोवन हाडपाचो. कोणे सुचयलें कथाकथन दवरुया, कोणे म्हळें गजलगायन दवरुया, कोणे म्हळें नाट्यसंगिताची कार्यावळ दवरुया.

म्हाका मात्त मनसावन दिसलें, सुशांताच्या हॉस्पिटलाच्या वाडदिसाक हांवे गावचें. इतले भुरगेपणात ताणें जें यश मेळयलां ताच्या यशाचो भौमान म्हणून म्हजी कला हांवे सादर करची. दुसरे म्हळ्यार ते कैत्राच न पळयिल्ल्या म्हापुरुशाखातीर, म्हज्या मांवाखातीर एक फावटी तरी म्हजे परीन हांवे आर्गा ऑपची. पूण कोणेच म्हाका तशें सुचयलें ना. सुशांत म्हजो आसलो, हॉस्पिटलय म्हजें आसलें, पूण सुशांतान म्हाका आग्रो करचो.... निदान एका शब्दान तरी म्हणचें. पूण सुशांतान तशें म्हळेंच ना. हांव भितरसून दुखावलें.

सगळे तयारीवांगडाच प्रत्येकजाण आपआपत आवडीचे नामवंताकडेन आमंत्रण घेवून वचपाव लागले. थोड्यांक येवपाक मेळना जालें थोड्यांक सुशांताक जाय तो वेळ आवडन जालो, तर थोडे तेवेळार मुंबय भायर आशिल्ले.

आनी अशाच एका दिसा सगळे जमिल्लेकडेन सुशांताचो इश्ट डॉ. नाडकर्णीन म्हळें,

“आरे, आमची अपर्णाभाभी आसतना आमी सगळ्याक भोंवतात कित्याक? आय अॅम हर फॅन. ओ अपर्णाभाभी, वाडदिसाक तुमीच गावपाचें.”

तांणी तशें म्हळें मात्त, सगळेच फाटीक लागले. पूण म्हजें दुखवल्लें मन हयकारच दिवंक दिना जालें.

फाटलीं सातआठ वर्सां म्हजे जाहीर कार्यक्रम खंय ना खंय आसतालेच. म्हजो असो एक वेगळो रसिक चाहतो हांवे तयार केल्लो. ‘अपर्णा कामत’ ह्या नांवाक महत्त्व आशिल्लें. म्हजी गायनशैली म्हज्या चाहत्यांमदीं फामाद आनी एकदम वेगळे धर्तीची म्हणून आवडीची आशिल्ली आनी तरी लेगीत सुशांताक म्हजें नांव सुचचें न्हय? डॉ. नाडकर्णीन सुचयतकच सगळ्यांक याद जावची? खुब खुब वायट दिसलें. हांवे न्हयकार दिलो.

घरा येतकूच सुशांतान विचारलें,

“अपर्णा, येदोळ न्हयकार कित्याक दिलो?”

हांव वोगीच रावलें. ताणें वेंगेंत घेत म्हळें,

“प्लिज अपर्णा, म्हजेखातीर हय म्हण. आतां वेळ सामको थोडो आसा. कोणाक सोदूं ह्या वेळार?”

हांव आनिकय दुखावलें. म्हणजे कोणूच मेळना म्हणून हांवे मैफिल सजोवप? इतलो म्हजो आवाज खालच्या दर्जाचो नासलो. म्हज्या क्षेत्रांत म्हाका मान आसलो. म्हाका, म्हजे कलेक नांव आसलें. कित्याक म्हणून हांवे मान बागोवन ‘हय’ म्हणप? होवूय एकतरेन म्हजो अपमानच न्हय? हांवेच म्हजे कलेचो

केल्लो अपमान.

सुशांत मात्त हट्टाक पेटिल्लो. रातचीं जेवून न्हिदपाक म्हणून काँटीचेर घालून घेतलें. दिशिल्लें सुशांताक खुब पुरो जालां, न्हिदला आसतलो. पूण तो जागोच आशिल्लो. रोकडोच म्हन्यांत येत ताणें म्हळें,

“अपू, रागार म्हजेर?”

“हांव कित्याक रागार जातलें?”

“मागीर येदोळच्यान म्हजी राणी वोगी वोगी कित्याक?”

“सुशांत, एक विचारूं? तूं आमचे ‘सीटी नर्सिंग होमा’चें काम सांबाळूनय फक्त ‘आहुजा क्लिनिकां’त गायनेक केस येत जाल्यार वता. आनी समज तुज्या इश्टान डॉ. नितीन आहुजान अशीच इमर्जन्सी आयिल्ली केस तुका सांगिनासतना दुसऱ्या डॉक्टराक दुसरे गायनेकाकडेन सोंपयत तर तुका कितें दिसतलें?”

“वायट दिसतलें. ताणे म्हजेकडल्यान ताज्यो गायनेक केसी सांबाळपाचें उतर घेतलां. पूण अपू तूं हें म्हाका कित्याक विचारता?”

“मागीर आयज तुमी कोणच मेळना तेन्ना म्हाका मैफिल दवरुंक सांगतात. म्हजेकडेन तितली पात्रता आसून लेगीत तुमकां सगळ्यांत पयलीं म्हजो विचार करचोसो दिसना? तूं म्हजे जाग्यार आशिल्लो तर तुका वायट दिसचें नासलें?”

“यस राणी, यस. चल, हांव तुका म्हजें चुकलें म्हणटां. पूण प्लिज आतां ‘हय’ म्हण.”

सुशांतान म्हाका वेंगेंत घेत म्हळें आनी हांव विरगयळें. ताका हांव ना म्हणूंकच शकना. घडये ताकाय म्हजो हो वीकपोयंट खबर आसा जावंचे म्हणूनच तो म्हाका जाय तसो घुंवडायता. हांवे हय म्हळें. आनी सुशांताक तें स्वतःचेंच जैत कशें दिसलें.

वाडदिसाचो केक कापलो. सगळ्यांक स्नेक्स आनी सॉफ्ट ड्रिंक्स दिवपाक सुरवात जाली आनी डॉ. आहुजांनी म्हजे कार्यावळीचो

अनाऊंसमेंट केलो.

तंबोरो हाताक घेतलो. म्हजे प्रत्येक कार्यावळीक म्हजे वांगडा आसपी म्हज्या साथीदारांनी तबलें, पेटयेचो सूर धरलो आनी हांव तानभूक विसरलें. बरोबर साडेसातांक यमनान सुरवात जाल्ली साडेधांक भैरवी सोंपली. टाळ्यांच्या गडगडाटान म्हजी तंदरी मोडली.... आज मन तृप्त जाल्लें.... खुब दिसांनी अशी तृप्त, अशें समादान मेळिल्लें.... सगळें सगळें विसरून आवाज, सूर उंचायेर पाविल्लो. आजवेर खूब मैफिली गाजयिल्ल्यो, खूब ताळयो घेतिल्ल्यो पूण आयची ही तृप्ती, आयचें हें समादान खूब थोड्या कार्यक्रमांनी म्हाका दिलें. प्रत्येक कलाकाराक ताच्या हातांतल्यान असामान्य कलाकृती जन्म घेतकूच अशेंच समादान मेळटा. शब्दांनी न मांडपासारको तो खीण आसता.

आमंत्रितांतलो प्रत्येक जाण येवन तुस्त करतालो. कौतुकाच्या पावसाखाला गात्र नू गात्र सुखावतालें. पूण नदर मात्त भिरभिरताली सुशांताक सोदत. सुखाचे सायेन जडाविल्लो हो देह सुशांताचे नदरेक आशेल्लो. आज हें गायन, म्हजो सुरान सूर फक्त सुशांताखातीरच आशिल्लो. हांवे ताचो, ताच्या यशाचो भौमान केल्लो. आतां ताणे म्हजे कलेचो, म्हजो भौमान करचो हाचेखातीर जीव आशेल्लो. ताणें येवचें आनी म्हणचें.... कांय म्हणचेंच न्हय... फक्त नदरेनच म्हजी तोखणाय करची... तृप्त जाल्लें मन आनीकय तृप्त करून सोडचें. रसिकांनी केल्ल्या कौतुकान कान तृप्त जातात. मन तृप्त करपाचें आसता आपल्या मनशांनी.

पूण सुशांत आयलोच ना. हांव सगळ्यांकडेन उलयतालें, हांसतालें. पूण वोगीच गळो भरून येतालो, दोळे उदकाळ जाताले आनी सगळ्यांसामकार रुपडें पांगरून वावुरपाक खूब त्रास पडटाले. त्याच बोवाळांत सुशांत दिसलो, तशेंच हांव ताचेम्हऱ्यांत धांवलें. ताणें म्हळें,

“अपर्णा, सकाळीं अँडमीट जाल्या ती मिसेस रंगनाथन, तीची सिझर करची पडटली शी दिसता. प्लिज, सगळ्यांचेर सारकें लक्ष दी. आय अँड कमिंग इन हाफ एन अवर. प्लिज अपर्णा, सो नाईस ऑफ यू.”

गडवडेनूच तो गेलो. येदोळच्या रूपड्यार आनीक एक रूपडें चडोवन हांव परतें सगळ्यांभितर घुस्पलें. वराभरयान सिझेरियन करून सुशांत भायर आयलो. पंचविसावे वाडदिसाची पयली केस म्हणून सगळ्यांनी ताका कॉग्रैटस् दिले. म्हाका मात्त ताची तोखणाय करचीशी दिसलीच ना. इतल्यांत नर्स सांगत आयली अमेरिकेच्यान पापाचो कॉल आसा म्हणून.

तें आयकलें आनी त्या एकाच खिणाक मन सातासमुद्रापेल्यान पापामम्मा म्हऱ्यांत वचून आयलें. फोन हातांत घेतलो आनी आड्डलेंच,

“पापा, कशीं आसात तुमी?”

“सगळीं बरीं आसात राजा. आगो सुशांताक कॉग्रैटस् दिवपाक आयच्या दिसाखातीर तुमकां वीश करपाक फोन केल्लो. म्हजो जांवय विझी आसतलो न्हय?”

“यस पापा. पापा आज म्हजो कार्यक्रम जालो. पापा तुमकां म्हजो वागेश्री आवडटा न्हय? आज तर वागेश्री आनी भैरवी अशी रंगली की...”

उलयतां उलयतां हांव घुस्मटलें. गळो भरून आयलो. दिसलें अशेंच पप्पामम्मा म्हऱ्यांत वचचें आनी तांचे वांगेंत रिगचें. फोनार मम्मा उलोवंक लागली,

“अपर्णा, पळय तशें करिनात. आरे राजा, आमी आनी वीस दिसांनी मुंबय येतात, अमिता हरिशाचे चारच कार्यक्रम घरेल्यात ते जाले की आमी परततलीं. टेक केअर राजा. सुशांताक रिगार्ड्स दी. आमचे आनी अमिताचे.”

फोन दवरलो. स्वतःक कशें सांबाळचें तेच कळना जाले. तरी उठपाक जाय आसलें. भायर पाटेंत खुब खुब दिसलें आतां पापा-मम्मी

जाय आसलीं. म्हज्यांतलो, दिदीतलो कलाक तांणी भुरग्यांवरी सांबाळिल्लो.

पापाक संगिताची खूब आवड. पूण बापायच कडक स्वभावाक लागून तांकां गायन शास्त्रशुद्ध शिक्षण घेवपाक मेळ्ळें ना. ते डॉक्टर जाले. पूण आमकां, म्हाका आनी दिदी तांणी सातव्या वर्सांर सावन गायनाच्या कलासा घालीं. फुडें आमची तयारी पळोवन पंडि बीनीवाले आमकां शिष्या करून घेवपाक तय जाले. गुरुजीच्या मार्गदर्शनाखाला आमी ६ बारा वर्सांचीं आसतनाच जाहीर कार्यक्रम करूंक लागलीं. फुडें दिदीन ‘संगीत’ हो विशय घेवनू एम.ए. केलें आनी हांव कॉमर्स सायडीक गेलें. अकाऊंट्साची म्हाका खूब आवड आसली एम.ए. जायनाफुडें दिदीन प्रख्यात गायक कुमा हरिशाकडेन लव्हमॅरेज केलें. तीं दोगांय वांगडा कार्यक्रम करूंक लागलीं. हांव मात्त म्हजो अभ्यास सांबाळून मोजकेच कार्यक्रम करताले पापाक म्हज्या आवाजाचो अभिमान. ताणें गुरुजीक म्हणचें, “गुरुजी, एक दीस म्हजो अपर्णा अमितापरस चड नांव कमायतलें.”

गुरुजीकय तें पटतालें. ते म्हण्टाले, “हो डॉक्टर, फक्त तुमच्या अपर्णाक तुमी सांगात गायनाचेर आनीक लक्ष दिवंक.”

हांव फक्त हांसतालें. हांवे बी.कॉमाक फस्त कलास मेळयलो आनी त्याच वर्सा पापाव कोणेतरी डॉ. सुशांत जोशीचें थळ सुचयलें पापा आपले सरकारी हॉस्पिटलांतल्यान त्याच वर्सा रिटायर जावपाचे आशिल्ले. ताचेपयलं म्हजें लग्न करपाची तांकां घाई जाल्ली.

डॉ. सुशांताक खोड काडपासारकें कांयच नासलें. असामान्य बुद्धिमत्ता, देखणे व्यक्तिमत्त्व, सीटी नरींग होमाची मालकी आनी मुंबयसारक्या शारांत स्वतःचो बंगलें आनी ह्या सगळ्यापरस श्रेष्ठ म्हळ्यार ते एक वरें डॉक्टर म्हणून फामाद आशिल्लेच. पूण तेचवांगडा गरजवंताक अडिल्लेनडिल्ल्याक पावपी म्हणूनय तांणी नामना जोडिल्ली. आमचो

पळोवपाचो प्रोग्राम आमच्या घराच जालो. तेच बसकेक डॉ. सुशांतान आपली पसंती सांगली आनी म्हजे पसंतेन हें लग्न जालें. तेच राती पपान म्हाका म्हज्यांत घेत म्हळें,

“अपर्णा, डॉ. सुशांत एक बरो डॉक्टर, एक बरो मनीस आशिल्ल्याची तुका हांवे गवाय दिली. पूण तुज्यांतल्या कलाकाराक सांबाळपाइतलो तो रसिक आसत काय ना हाची गवाय कशी दिवं?”

“पापा, मम्माक संगितांतलें कांयच कळना तरी फक्त तुमचेखातीर ती तीनचार वरां मैफिलीनी बसता, तुमचेवांगडा अॅन्जोय करता. एका कलाकाराक सांबाळपाक दुसरोय कलाकारच आसचो पडटा अशें ना.”

“पूण अपर्णा, तो रसिक मात्त आसचोच पडटा.”

आज तीं पापाचीं उतरां याद जालीं. खरेंच एका कलाकाराक सांबाळपाक ताचो जोडीदार रसिक तरी आसचोच पडटा.

तेंव मणामणाचें ओजें काळजार दवरून हांव पाटेंत वावुरतालें. सगळ्यांमदीं भोंवतना सुशांत म्हजीं फकांडां करतालो, म्हाका हांसयतालो. मदींच ताच्या एका इश्टान विचारलें,

“आरे, आमच्या अपर्णाभाभीक सीटी नर्सिंग होमांत पेशंट म्हणून केन्ना हाडटा?”

“आरे, घेवूनी रे सुशेग ताका थोडे दीस. हालीं सीटी नर्सिंग होमय रिकामें नासता. फुडल्या वर्सा पळोवया.” सुशांतान हांसत म्हळें आनी हळूच म्हज्या कानांत फुतफुतलो,

“अजून तरी राणीसरकाराचेर म्हजोच हक्क आसचो अशेंच दिसता म्हाका.”

अशीं फकांडां मस्कन्यो करत पाटीं सोंपली. आमी घरा आयलीं. पुरो जाल्ल्याचें निमित्त करून सुशांत न्हिदलो. वाटेंत येतना तरी तो कितेंय म्हज्या कार्यक्रमाविशीं उलयतलो अशें दिशिल्लें पूण तो उलयतालो आयच्या समारंभाविशीं, आपल्या इश्टांविशीं. आतां तर तो हाथरुणार पडनाफुडें न्हिदिल्लो. हांव मात्त

तशेंच उरलें. जागें तट्टटीत आनी दोळ्यांसांमकार म्हजो फाटलो वर्सभराचो संवसार तसोच जीवो तट्टटीत उबो रावलो.

तशें पळोवंक गेल्यार कितें नाशिल्लें म्हज्या संवसारांत? मनासारको देखणो घोव, पयसो, कीर्त, नांव सगळें सगळें देवान भरभरून दिल्लें. पूण तरीकय मनाचो एक कोनसो मात सदांच रिकामो उरिल्लो. चारपांच म्हयन्याफाटीं अमेरिकेक वचचे पयलीं पापा मम्मी आमगेर आयिल्लीं. म्हाका अशें समादानात पळोवन मम्मीन धादोस जायत म्हळें,

“तुजेबाबतींत हांव हुसक्यामेकळें जालें. आतां हुसको फक्त अमिताचो. ताचे दौरे खुब वाडल्यात. आरोग्याची पर्वा करिनासतना तीं दोगांय भोंवतात. हांवे तर तुज्या पापाक म्हळां आतां ह्या रिटायर लायफांत करपासारकें काम कांयच ना. मदीं मदीं आमी अमितावांगडा भोंवूया. ताका मदत जातली आनी आमचीय भोंवडी जातली. आतां तुका सुशांत सांबाळटो. आमकां तांकां दोगांयकय सांबाळूंक जाय.”

मम्माचो कितलो गैरसमज जाल्लो! सुशांत म्हाका सांबाळटालो? काय हांव ताका सांबाळून घेतालें? जें म्हाका मेळनासलें ताचेखातीर हटय धरून बसनासलें. फक्त भितरलेभितर घुस्मट्टालें.

तशें पळयल्यार म्हज्या संवसाराक कितें कमी आशिल्लें? सुशांत बाकीच्या घोवांभशेन म्हजेर घोवपणां गाजय नासलो. वेल्यान लग्न जायनाफुडें ताणे म्हाका सी.ए.चो फॉर्म भरूंक लायिल्लो. म्हयन्या दोन म्हयन्यातल्यान हांव जाहीर कार्यक्रम घेतालें. ताकाय सुशांताची ना नाशिल्ली. पूण एकएकदां हॉस्पिटलांत तशें इमर्जन्सी काम नासूनय तो म्हज्या एकूय कार्यक्रमाक येवं नासलो जांव येतकच ताणे म्हजेकडेन तेबडदल चर्चा करूंक नासली. तृप्त जाल्लें मन, शरीर एका तोखणायेच्या शब्दाखातीर पातशैर जातालें. पूण लागीं गेले की ताका फक्त शरिराची तोखणाय करीन

दिसताली. मन मात्त उपाशींच उरतालें.

फांतोडेर उठून सददां रियाजाक बसपाची म्हजी संवय. रातभर इमर्जनसी आयिल्ली डिलीवरी जावं सिझर केस सोंपोवन सामको पुरो जावन आयिल्लो सुशांत म्हाका निकतेच न्हावून रियाजाक बशिल्लें पळोवन म्हणी,

“यू आर लुकिंग मार्व्हलस. आफ्टर यू फिनीश धीस प्लिज कम इनसायड.”

हांव हें आयकून रियाज करपाचोच विसरतालें. हाका फकत शरिराचेंच आकर्षण आसा काय? हॉस्पिटलांतय शरीर, घराकडेनय शरीर. तो एक वेव्हार आनी हो? हांगा तर हाडामांसाच्या मनशांभितर आशिल्ल्या मनाचोय विचार करपाचो आसता हेंवूय ताका खबर ना काय? एकदां तर ताणें म्हजो रियाज चालू आसतना उलो मारून बेडरुमाचें दार बंद करूंक सांगलां. त्या दिसाच्यान हांव बेडरुमाचें दार बंद करून मागिरच हॉलांत रियाजाक बसतां. फांतोडेर जॉर्गींगक वचपी कांय लोक रियाज आयकत रस्त्यार थांबतात. मागीर केन्नाय मदीं येवन म्हाका तशें सांगतात, म्हजी तोखणाय करतात पूण सुशांताकडसून तोखणाय सोडच पूण गायन म्हळ्यार, शास्त्रीय संगीत म्हळ्यार ताचें तोंड वाकडें जाल्ल्याचें हांवें पळयलां.

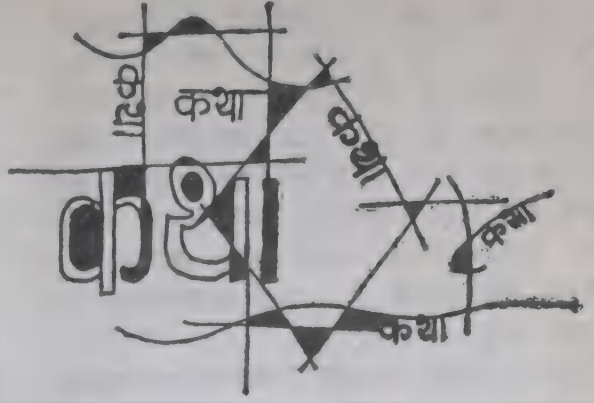
गॅलरीच्या उक्त्या दारांतल्यान दोन-तीन चिमण्यो भितर सरल्यो आनी म्हज्या हातार बसल्यो तशें हांव तंदरेतल्यान जागें जालें. फांतोडचीं किरणां दांब्याक जाणवलीं आनी त्याच वेळार याद जाली रियाजाची. फाटल्या धा वर्सांक म्हज्या रियाजाची वेळ चुकूंक नासली. सामकीच अडचण आयल्यार हांव नाईलाजान रियाज चुकयतालें. फांतोडेर उठून दोन वरां रियाज केलो जाल्यार मन प्रसन्न जातालें. दीस बरो वतालो.

आयज मात्त रियाज करीनसो दिसलो ना. रियाज कित्याखातीर करप, आवाज मेकळो उरचो म्हणूनच मूं? आनी आवाज मेकळो

कित्याक उरूंक जाय? कोणाखातीर? ज्या मनशांच्या उतराखातीर हांवें म्हजो अपमान विसरून हॉस्पिटलाक, म्हज्या हॉस्पिटलाक, शास्त्रीय संगीत म्हणून सगळ्यांक तृप्त केलें त्याच मनशाक ते कृतीचो वालोर आसचो न्हय? मागीर हांवें हें सगळें कोणाखातीर करप? लोकांखातीर?

तशेंच बाविल्ल्या मनान, वाजेवन हांव हॉलांत आयलें आनी रातीं तिडकीन उडयिल्ल्या तंबोऱ्याचेर नदर पडली. म्हाका तो म्हजेपरस बाबडो दिसलो. धा वर्सां अखंड साथ दिवपी म्हजो हो तंबोरो राती हांवें कोनशाक उडयिल्लो. कित्याक? तर चार उतरां हांव मेळोवंक शकलें ना हेच खातीर. म्हणजे हांव इतलें स्वार्थी, दुष्ट आशिल्लें? म्हजी कला इतली सामान्य पातळेवेली आसली? जग म्हण्टात तें कितें, उतरां, शब्द म्हण्टात ते कितें हें कळपाचें वय येवचे पयलींच पापान संगीत शिकयलें, भावगीतां तानभूक विसरून गावपाक शिकयलीं, नाट्यगीतांक आलापी घेवपाक शिकयल्यो आनी आज वाकीच्यो इत्सा, मनाची भूक पुराय जायनाशें दिसतकूच हांव त्या संगीताकूच विसरलें?

हांवें तेच भिरकेंत तंबोरो हातांत घेतलो. नकळटां वोटां तारेचेर अळंग घुंवलीं. म्हज्यो संवेदना त्या तारांतल्यान भायर फुटल्यो. बाविल्लें म्हजें मन तटतटून फुलून आयलें. त्याच वेळार जाणवलें.... रियाज आसता फकत आपणाखातीर. आपल्या समादानाखातीर. मैफिल सजोवपाची लोकांखातीर. रियाज करपाचो आत्मसमादानाखातीर. आनी आज म्हाका कितें जाय आसलें... फकत समादान... तेंच म्हाका हांव मेळोवन दिवपाखातीर आलापी घेत रावलें.

वडापुनव

सुहासिनी प्रभुगांवकार

हां व आनी सरिता डायनिंग टेबलार एकेवटेन च्या पीत, दुसरेवटेन खबरांपत्रांतल्या खबरांचेर भासाभास करतनाच भायर हॉलांत टेलिफोनाची बेल वाजली. सरिता उठून टेलिफोन घेवंक गेलें आनी हांवें बाथरूमांत दडी मारली. थोड्यावेळान न्हावन भायर सर जाल्यार सरिता कसल्या तरी विचारांत खुर्चेर बशिल्लें दिश्टी पडलें.

“कितें जालें गो सरिता, कोणाचो फोन आशिल्लो ? इमरजन्सी बी ना मुगो ? आसल्यार धांव पुता.” हांवें म्हजे गायनेकॉलॉजिस्ट धुवेक, सरिताक, विचारलें.

“इमरजन्सी बी कांय ना गे मां, अनिलाचो फोन आयिल्लो. आवयवांगडा वडाची पूजा करपाक येवपाची गळ घाल्या. वडापुनव न्हय आज.” – सरिता.

“मागीर वच मुगो. तातूंत विचार करपाक तो कसलो जाय ?” – हांव.

“मां, म्हाका असल्यो गजाली पटना तें तुका खबर आसा, आनी तरी तूं म्हाका वच म्हणून सांगता. तुवें केन्ना वडापुनव केली ना. ती कित्याक करना हें एकदां तुका विचारिल्लें पूण जापय दिवंक ना तुवें. वडापुनवेचें महात्म्य म्हाका खबर आसा गे पूण.....! मां, खरेंच वच म्हणटा तूं म्हाका ?” – सरिता.

“हांव तुका पुजा कर म्हणून सांगना, पूण निकतेंच लग्न ठरलां तुजें, घरच्यांक दुखोवंक कळाव लागना. हेखातीर उत्सवांत सहभागी जा इतलेंच म्हजें सांगणें.”

— हांव.

“बरें आसा. वतां हांव. पूण तांची मर्जी सांबाळपाक न्हय. तुजें सांगणें मानपाक. मात घरा येतकच तूं वडापुनव कित्याक करनासली तें म्हाका सांगचें पडटलें. मान्य आसा ही अट?” सरितान म्हाका पेंचात उडयत प्रश्न केलो. म्हज्या काळजांतल्या उमाळ्यांकच ताणें हात घाल्लो. एक ना एक दीस तें कोणाक तरी सांगूंक जायच आसलें. हांवें सरिताची अट मान्य केली. आनी तें खोशेन न्हावन-धुवन नवें पातळ न्हेसून अनिलागेर गेलें.

दनपरां सरिता अनिलागेरच जेवणाक आशिल्ल्यान हांवें फकत भाजी चपातेचेर दनपार सारली. दीसभर तरेकवार प्रश्न, विचार तकली भिरभिरायताले. सांजवेळां सरिता हॉस्पिटलांत उरलें, ताका घरा परतता म्हणसर रातचीं णव वरां जाल्लीं. डायनिंग टेबलार बसून जेवतना ताणे वडापुनवेच्यो खबरी सांगल्यो. हांव वगी वगी आशिल्लें. तें टी.व्ही. वयल्यो बातम्यो आयकतालें. हांव बेडरुमांत खाटीर लवंडलें. कांय वेळान सरिता आयिल्ल्याचें कळ्ळें पूण हांवे दोळे उकते केले ना. सरितान ल्हवू आपलो हात म्हजे तकलेर दयरलो आनी ल्हवू म्हळें, “मां, जागी आसा गे? आज सोडचें ना तुका हांव. उठ पळोवया.” गागीर हांव उठून बसलें आनी सरितान म्हजे मांडयेर तपल्लीं दवरून म्हाका सुरू करपाची कुरु केली.

हांव एक मध्यमवर्गीय कुटुंबांत जल्माक आयिल्लें. म्हज्या आवय-बापायचीं आमी दोगांच भुरगीं — म्हजो व्हडलो भाव योगेश आनी हांव सिमा. म्हज्या भावांत आनी म्हज्यात हां दोगांच अतर. आवयक खंय हांव नाकाच आशिल्लें. गर्भ पडचो म्हणून ना ना उपायय तिणे केले पूण निसरून पडूनय तिच्या गर्भाक धोको म्हूण खंयचेच वटेन पावला ना आनी ल्हव जल्माक आयली.

सगळ्यो शिमो हुपून जल्माक आयलें म्हणून बापायन नांव सिमा दवरलें. बापाय म्हजी तोखणाय कमी, जाल्यार आवय म्हाका मेळत थंय कमी लेखी. योगेशाक जायते कागडे, खाज्या आवयकडल्यान सांपणान मेळ जाल्यार म्हाका ताचें उरिल्लें, उश्टें मेळ. इतलेंय आसून हांव घटमूट. ना दुयेंस ना दुख. योगेशाक शिक्षणांत गती ना जाल्यार म्हजी तकली नाका तितली गतीन चल. योगेशान मॅट्रिकेक तिनदां गोंते खाले जाल्यार हांव बोर्डांत चौथें आयलें. आवयन

नाका म्हणूनय बापायन कॉलेजींत घालें. कॉलेजीच पयल्या वर्साचें शिक्षण घेतना आवयक अचकी काळजाच्या दुयेंसान गिळ्ळें. घरची जापसालकी म्हजें पडली. घर सांबाळून हांव बी.एस्सी. जालें. बॅक शिर्हिस मेळ्ळी. योगेशान काजूबियां वेपार सुरू केल्ल ताका एकदां व्हड फटको बसलो आनी बापाय कांचान जीण सोंपयली.

बापायफाटल्यान हांव आनी योगेश. योगेशाक एव ल्हानशें दुकान घरांतच सुरू करपाक हांवें आदार दिलो. दुकानार येवपी एके चलयेचेर तो मोग करपाक लागलो. एक दीस ते चलयेक हांवे योगेशाची सत परिस्थिती सांगली. ती चली घराक भार जावन आशिल्ली. वेव्हाराक मोठी हुशार. योगेशावांगडा तिच्या लग्न हांवें करून दिलें. संवसार वेवस्थित चलतालो आनी एक दीस हांवें वेगळो फ्लॅट घेवंक रावंक आरंभ केलो.

म्हजो स्वतःचे जोडीचो पै-पैसो एकठांय करून घेतिल्लो फ्लॅट. ताची तोखणाय हांवें कितली करची. सजयलो, न्हेसयलो, सुसज्ज केलो. म्हजी पयली आते म्हज्या सांगाताक रावंक लागली. तिच्या मनात तिच्या धाकट्या पुताकडेन हांवें लग्न जावचें. पूण नियतीन वेगळेच खेळ मांडिल्लो. एक दीस तो तुजो बापूय आमचे बॅकेंत आयलो आनी म्हाका मागणी घाली.

आर्किटेक्ट अभय नाडकर्णी. हॅण्डसम आनी गिरेस्त. पयले नजरेंत ताणें म्हाका जिखलें. म्हजो निर्णय हांवेंच घेवपाचो. आतेन समजावपाचो येतना केलो. भुरग्याची चौकशी करुया म्हणून सांगलें. पूण ल्हानपणासावन मेळूंक नाशिल्ल्या मोगाचो शिंवर म्हजेर अभयान करपाक आरंभ केल्लो आनी थंयच हांवां पाटवलें.

म्हजें लग्न जालें. चार दोगांसारकेंच. नाडकर्णीलो व्हडलो वाडो. घरांत दान आनी एका चुलत देशाचें पुतुब हांव एकलेव शिर्हिस करपी. ती सोडपाक म्हजेर व्हड वेपण आयलें. घराच्यो व्हडविवायो आयकून आयकून हांव विटिल्लें. जाण एकल्या देशाच्या पगारार घर चलता, घरचें उत्पन्न कांय ना हें म्हाका उपरांत कळिल्लें. त्याभायर अभय आपल्या भायल्या व्यसनांचेर मेळिल्लो पयसो वड बगडायता तेंय होल्मलें आनी हांवें शिर्हिस न सोडपाचो निश्चेव केलो. अभयान म्हाका खंयच आडकाठी हाडली ना. ताजे मतान

प्रतिष्ठित लोकांभितर व्हरूंक मेळटा तशी हांव एक सोबेची बावली आशिल्लें. म्हजेर ताणे कॉलेजींत शिकता आसतना सावनच दोळो दवरिल्लो. म्हजे बुद्धिमत्तेक तो मानवतालो. त्याभायर म्हाका नजरेंत भरपासारकें रंगरूप नासलें तरी फिगर आसली. म्हजेर पयले भेटेंत ताणे इंप्रेशन मारलें आनी सदांखातीर म्हाका हांव शेणलें.

बायलो आनी बाटल्यो हो अभयाचो वीक पॉयंट. म्हजेकडेन ताणे सुरवेक फट मारली पूण ती ताका पचली ना. ताचें व्यसन म्हज्या जीवाक घरघर लायतालें. तें पयस करपाचे यत्न येशस्वी जाले ना अशें न्हय पूण पयलें चली जालें म्हळ्यार तूं जल्मलें आनी तो व्हांवलो. ताका चलो जाय आशिल्लो. म्हज्या दोनय देरांगेर चलयोच. अभय धाकटो, ताकाय पयलें चली जातकच नाडकर्णी घराण्याचे वंशाचे चिंतेन घराक पिडलें. अभय तर सामको पिसाविल्लेवरी वागूंक लागलो. व्यसनाचे भकीक पडून ताणे आपलें पुरुषत्वय वगडायलें. तुज्या तोंडाकडेन पळोवन आनी शिर्हिसेंत जाता तितलें घुस्पून घेवन हांव दीस काडटालें. आनी एक दीस ताणे तो प्रस्ताव मांडलो.

दुसऱ्या दादल्याकडेन नियोग करून नाडकर्णी घराण्याक वंश दिवपाचो. जाय जाय ते यत्न ताणे केले पूण हांव बधलें ना. निमणे ताणे म्हाका आपलो जीव वगडावन बसपाची धमकी दिली. घरांत रावपी चुलतदेराक म्हजेखातीर तयार केलो. अभयाच्या मनाप्रमाण सगळें जाल्लें पूण म्हजें मन करपून गेल्लें. म्हाका दीस गेले. अभय खोशी जालो. योग्य वेळार गर्भाची सोनोग्राफी जांच करून तो चलोच आशिल्ल्याची ताणे खात्री करून घेतली. म्हाका फुलोवपाक महाभारतांतले कुंतीचें उदाहरणय ताणें दिलें पूण हांव न्हय म्हजें मन उभारी घेवंकच तयार नासलें. ताचो परिणाम जावपाचो तो जालोच. सातव्या म्हयन्यार भुरगो पोटांत घुस्मटून मेलो. मोठ्या कश्टांनी हांव वाटावलें पूण हांव गुरवाचाराक अंतरिल्लें. म्हजो गर्भाशय पिनिल्ल्यान आनीक भुरगें जावपाचो हुस्को रांपिल्लो. म्हजेपरस अभयाचेर तो व्हड आघात जाल्लो.

हांव त्या प्रसंगांतल्यान उबें रावता आसतनाच अभयान म्हजेकडेन घटस्फोट मागलो. ना ना तरेन त्रास दिले. निमणे ताज्या किटकिटीक वाजेवन हांवे ताका घटस्फोट दिलो आनी तें घर तुका वांगडा घेवन सोडलें, सरिता.

ज्या दिसा हांवें घर सोडलें त्याच वेळार. हांवें निश्चेव केलो. आनीक फुडें दादल्याच्या आदाराक वचप ना. तुका सांगाताक घेवन जगप. तुका व्हड करप आनी संवसारांतल्या वायट-बऱ्याकडेन झगडप. एके बायलेची कापाजदाद सगळ्यांक दाखोवन दिवप. मनान तीच मोख घेवन हांव फुडें सल्लें. बँकेच्यो परिक्षा दिल्यो. मॅनेजर जालें. तुका दोतोर केलें.

“धुण मां, वडापुनव ?” – न्हिदसुरें सरिता.

“वडांपुनवे दिसा म्हज्या घोवान म्हाका विकिल्लें. ज्या दिसा बायलो सात जल्म एकच घोव मेळचो म्हणून देवाक सांकडें घालतात त्या दिसा म्हज्या घोवान आपलो धर्म विसरून म्हाका अधर्म करूंक लायिल्लो. हांव तो मनस्ताप सोसूंक शकलें ना. मनांत एकच विचार घोळटालो – आमी सात जल्म एकाच घोवाचे अशेच त्रास भोगप ? अशेंच सात जल्म ताणे म्हाका अधर्म करूंक लायल्यार ? हे जिणेक अर्थ कितें उतरलो ? दादलो मनिसच एका जल्मांत आपले बायलेक आपली आसुनय आपल्याचखातीर दवरूंक शकना जाल्यार तो सात जल्म एके बायलेक तो आपली म्हणून मानून घेतलो ? दवरून घेतलो ? आयच्या युगांत हें शक्य आसा ? पुरातन कालांतय दादल्यांनी बायलेक भोगवस्तू म्हणून वापरून तिका आपल्याक जाय तशी खेळयली. आयजय तेंच चालू आसा. मागीर आमी तरी वडापुनव करून सात जल्म एकाच घोवाकडेन कित्याक रावप ? ह्या प्रस्नाची जाप म्हाका हांवेंच दिल्या आनी देखून वडापुनव म्हजेखातीर सासणाची सोंपल्या.”

म्हजें उलोवप रांपलें. सरिताच्या तोंडांतल्यान एकूय उतर फुटलें ना. बरोच वेळ तें म्हज्या पिकिल्ल्या केंसांत हात भोंवडायत रावलें. बऱ्या वेळान ताणे म्हळें, “मां, तुजी काणीच वेगळी. वडापुनवेक एक शीम आसता, तुवें तीय हुपल्या. आपल्या कर्तुपान तुवें सात जल्माचें काम एकाच जल्मान करपाचो येत्नय केलो पूण तुका कोणूच समजूंक शकलीं नात. मां, वडापुनव करपाची बंद करून तुवें योग्यच केलां.”

म्हजी धूव म्हाका समजायताली पूण हांव खूब पयस पाविल्लें. खूब खूब पयस सत्यवान आनी सावित्रीच्या राज्यांत जंय तोय एकलोच आनी तीय एकलीच आसली. थंय वडापुनव नाशिल्ली.

‘चित्रंगी’क परबीं

सोबीत छापणावळीच्या
कामांखातीर

अपुरबाय प्रिंटर्स

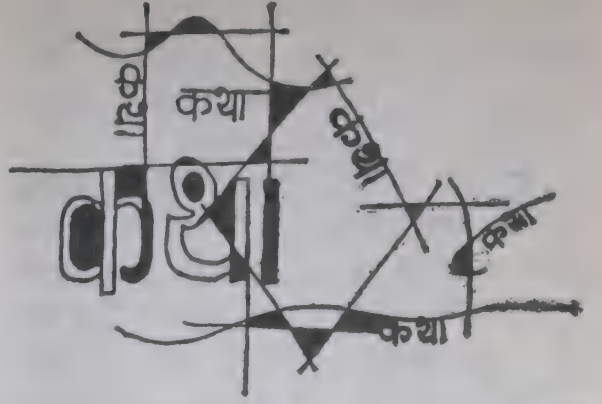
वळवय, फोंडें – गोंय

‘चित्रंगी’क परबीं

रुचीक केक आनी बिस्किटीखातीर

साईश बेकर्स

डी-१, गौरी कोओपरेटीव हावसिंग सोसायटी
तिवरें – माशेल, गोंय

नवी जाग

ज्योती कुंकळकार

चित्राच्या हातांत पत्रांचो गटो दिवन पोस्टमन परतलो. चित्रा एक एक पत्र नदरेखाला घालीत रावलें. कवरां वयल्यानूच कळटालें. सगळीं एकेच तरेचीं पत्रां. सौरभाच्या बिझनेसाचीं. तातूंत कितें आसपाचें? तोच सदचो गुळगुळीत मजकूर. एकेक पत्र चालून ताणें कुशीक दवरलें. आनी अकरमात आपल्या नांवाच्या पत्रान ताची नदर ओडून घेतली. खूब दिसांनी आशिल्लें तें पत्र. ल्हान भुरग्याचे उमळशिकेन चित्रान पत्र फोडलें. आरे! श्वेताचें पत्र!

मोगाळ चित्रा,
गोड याद!

परतूय हांवूच पत्र बरयतां. तुजी जाग-माग ना. हांगासल्ल्या कामाविशीं तुका उत्सुकताय आसा अशें धरूनूच पत्र बरयतां. हांगाच्यो वाडीच्यो बायलो आतां ल्हवू-ल्हवू संघटित जावपाक लागल्यात. आपले प्रश्न समजून घेवन ते आपूणच सोडावपाक जाय, हें तांकां होल्मुवपाक लागलां. सध्या फक्त प्रबोधनाचेर चड भर आसा. स्थानिक प्रश्नांचेर आतां म्हळ्यार

सध्याक हात घालपाचो ना, अशें थरलां. ह्या तालुक्याच्या शेतकऱ्यांचे संघटनेत राजेश सामको घुस्पून गेला. आतां धा-धा दीस आमची भेटच जायना. आनी हाचो आमकां दोगांकूय मोटो अभिमान दिसता !

हां, तर चित्रा, हांगच्या जीवन शिक्षण मंदिरांत समता येवपाक लागल्या. पूण आर्थिक प्रश्न जीवघेणो आसा. आमच्या सहकाऱ्यांनी एक कल्पना काडल्या. ह्या वर्साच्या दिवाळेक एक अंक काडपाचें थारलां. अंक धंदेवाईक दृष्टीनूच काडपाचो पूण खंयचेय परिस्थितींत आमकां तत्वांकडेन तडजोड करप ना, अशें थरलां. पैशांची तजवीज आमच्याच विचारांचे वेगळे लोक करतले. पूण साहित्य जमा करपाची जबाबदारी म्हजी. जाहिरातीखातीर आमच्या सगळ्या इश्ट-मित्रांक सांगलां. सौरभ बिज्ञनेसमन. ताका सांग, आमकां बऱ्यो घसघशीत जायराती मेळोवन दी म्हण. साहित्य पुंजावपाचे तयारेक हांव आतांपासून लागलां. साहित्य चळवळीक पूरक थरतलें अशें साहित्य अंकांत येवचें हेखातीर आमच्या कांय वड्या-वड्या मित्रमंडळींक बरोवपाक सांगलां.

तुवें फाटलीं पांच-स वर्सां लिखाण पुराय थांबयलां. लग्नाउपरांत तर चळवळींतल्यान तुवें आंग काडलें. पूण ह्या निमतान तूं बायलांच्या प्रश्नांचेर बरय. सत्य अणभवाचेर आदारीत एखादी कथा बरय, जो वाचकांक प्रेरक थरतली. आनी त्याच बरोबर वस्तुस्थितीय लोकांमुखार येतली. त्याखातीर हें पत्र. वाय गो, आळस सोडून चळवळीचे बांदिलकेक स्मरून पेन हातांत घे. म्हयन्या दोन म्हयन्यांनी कथा धाडून दी. वाट पळयतां. बरें, तूं कशें आसा ? चिराग कितें म्हणटा ? ताका घडयतना चळवळींतले विचार उभेगाक हाडटा वाय ना ? सौरभाक रकड दी. येना त्या म्हयन्याच्या पयल्या सप्तकांत वायलाचो तालुका पांवड्याचेर एक मेळावो मरता. नाघवीताई येतल्या कार्यावळीचो तपशील मागीर घाडटा. तूं येवपाचो

यत्न कर.

तुजें श्वेत

चित्रान पत्र धांपलें. दोळे तशेच धांपू कांय खीण तशेंच बसलें. श्वेताच्या पत्रांतल मजकूर ताचे तकलेंत देवळांतल्या घांटीसारक घणघणूक लागलो. श्वेताच्या स्वभावांतल आक्रमकता, फटकळपणा अजून तसोच आसलो. चित्राक ताची खूब अपुरबाय दिसली. वाटेंतले कांटे कुशीक सारीत सारीत आयुष्य जगपी श्वेताची सामाजिक कामाची ओड तशीच कायम उरिल्ली. आनी पोन्न्या कपड्यांचो रंग विटून वता तशी चित्राची सामाजिक बांदिलकी दिसान दीस विटकोर जायत वताली. चित्राक खूबच अपराधी जाल्लेभशेन दिसलें. खंतूय जावपाक लागली. इतल्यान दाराची बेल वाजली.

“कितें ? पत्रां-बित्रां आयल्यांत ?” सौरभान भितर सरतां सरतां प्रश्न केलो.

“हय. तुज्या बिज्ञनेसाचीं पत्रां. सौरभ, म्हाकाय पत्र आयलां. सांग कोणाचें ?”

“तातूंत वळखुपाचें कितें ? आई, बाबा, दादा नाजाल्यार वैनी. हांच्यामदल्या कोणाचेंय.”

“मित्रमंडळीपैकी, नांव तरी याद जाता ?”

“मित्रमंडळी ? हांगा बिज्ञनेसाच्या निमतान दिसाक एक नवो नवो मनीस मेळटा.”

“श्वेताचें पत्र !”

“ओ, श्वेताचें ? कितें म्हणटा ? लग्नाक पावलीना म्हण रागार जावू ना न्ही ?”

“ताणे लग्नाक कोणाकूच आपोंवं ना. जाणा, तीं दिवाळी अंक काडटात खंय. म्हाका कथा बरोवपाक सांगल्या. सगळे बडे बडे लेखक आसात. हांवूय बरोवपी. खूब दिसांनी एक कथा.” चित्रान उमेदीन म्हळें.

“वाय गो, आतां च्या वी कितें आसा काय ना ?” सौरभान आंग सदळ करीत म्हळें.

“सांगता न्ही.... वाई, सायबाक च्या हाड.”

चित्रा उमेदीन येवन सांगपाक लागलें.

“सौरभ, तुका खरें सांगूं? कथा बरोवप म्हळ्यार म्हाका पयलींचे दीस याद जातात. हांवें कथा बरोवप.... तुवें ती वाचप.... मागीर आमी सगळ्यांनी तिचेर चर्चा करप.”

“चित्रा, तूं अजून भूतकाळांत गुल्ल आसा. आतां शेळें जालें तें.... बरें, आज रातचो येवपाक मातसो कळाव जातलो. सबनीसागेर पार्टी आसा.”

च्या घेवन सौरभ उठलो आनी भितर गेलो. कांय दीस गेले. घरच्या व्यापान चित्रा कथेची गजाल सामकी विसरून गेलें. पूण श्वेताचें परत पंदरा दिसांनी पत्र आयलें आनी मागीर मात चित्रान कथेचें मनार घेतलें.

सुरवातीक ताका दिसलें, आपूण कथा कांय न्ही करून बरयन. सदांच एक एक नवीन विशय वाचूंक, आयकूंक मेळटा. विशय कांय कमी ना.

मागीर ताणें फाविल्ल्या वेळांत बरोपाक सुरवात केली. पूण बिगडलेली गाडी पांच-धा पावलां फुडें वतकच मागीर थंयच थांबून रावताली. कागदाच्या कुडक्यांची रास जाताली. एक दीस तिचे सरी आशिल्लो चिराग तिचेकडेन लवतुबायेन पळयत विचारपाक लागलो, “मम्मा, तुका सारकें आन्सर येना?” आनी त्या उतरार सौरभ व्हडल्या व्हडल्यान हांसत रावलो. “तुका आतां हे नस्ते धंदे कोणे सांगल्यात? बस सुशेगाद.”

चित्रा सौरभाकडेन अजापान पळयत रावलें. ताका याद जाली,

ह्याच सौरभान म्हज्या साहित्याच्या प्रेमांत पडून म्हाका लग्नासंबंदान विचारिल्लें ताणेंच आतां अशें म्हणप? काय ती ताका फकत क्रेझ आशिल्ली? म्हजें तें रसरशीत व्यक्तीमत्व ताका आतां शेळें दिसपाक लागलां? म्हणून तो आपली आतां तितली दखल घेना? पूण हांव म्हणून लग्ना उपरांत कितल्या बंदनांत कशें घुस्पून पडलें. भायलें कांयच बांदून

घेतलेंना. कोणाच्या प्रस्नांत चिंतेस्त जालेंना. कोणाच्या दुःखान न्हिन्नडलेंना. मना भोंवतणी आडो केलो आनी म्हज्याच सुखासीन जिवीतांत रमून गेलें!

लग्नां उपरांत पयलेच फावट चित्राचो असो घुस्मटमार जालो. आपूण आशिल्लें कितें..... आपणे जोडलें कितें आनी मोडलें कितें.... हाचेविशीं ताच्या मनांत आरते परते विचार धुमशेणां कांडपाक लागले.

इतल्यान चित्राची वावराडी यमुनाबाय घरांत भितर सरली. आठ-धा दीस जाल्ले यमुनाबायचो पत्तोच नाशिल्लो. येना बरोबर चित्रान तिका धारेर धरली.

“कितें यमुनाबाय, सांगना आसतना इतले दीस रावता?”

“वैनी, चेडवागेर गेल्लें....” यमुनाबायन आडखळत सांगलें.

“पूण सांगून तरी वचपाचें न्ही? आमची धांदळ जाली हांगा.”

“वैनी, म्हज्या चेडवाचें थंय घट्टण जालें पळ्य.... वाट लायली म्हज्या चेडवाची.”

“कितें जालें?” चित्राच्या आवाजांत नरमसाण आयली. यमुनाबायन बसकण मारली. दोळ्यांतलीं दुकां पुशीत म्हणूंक लागली,

“वैनी, चेडवाक म्हज्या सामके दीस भरल्या. पूण तेची मांय कुळारा धाडपाक तयार ना. लग्न जायमेरेन एकदांय धाडूंना. घरांत सगळें मांयचें राज्य. मांव आनी घोव सामके बैल. आनी तितून नणंदेचो घोव उज्यांत तेल ओतता. कामाचें व्हडलें न्हू. पूण तो नणंदेचो घोव हेचेर सामको दोळो दवरून आसा. हें आमचें गोरू कशें. भिल्ल्या भशेन आसता. आपल्याच घरांत. भोंवपाक हेका बंदी!”

“तिणे हें घोवाच्या कानार घालपाक जाय.”

“सांगून पळयलें. पूण तो म्हणटा, म्हाजो मेवणो तसो न्हू. तुज्याच मनांत पाप आसा.”

यमुनाबाय चळफळत म्हणपाक लागली.

“वैनी, तेचेकडेन झगडून चलयेक वायटेराक

हांगा हाडपाची. पळ्य तूं. आनीक तुमकां सांगतां, तो नण्णावो येवपाचो बंद जाल्याशिवाय हांव चेडवाक थंय धाडपाची न्हू."

यमुनाबायच्या आवाजांतली धार आनी आत्मविश्वास पळोवन चित्रा कांचवेलें. तिचेकडेन पळ्यतच उरलें. फकत आंगावयल्या हाडांचेंच वजन सांबाळपी त्या किरकोळ जीवाची शक्ती तिका पयलेच फावट जाणवली. इतल्यान ताचें घड्याळाकडेन लक्ष गेलें.

"वरें, आज आमकां भायर वचपाक जाय. वेगीन-वेगीन कर सगळें."

आपले चलयेचें हे मालकिणीक मातूय पडलेलें ना, हे भावनेन यमुनाबायन चित्राकडेन पळयलें आनी उठून वतां-वतां ती पुटपुटली,

"काम तर सदींच करपाचें आसा वैनी."

खिणाभितर चित्राक आपणाले वागणुकेतली चूक कळून आयली.

"सगळेच दीस सारखे नासतात. यमुनाबाय, हातूंतल्यान कितेंतरी मार्ग...." चित्रान म्हळ्ळें. पूण तेन्नाच यमुनाबायन आयदनाक हात घालो आनी नळाचें उदक नेटान सुरू केलें. चित्राचीं उतरां तातूंत खंयतरी व्हांवन गेलीं.

भायर वचपाची गडबड आसली तरी तिचेकडेन आपणे इतल्या कोरडेपणान वागपाक नाका आसलें अशी चुटपुट चित्राक लागून गेली.

आठ-धा दिसांनी यमुनाबाय खोशयेन सांगपाक लागली,

"वैनी, म्हाका नात जाली. आतां तर तीं आनीक पिकार जातलीं. पूण हांव म्हणटां, पयली बेंटी घनाची... आनी तें आपल्या हातांत थोडेंच आसा. पळोव्या, जांवयाक चीट घाडल्या."

यमुनाबायन कामां आवरून घेतलीं. वतना चित्रान म्हळ्ळें,

"यमुनाबाय, हे घे दोनशें रुपया, वखदांखातीर दवर."

"वैनी गरज आसली खरी... मागीर

पगारांतल्यान..."

"तुमचे बेंटीक भेट समज. तिका पयल धनलाभ जालो."

"वैनी, म्हाजी नात तेच्या आवयक पायगुणाची थारूं. तेचे त्रास कमी जावं."

"जातले आं. पूण तशें जालेंना जाल्या त्या भुरग्याचेर राग धरूं नाका. त्या पोरान कितें देलां?"

"तेंवूय खरेंच." वतां वतां यमुनाबायन मान हालयली. चित्राक लग्नापयलींचे दीस याद जाले. शिबिरांतले दीस. शिबिरांतल्या बायलांकडेन जाल्ले संवाद याद जावपाक लागले. एकमेकांचीं दुःखां, प्रश्न आयकतना-सांगतना कालच्यो अनवळखी बायलो सामक्यो लागीं आयिल्ल्यो.

पयलेच फावट ताका आपल्या भोंवतणच्या एकलेपणान घुस्पल्लेभशेन दिसलें. चित्राक श्वेताची तीव्रतेन याद जावपाक लागली.

चित्राची ही अवस्था रातमेरेन तशीच उरली. सौरभाचें जीवन तर धांवपळीचें. सदांच नवीं आव्हानां. ताचें उलोवपूय चटकदार, ओडलायणें आनी ह्याच खातीर चित्राची भूमिका जाताली मोन्याची. आपली दीसभरची मिळमिळीत घडामोड ताजेमुखार मांडप म्हळ्यार पक्वान्नांच्या ताटांत एक बेचव जिनस वाडिल्ले भशेन, अशें चित्राक दिसतालें आनी हेच कल्पनेन तें आखुडटालें आनी आजूय तो ताका कितेंतरी सांगतालो.

"तुजें लक्ष खंय आसा चित्रा?" ताणे आवाजाचेर जोर दिलो.

"खंय ना!"

"ना कशें?"

"श्वेताक कितें जाप बरोवं हाचोच विचार करतां."

"इतलेंच न्ही? म्हाका दिसलें, तुजेर मळब बी कोसळ्ळें काय म्हण!"

"सौरभ, आमच्या यमुनाबायक...."

"कितें जालें?"

“नात जाली. पूण घरचीं मनशां तिका खूब त्रास करतात. शिवाय नगंदेच्या घोवाचो हिचेर दोळो आसा.”

“ओ, आय सी! आगो, आयडीया. तूं यमुनाबायचे चलयेचेर कित्याक कथा बरयना?” ताणें टाळयेखातीर हात फुडें केलो.

खरेंच! आपल्या लक्षांत कशें आयलेंना! तिका दिसलें, आतां उठचें आनी कागद-पेन घेवन बरोवचें. दुसऱ्या दिसापासून यमुनाबायकडेन चित्रा मुद्दम सविस्तर उलोवपाक लागली. तिचें म्हणणें लक्ष दिवन आयकुपाक लागली.

“वैनी, चेडूं बाळंत जावन आठ दीस जाले. घरचीं कोणच येयलीं ना.” यमुनाबायच्या दोळ्यांत घायाळ हरणाचो भाव आशिल्लो.

“घडये बारशाक येत.”

“कोण जाणा! पूण पैर शेजारची लक्ष्मीबाय येयली. ती म्हणटाली, सुनेक आमी व्हरचीं नात. नाका व्हरोंक. म्हाका बी व्हडली इत्सना, तेका त्या उज्यान धुकलून दिवपाची. पूण लोक....”

मागीर थोडी उसंत घेत हांगा-थंय पळयत सकल्या आवाजांत यमुनाबाय सांगपाक लागली,

“वैनी, हायें थारायलां जावयां विश्वासान घेवपाचें आनी वेगळो संसार मांडून दिवपाचो. त्याखातीर म्हाका हाडाचीं काडां करचीं पडल्यार कोताक येता, पूण तेका एक कूड घेवन दिवप.”

“यमुनाबाय, कितें उलयता तूं?”

“हय, खरेंच तशेंच थरयलां हायें.” यमुनाबाय गेलीय बी त्याच नेटान.

एक दीस चित्रा अकरस्मात यमुनाबायगेर गेलें. ते येदेशे कुडींत यमुनाबायची धूव आपले ते किटीक घेवन आंग आवळून न्हिदिल्ली. तरी ती कूड भरून गेल्ली. चित्राक पळयतकच तें उठपाक लागलें.

“आसूं दी. उठूं नाका.” चित्रान धाकले चलयेक पळयत म्हळ्ळें.

“आवय येवपाची जाली.” ताणें कशेंबशें हांसत म्हळ्ळें. मागीर चित्रान आपूण जावन विशय कांडलो तिका घरा जावपी त्रासांविशीं. यमुनाबायची चली हांसत हांसत सांगपाक लागली,

“आवय म्हणटा तें सगळें खरें. पूण करतलें कितें? दांत आपले आनी ओंठय आपले. अशे तेंका सोडपाक जाता? तुमीच सांगात, एका वर्सापयलीं अशी वेगळी चूल करपाक जाता? जाणटीं मनशां. आज आसात, फाल्यां ना. तुमी मातशीं आवयक समजायात.”

यमुनाबायचें चली एका दमात उलयलें. चित्रान ताची फाट थापटिल्ले भशेन केली.

“आवयस! वैनी!” यमुनाबायन भितर येत म्हळें.

“च्या करतां आं.” अशें म्हणटां म्हणटां च्या सुद्धां जाली.

“वैनी, तुमी आमगेर येतलीं हें सपनांत लेगीत येवजूना... खूब बरें दिसलें. बसात आं. मातशें शेजाऱ्यागेर वचून थोडें दूद घेवन येतां.”

“नाका यमुनाबाय. घर तसो सोयरो. हाड, दी च्या.”

“जाणा वैनी, चेडवाक म्हाज्या समजायात. तेका हांव वेगळो संसार मांडून दितां म्हणटां जाल्यार, तें नाका म्हणटा.” तिणें चेडवाकडेन पळयलें आनी चलयेन चित्राकडेन पळयलें.

“पळोवया तीं कितें म्हणटा तीं! वोगीच शीता फुडें मीठ कित्याक खावप यमुनाबाय?”

“तीं आनी कितें म्हणटलीं? मांय कितें एकदम सुदारतली? नण्णावो येवपाचो बंद जातलो? आनी घोव? पाड पडूं तेचें.....” यमुनाबायक रागान उतरां सुद्धां येवजना जालीं.

“आवय, अशी वोगीच बेजार जावं नाका.”

“तूं वोगी राव. तुका कितें कळटा? यमुनाबाय धुवेचेर धेंगशेली.” यमुनाबायच्या उतराचेर चित्राक हांसूंक आयलें.

“बरें यमुनाबाय, येतां. जिवाची आनी बायची

कुयदाद घे. चित्रान भुरग्याखातीर हाडिल्ले कपडे आनी थोडे पैशे यमुनाबायचे चलयेच्या हातांत दिले. वतां वतां यमुनाबाय आनी तिची चली हांचेमदलो फरक ताका तीव्रतायेन जाणवलो.

दुसऱ्या दिसा यमुनाबाय उसरां कामाक आयली. चित्राक मातसो हुसको जालो. तिसऱ्या दिसा सकाळींच यमुनाबाय चित्राकडेन आयली आनी दोळ्यांक पालव लायत म्हणपाक लागली,

“वैनी, काल तीं मनशां येवन म्हज्या चेडवाक आनी नातीक घेवन गेलीं. हायें तेंकां सांगलें, पंदरा दिसांची ओली बायटीण.... तर मांय म्हणटा ‘म्हजेकडेन घरांतलें काम जायना. चेडू बायटेराक आयलां, मागीर घरांत कोण कामाक नाका?’ त्या उतरार तिचो जावंय म्हणटा, ‘घाडटा जाल्यार आतांच धाड. नाजाल्यार जल्मभर हांगाच थेय.’” यमुनाबायच्या काळजाचो बांद फुटलो. चित्रान तिका धीर दिलो. च्या करून दिली. दनपरां परत आयदनां घांसपाक यमुनाबाय आयली तशी ती नीट चित्राच्या बेडरूमांत गेली.

“वैनी हांवें आयकलां तें खरें? हांगा कसली शाळा आसा? थंय बायलेक घरचो त्रास जाल्यार तिची सोडणूक करतात. त्यो जोशीबाई काय कोण म्हाका सांगी.”

“आं. ‘महिला संघटना’ ती. बायलांचीच संघटना.”

“म्हाका थंय वचपाक जाय वैनी. तुमी येशात म्हाज्या वांगडा? खरें सांगतां, म्हजें कित्यार लक्ष लागना. रातची झेमय पडना. पोर बाळंतपणान अर्दे जालां. थंयच्या कामान सामकें मरून वयतलें. पळोवया तरी ते साळें वचून.”

यमुनाबाय संघटनेक शाळा म्हणटा तें पळोवन चित्राक हारूंक आयलें.

“राव आ. देशपांडे बाईक फोन करतां.” चित्रान फोन केलो आनी दुसऱ्या दिसाची वेळ मागून घेतली.

देशपांडे बाईकडेन त्यो दोगीय गेल्ल्यो. देशपांडे बाईन यमुनाबायक समजावन सांगलें, “आमी तुज्या जांवयाची समजूत काडटात, ताचे आवयकडेनूय उलयतात, पूण तुजे चलयेचीं साथ जाय. ताणे फाटीं सरूंक फावना. ती थीर रावली जाल्यारूच तिचे मांयचे वागणुकेक आळाबंद घालपाक सोपें जातलें. तिच्या नणंदेकडेन उलोवन तिका विश्वासांत घेवपाक मेळटलें. पूण सगळें तुजे चलयेचेर अवलंबून आसा. तिची तयारी आसा काय ना हें तुमी वचून पळेयात. तशें आसल्यारूच आमी तुज्याबरोबर तांच्या घरा येतात.”

यमुनाबायच्या मनाक परत एकदां हुरूप आयलो. पांच-स दिसांनी ती चलयेकडेन गेली. पूण आयली ती गळीतगात्र जावन पराभूत जाल्लेभशेन वोगी-वोगीशी आशिल्ली. मागीर चित्रानच विचारलें,

“यमुनाबाय, चली कितें म्हणटा?”

यमुनाबाय उसळ्ळी, म्हणपाक लागली,

“तें कितें म्हणटलें? पूण ना येवचें खंय ते बाईकडेन. आपणांक घरची अबू वाऱ्यार घालपाची ना. आसलें ताचेपरस अर्दे जालां पूण येवचेंना म्हणटा. दुखणी तेणीच सोंसप, आमी चुरचुरून कितें फायदो!”

चित्राक कितें उलोवं तेंच समजना जालें. यमुनाबायचे चलयेन सगळीं दारां बंद करून घेतलीं जाल्यार कोण कितें करतलो?

“यमुनाबाय, तुमकां मात शाबासकी. चलयेपरस तुमी नव्या विचारांच्यो आसात. आतां ताका पटना जाल्यार तुमी कितें करतलीं?”

“आसूं दी. तेंचें नशीब तेंचे वांगडा. त्या भगवंतान पळोवपाचें. वयतां हांव.” आनी यमुनाबाय गेली. रातचो सौरभ फकाणांनी म्हणपाक लागलो,

“चित्रा, तुजी कथा खंय मेरेन पावली?” तें एकदम जागें जाल्ल्याभशेन कांचवेलें.

“आरे, खरेंच न्ही. हांव सामकें विसरून

गेलें ह्या यमुनाबायचे चलयेच्या प्रकरणांत. आज पंदरा तारीख आनी चार दिसांनी म्हाका कथा धाडपाक जाय."

दुसऱ्या दिसा सकाळची गडबड सोंपतकच ताणे कथा बरोवपाक सुरवात केली. बरयतां करयतां ताच्या लक्षांत आयलें, यमुनाबायचे चलयेच्या ह्या प्रकरणांतल्यान कांयच निष्पन्न जालें ना. यमुनाबायन नेट धरलो तरी, चलयेन आंग काडलें. मागीर श्वेता म्हणटालें तशी 'प्रेरक' बी कथा कशी जातली? ताका एक फावट दिसलें, कथेंत खूब बदल करप. यमुनाबाय परंपरावादी जाल्यार चली बंडखोर. पूण आवयक विरोध करून घरच्या त्रासांखातीर घोवाक समजावन वेगळी रावता. आवय सारखीं लोकांचीं कामां करून स्वतःच्या पायांर उबें रावता.... पूण मागीर ही सत्यकथा कशी जातली?

इतल्यान फोन वाजलो. चित्रान घेतलो. तर देशपांडे बाईचो फोन. ताणी यमुनाबायचे चलयेच्या प्रकरणाविशीं चौकशी केली आनी तिचे चलयेच्या दुबळेपणाबद्दल खंतूय व्यक्त केली. फोन दवरतां दवरतां देशपांडेबाई म्हणपाक लागली,

"यमुनाबायचे चलयेक मेळपाची संद आयल्यार आमी मुजरत वचूया. पूण चित्रा, एक बरें जालें. ह्या निमतान तूं आमचे संघटनेकडे आयलें. आतां येत राव. तुज्या आदल्या कामाचो अणभव आमच्या नव्या बायलांक खूब उपकरा पडटलो. परत कामाक सुरवात कर."

चित्रान फोन दवरलो. तरी देशपांडे बाईचीं उतरां कानांत घुमत रावलीं. "परत कामाक सुरवात कर."

चित्राक अकरस्मात कितेंशें जालें. ताणें एका धपक्यान यमुनाबायचे चलयेची काणी जशीच्या तशी बरयली.

.... यमुनाबायन दोळे धांपून चलयेचें लग्न करून दिलें... तिचे चलयेक जावपी त्रास,

नणंदेच्या घोवाची वाकडी नदर.... यमुनाबायची बंडखोरी वृत्ती. पूण चलयेची माघार... ते खातीर प्रकरणाचेर पडिल्लो पड्डो.... सगळें सगळें बरयलें आनी बरोबर श्वेताक एक पत्र जोडलें.

प्रिय श्वेता,

हांवे म्हज्या घरचे वावराडेचे चलयेची काणी जशीच्या तशी बरयल्या. ही काणी तशी सदांचीच. तातूंत कितें आसा म्हाका खबर ना. पूण हे काणयेन म्हाका खूब वर्सांचो सूर परत मेळोवन दिला. म्हज्यांतली 'कार्यकर्ती' आनी लेखिका. दोगीय परत जाग्यो केल्यो. हांव परत लेखन सुरू करतां, अर्थांत तुजी मदत जाय.

तुजें,
चित्रा

With best compliments from

Ph: (O) 221611

(R) 221633

Gram: Merchant

Anand Distillery
Mfrs. of I.M.F.L. & WINE

Katkar Bldg., Station Road,
Margao – Goa 403 601

With best compliments from :

McDOWELL & COMPANY LIMITED
&
KESARVAL BEVERAGES LIMITED

Manufacturers of Finest Liquors

चित्रंगी १४वी कविता स्पर्धा १९९३

सातोडें, केरी-फोंडें हांगा रावता. कविता बरयता. कांय कविता मासिकांनी उजवाडाक आयल्यात. कांय कवितांक इनामां लाबल्यांत. आकाशवाणी पणजीवयल्यान कविता प्रसारीत जाल्यात. कोंकणीबरोबरच मराठींतल्यान साहित्य निर्मिती केल्या. कांय कविता आनी लेखांक इनामां मेळ्ळ्यांत. मुंबय दूरदर्शनावयल्यान 'काव्यसंध्या' ह्या कार्यावळींत कविता सादर केल्यात.

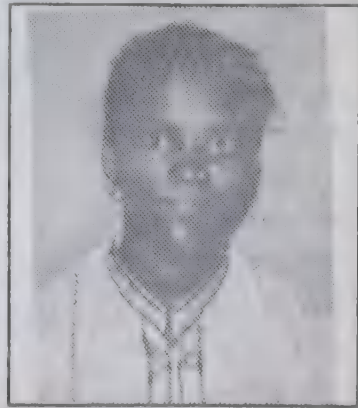
वरदा धनंजय गाड केरकार

अनीता मिरांडा

२२०, चर्च स्ट्रीट, कुठ्ठाळी, गोंय हांगा रावता. 'गोंयचो मोग' ह्या सातोळ्यांत आनी उपरांत 'नवें गोंय' ह्या दैनिकांत काम केलां. त्याचप्रमाण ह्या पत्रांचेर थोडेंभोव बरप केलां. कोंकणीतल्यान लेख आनी कविता बरयल्यात. कोंकणी बराबर मराठी, हिंदी आनी इंग्लीश ह्यो भासो येतात.

घाणो-सावय हांगचें. गवर्नमेंट कॉलेज ऑफ खांडोळा हांगा पयलें वर्स बी.कॉम. करता. भुरगेपणातसावन बरोवपाची-वाचपाची आवड. नेमाळ्यांनी कविता उजवाडाक आयल्यात. स्ट्रीट प्ले बरोवपाचे सर्तिंत 'कीड' ह्या स्ट्रीट प्लेक पयलें इनाम फायो जालां. ताचे प्रयोगूय सादर जाल्यात.

अम्बिता गणेश गावणेकार

घोंटेर

पानां गळिल्लें
ताळ्यो सुकिल्लें
हें झाड आतां;
एक दीस
वादळाच्या तडाख्यान हुमटतलें
आनी घोंटेर म्हजो
धरतरेर कोसळटलो.
हय.
आतांच सोदूंक जाय
दुसरें झाड
आनी ह्याच शीण
झिरझिरिल्ल्या पांखाट्यां नेटार
म्हाकाच व्हरूंक जाय
उबारून त्यो काडयो-बडयो
कोणाचो आदार
आसा आनी म्हाका ?
रागळेच गेले
आपापलीं पांखां फुट्टकच
वचचें आसून लेगीत
हांव गात वचूंक पावलेंना
व्हरूंक तरी कोण
आसलो तयार म्हणा ?
फटींग !
म्हणटात कशे
पयसुल्लों प्रवास पेलचो ना
हांच्या इतल्या नेटान
उडूंक जायना न्हय म्हज्यान
फुसलावन म्हाका गेले सगळे
आपापल्या बायलभुरग्यांसयत
ह्या पोन्न्या वास्तुची
आस दाखोवन
म्हाका हांगा
एकट्याकूच साडून.

दुसऱ्या इनामाची कविता

मनीसजात

जशी उमाशेची रात येता
तेन्ना उजवाड म्हजेपासून पयस रावता
दुखाचे खोल न्हंयेंत बुचकळटाना
मनीसजात पळून धांवता.

जिणेंत पुनवे रातीं चान्नें आसतना
कितलेशेच जाण दितात साथ
पूण....
काळखे रातींत एकसुरें तरी
कोणाचोच सोदल्यार मेळना हात.

काळोख आनी उजवाडाची तुळा
कशी करूं तेंच कळना
काळखांतल्यान उजवाडांतलें दिसता
पूण उजवाडांतल्यान काळखांतलें मेळना.

उत्तेजनार्थ

म्हाका आनी कितें जाय ?

तिसऱ्या इनामाची कविता

दनपार

मळबांत सूर्य तळपता
पूण धरतरी आसा काळखांत
हो काळोख न्हय कुपांचो
पूण जांवये तो गिराणाचो.
हें गिराण चंद्राचें न्हय
सूर्याचें तर न्हयच न्हय
हें गिराण मनशान आपणायिल्लें
ताच्या कर्तुबांनी आयिल्लें.
धरतरेक मनीस गिळटलो
रगत तिचें घोळटलो
ही दनपार नवें रूप घेवचीना
रात न्हय, तिनसांजूय येवचीना.

जिबेर गोड गोड उतरां
सदांच हांसरें मुखामळ
नितळ अंतस्करण
आनी मायेन भरिल्लें मन
ह्या वस्तीबगर
म्हाका आनी कितें जाय ?

शितळ वारें
दुदावरी उदक
पांचवीं झाडां
सोबीत गोंय
ह्या वस्तीबगर
म्हाका आनी कितें जाय ?

एक लाकडाची बडी
एक नितळ मन
म्हजी दिसवड्याची रोटी
आनी थोडीशी माती
ह्या वस्तीबगर
म्हाका आनी कितें जाय ?

अमिता गावणेकार

सुप्रिया नायक

उत्तेजनार्थ

जीण

जिणेतल्या अथांग दर्याचो प्रवास करतना
जण एकल्याक ही आडखळीची
वाट सोपीच दिसता.
आनी तिचो थाव रोदूंक
तो रातिचे दीस करता.
थंय मुखार अंत आनी सीमा उरना.
दर्याक सुकती-भरती आसताच
दुबळो पेजेनिसाक तळमळटा.
जाल्यार भरती आयिल्लो ताका
पिडून आपलो धेक गाजयता.
हो पिडपी दुसऱ्याचीं
मनां दुखोवंक मातून अनगनना
आनी दर एका खिणाक
आपलो सुवार्थ तो सादयता.

तरी लेगीत शेवटाक
ही जीण सगळ्यांक सारकीच आसता.
चिड्डुपी आनी चिड्डल्लो
एकेच मातयेत भरशिल्लो दिसता.

उत्तेजनार्थ

मेकळीक

लग्नाआदीं आवयच्या घरा
कितलीं खुशाल आशिल्लीं हांव
आतां तर बंदनाच बंदना
मेकळिकेन घेतल्या धांव.

कशें न्हेसचें, कितें घालचें
कितें खावचें, खंय भोवचें
खोशेआड आसलें तरी
वीख कशें पिवन घेवचें.

रंगयल्लीं सपनां म्हजीं
विरघळून विरघळून पयस गेलीं
दुकां तीं थिकां म्हण नशिबांतलीं
उरिल्ली जीण अशीच सारचेली.

लग्नूच जायनासतना राविल्लें जाल्यार
स्वतंत्रपणे जगतलीं आशिल्लीं
अंतराळांतल्या सुकण्यांपरी
मेकळेपण भोगतलीं आशिल्लीं.

प्रमिला होबळे

रीमा आल्फोन्सो

उत्तेजनार्थ

कोंकणिचो दिवो

दोळ्यांत तेल घालून रावलें
गळ्यांत तुज्या पडटलो म्हूण हार
म्हूर्त लागीं आयलो तसो
पुतांक तुज्या आयलो भार.

पुतांनी तुज्या लेखणी झरयली
आवयक आपले दिवंक मान
अखेरेक आयलो म्हयनो ऑगस्ट
घेवन तुका मानाचो पाट.

वीस तारकेचो दीस तो
खोशयेन आयलीं दोळ्यांत दुकां
खोशी तुजी मनयतना
वर्स गेलें नकळटाना.

नेटान वावर चल्ला पुतांचो
आवयक दिवंक फुलांचो तुरो
म्हापुरसाचे सासायेन
कोंकणी भाशेचो पेटोवया दिवो.

आंतोनेता मारकारेन्हस

उत्तेजनार्थ

वर्षाव

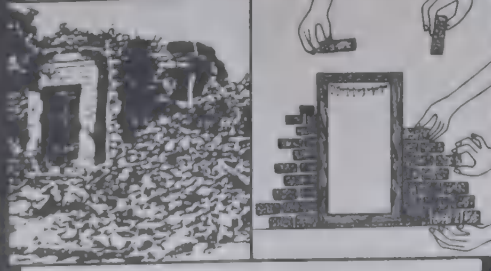
एक इल्लेंशें सुंदर झाड,
फुलून येयलें तुजेखातीर
सुगंध तेचो आसलो
तुजे आनी तुजेचखातीर
तुजे आनी तुजेचखातीर.

तुजेचखातीर आसलीं
तेचीं फुलां आनी फुलांचो झेलो
भरभरून दिलो हांवें तुका
अमृताचो पेलो
तुका अमृताचो पेलो.

दुःख सोंसून परतें घेता मन,
तुजेकडेन धांव
आतां फक्त जातलो
स्वर्गीय मोगाचो वर्षाव
स्वर्गीय मोगाचो वर्षाव.

पद्मजा माधव नातू

दीपावली.....
या मंगल प्रसंगी आपद्ग्रस्त
बांधवांची आठवण ठेवा.....

महाराष्ट्र शासनाने

- भूकंपग्रस्तांना तालुडीची मदत पुरवली
- अन्यायाधीत तान्युते निवारे बांधले
- वैद्यकीय मदत त्वरित दिली. साधीच्या रोगास पूर्ण प्रतिबंध केला
- दैनंदिन जीवन सुळीत होण्यासाठी सर्वतोपरी सहाय्य केले
- विजयादशमीच्या दिवशी आठ गावात नव्या उमेदीने घरांच्या पुनर्बांधणीस प्रारंभ केला

ही तर सुरुवात आहे.....

मुख्यमंत्री भूकंप सहाय्यता निधीस मंडळ हस्त मदन करा

साली ४ अक्षरार्थ महाराष्ट्रशासन, महाराष्ट्र शासन

Acceptance, love and nurture
nourishment for his body
stimulation for his mind.

Every mother wants to provide all these.
Yet she can always do so.

Poverty and privaion.

Sharing the burden of earning for the family./

Lacking the health or energy on being in a remote area.

These and other related factors hinder her mothering.

In such cases, Government intervention with suitable aid is required.

Integrated Child Development Service is the pledge made by the Nation
and is being fulfilled through the Integrated Child Development Services
Projects set up in the State.

Issued by:

DIRECTORATE OF SOCIAL WELFARE

18th June Road, Panaji, Goa.

लग्ना उपरांत हांवें नांव बदलूंक ना

माधवी सरदेसाय

प्रिय हेमा,

लग्ना उपरांत हांवें म्हजें आडनांव बदलूंक ना, हे विशीं 'चित्रंगी' खातीर बरोवचें म्हुण सांगून तुजी चीट आयली तेन्ना आमगेल्या लग्नाचो उगडास ताजो जालो. लग्ना आदीं लग्नाचेर केल्लो विचार, हे विशिंचे हुस्के, भंय - सगळीं चित्रां जागीं जालीं. तांतुंतलींच कांय जाता तितल्या मेकळेपणान आनी उकतेपणान हांगा चितारपाचो यत्न करतां.

लग्न हो जिणेंतलो एक भोव म्हत्वाचो संस्कार. हिंदू संस्कृतायेच्या संदर्भांत पळेलें जाल्यार बायल-मनशेचे जिणेंत बारशा उपरान्त येवपी लग्न हो पयलो वयलो संस्कार. बारसो चुकना - तो जल्मा वांगडा येता. जल्म चुकोवंक येना तशें मर्णूय चुकोवंक येना. लग्न मात जाय जाल्यार चुकोवं येता. आनी हांगाच ह्या संस्काराचें म्हत्व नदरेंत भरता. बारसो जाता जाणविकाय मूळ धरूंक लागचे आदीं. मर्ण-संस्कारांकूय अशीच जाणविकाय लागना. लग्नाचें मात अशें न्हय - कोणा लागीं लग्न जांवचें हें आमच्यानी जाणविकायेन थारावं येता तशें लग्ना बगर जीण सारपाचेंय वेंचूं येता. लग्ना विशीं आमच्यानी खरेली मेकळीक

घेव येता.

बारीक पळेलें जाल्यार लग्न ही एक 'पॅकेज-डील' - नव्या नात्यांच्यो, नव्या जापसालदारक्यांच्यो कितल्योश्यो नव्यो फास्क्यो एका लग्ना वांगडा एके घडकेंत मनशाक लागू जातात. लग्ना वांगडा बायलेची जीण बदलता तशी दादल्याचीय बदलता. पूण, तुळा करुन पळेली जाल्यार, लग्न बायल-मनशेचे जिणेंत जितलें 'मेतेर जाता' तितलें दादले-मनशाचे जिणेंत जायना. लग्न चलयेक एका घरांतली हुमटावन दुसऱ्या घरांत व्हरुन रोयता. घडकेंत चली 'बायल' जाता. तिजी भोंवतण बदलता तशे नात्याचे संदर्भय बदलतात - घोवालें घर आतां तिचें घर जाता; तिगेलो कुळदेव बदलता; तिगेलें सुयेर-सुतक आवय-बापायक लागना, घोवा घरच्यांक लागता. लग्ना उपरान्त चलयेचें नांव बदलता.... लग्न हो बायल-मनशेचो दुसरो जल्मूच सो.

म्हजी आनी राजूची इश्टागत वाडली आनी आमी वांगडा जीण सारपाचो संकल्प केलो तेन्ना लेगीत, खरें सांगूं, हांव भितरल्यान लग्नाक तयार जाय नाशिल्लें. लग्ना वांगडा, घोवा-बायलेच्या नव्या नात्या मुळा इश्ट-इश्टिणिचें 'मुळावें' नातें चिड्डून वचत हो एक भंय आशिल्लो. पूण चड खटकतालें हें घडकेंत 'दुसऱ्यागेरचें' जावप. 'तुगेली चली कोणागेर दिल्या?' हें वाक्य अजून लेगीत कानार पडलें जाल्यार शिरशिरो येता....

लग्न जाय नासतना 'लोकांचें मार झक' म्हणून वांगडा रावलीं जाल्यार? खंय तरी हें मनाक पट नाशिल्लें. 'आमी दोगांयनी सांगातान जीण सारपाचो संकल्प केला, आमकां तुमचो आशिर्वाद जाय' म्हळे बगर वांगडा रावंक लागप 'बरोबर' दिसय नाशिल्लें. लग्न हो एक पवित्र संकल्प, तो दोगां जाणांनी एकठांय येवन कायद्यान केल्लो फकत बाँत्राद न्हय अशें भितरल्यान दिसतालें. पूण 'पवित्र

संकल्प' म्हूण, दोळे धांपून धर्मीक लग्न-विधी आसा तसो मानून घेवप हेंय मनाक पट नाशिल्लें.

निमाणे, तातो वांगडा बसून, मामा (आवय) आनी सुमंतमामाचोय पालव घेवन लग्न-विधी आमी edit केलो. हातूंत भौ. अच्युतबाब तोटेकारांचोय आमकां आदार मेळ्ळो: होम - जाय, पवित्र अग्निची साक्ष. सप्तपदी - जाय. (हातुंतूय आमी मातसो बदल केल्लो - हरशीं सप्तपदींत न्हवरो व्हंकलेक सांगता, 'अमके अमके गजाली खातीर तूं म्हजे वांगडा एक पावल घाल'. हें आमी 'अमके अमके गजाली खातीर आमी वांगडा एक पावल घालुंया' केल्लें.) अक्षता आनी जाण्टेल्यांक पांयां पडप - जाय. अंतरपाट - नाका (एकामेकांक वळखून लग्न जातात थंय अंतरपाटाचें 'नाटक' कित्याक?) एकामेकांक माळ घालप - जाय. कन्यादान - नाका. मणी/मंगळसुत्र - नाका.

अर्दवरा भितर आमचो लग्न-विधी सोंपिल्लो. मंगलाश्टकां कोंकणितल्यान म्हणिल्लीं. (मनोहरबावान करुन दिल्लीं) तरी कांय उणेपणां उरिल्लीं. - लग्न 'स्टेजीर' जाल्लें आनी सोयरीं सकल बशिल्लीं. सोयऱ्यांची बसपाची वेवस्ता भोंवतणी केल्ली जाल्यार अर्दाक बरें जावपाचें अशें उपरान्त दिसलें. कर्ण्यवयल्यान 'सप्तपदी' चो कोंकणितल्यान अर्थ सांगपाची माणणी आमी केल्ली तें जायत्या जाणांक 'हें आनी बाये कितें?' दिसलें. लग्नाच्या बोवाळांत ताजे कडेन कोणाचें व्हडलेंशें लक्ष गेलें ना. माळ, सप्तपदी जाले उपरान्त पुरोहितांनी आनिकूय कांय मंत्र म्हळे, आमकां अशें कर, तशें कर म्हूण सांगलें आनी आमी कितें करतात ताची जाणविकाय नासतना मोन्यांनी तें केलेंय बी. हांगा मातशीं घाळ उरलीं अशें उपरान्त दिसलें.

आनी, कांय 'तडजोडी'य केल्ल्यो. हांव पयलीं म्हणटालें, व्हंकलेन भांगराच्यो वस्ती

कित्याक घालूंक जाय ? फुलां माळचीं, फुलांच कानांत, गळ्यांत घालचीं. हातांत पांचवो चुडो खूब जालो.... पूण, निमाणें, 'जांव गो आतां, इल्लें कितेंय घाल. सगळें तुका जाय तशें कित्याक करूंक सोदता ?' आयकून आयकून कानांत वेडी, गळ्यांत माळ, हातांत चुड्या वांगडा चार कांकणां, मुदी ह्यो वस्ती घाल्यो. जरिच्या शालवाच्या जाग्यार सुती खादिची रंगीत साडी न्हेसपाचें मनांत आशिल्लें. निमाणें न्हेसलें खादी सिल्काची साडी आनी सांजच्या 'आशिर्वाद सुवाळ्या'क शालू.

ह्यो तडजोडी मनाक 'तितल्योश्यो' तोंपल्यो नात. कन्यादान आनी मणी नाका म्हळ्यार नाका - हे विशीं कसलीच तडजोड ना अशें सामकें थारायल्लें आनी सगळी मानसीक शक्त ह्या दोन 'नाका'चेर थिरायल्ली. कन्यादाना सारकें खंय पुण्य ना !! वा !! हांव लग्न जातां, म्हाका जाय म्हूण. दान दिवपाक हांव कितें भाट-बेंस वा मोनी गाय ? कन्यादान कशेंच सोंस नाशिल्लें. मणयाचेंय अशेंच - हें 'मंगळ-सुत्र', ही 'सौभाग्याची कुरु' बी बरें आसा. पूण मंगळ-अमंगळाचो सगळो भार बायल-मनशेचेरूच सो ? आनी, बायलेच्या 'सौभाग्या'चोच सो इतलो थातोमातो ? मंगळसुत्र कशेंच सोंसून घेवचेंना - फकत वस्त म्हूण, घालन दिसता तेन्ना केन्नाय मनाक मारल्यार घालतलें, पूण 'लागणूक' म्हूण गळ्यांत बांदून घेवचेंना - म्हणपाचें सामकें थारायल्लें. हाचेर जायत्या जाणांनी म्हणचें, 'इतलें कित्याक घेवन बसलां ? लग्ना वेळार बांदून घे मंगळसुत्र आनी मागीर काडून दवर....'. हांवें विचारचें, हीं फटींगपणां जालीं नात ? म्हजे विचार उकतेपणान मांडून हांव समाजाक अदीक विस्वासांत घेतां, ताका खऱ्यांनीच लेखतां, खोंटायना. आनी तुमी म्हाका ताच्यो भगल्यो करूंक सांगतात ?

एक गजाल मुजरत सांगूंक जाय -

लग्ना आदीं ह्या गजालिचेर येवजितालें

तेन्ना मदीं मदीं म्हजे विशींच जायते दुबाव उप्रासताले मनांत : फट्ट करून 'आसूं, पाड पडूं, नाकात त्यो कटकटी.... विधींत कितें आसा ? लग्ना उपरान्त आमी समजिकायेन एकामेकांच्या विचारांक लेखून चल्लीं म्हणटकच जालें' अशें म्हणून नाटकांत काम करपाक तयार जातात तशेंच म्हगेल्या लग्नांत वावरूंक हांव तयार जालें जाल्यार ? निमाणें, थारायल्ले वरी लग्न जावपाक मेळ्ळें तेन्ना म्हजे वयलो म्हजोच विस्वास घट जालो. हांव खरेंच लग्न जातां म्हणपाचें जाणवलें. राजू आनी हांव काळजान आनी विचारान चड लागीं आयलीं - 'सांगाता'ची थाकाय आनी तांक अणभवपाक मेळ्ळी. जाण्टेल्यांविशीं वा समाजा विशीं कोडसाणेचें कुस्कूट मनांत येवंक पावलें ना.

'कन्यादान' हो 'अन्याय' अशें दिसतालें तशेंच 'माधवी जयवंत सरदेसाय' लग्ना उपरान्त 'माधवी राजू नायक' जाता ही गजाल म्हाका 'भयंकर' दिसताली. 'बापायली' चली लग्ना उपरान्त घडकेंत 'घोवाली' जाता हो 'दाना'चोच परिणाम न्हय ? आनी 'दान' फकत चलयेचेंच कित्याक म्हूण ? 'घर जांवयां'चें 'दान' कित्याक जायना ? तोय लग्ना उपरान्त आपणालें घर सोडून बायलेल्या घरांत रावंक येता. तागेलें आडनांव कित्याक बदलना ? चलयेलें आडनांव लग्ना वांगडा बदलता म्हणूनच ते 'वंशा'खातीर आवय-बापूय चल्याक आंवडेतात.... येवजून येवजून आडनांव बदलुचें ना म्हणपाची थारावणी घेतली.

आनिकूय जायते प्रस्न आशिल्ले. दिसतालें, नांव दापाय वयल्यान घेवपाची चालूय मोन्यांनी मानून घेवपा सारकी न्हय. भुरग्याक णव म्हयने पोटांत घेवप आवयन, जल्म दिवन वयर काडपूय आवयन, नांव मात बापायचें ? कित्याक म्हूण ? आवयपणाचें धडधडीत सत मुखार आसतना जल्माची legitimacy बापाय वयल्यान थारावप हो आवयपणाचेर अन्याय न्हय ? घराचेंय अशेंच पळे - घर खंय

बायलेचें खातें. घराक घरपण हाडप बायलेन, तें सांबाळप बायलेन, पूण घराचो मुखेली खंय दादलो – दारार नांव दादल्याचें. हो कसलो न्याय?.....

सगळ्या प्रस्नांक म्हजे लागीं जापो नात आनी जांचेर हांवें मार्ग काडला तांच्यो शिमोय म्हाका दिश्टी पडटात. म्हजें नांव हांवें बदल्लें ना खरें, पूण म्हगेल्या भुरग्याचें नांव बापाय वयल्यान पडलें ताचें हांवें कांय केलें ना. म्हजे थारावणेन वंशावळिचो प्रस्न सुटलोच ना. दुसरें, कन्यादान करुंक दिलें ना, नांव बदल्लें ना म्हूण लग्ना वांगडा म्हगेल्या कुटुंबीक जापसालदारक्यांनी बदल आयले तांचें कितें? हांव घोवाल्या घरच्यांचें तितलेंच म्हगेल्या कुळारचें हे जाणविकायेन वावुरपाचो यत्न करतां खरें. पूण तरी, जायते फावटी म्हगेलें वागप

जापसालदारक्यांच्या अपेक्षीत फास्क्यांनी केन् वचून पडटा, कळच ना, हाचें कितें?

सगळ्या प्रस्नांचेर जापो मेळटल्यो तेन्ना म्हाका जाय तशें जियेतलें अशें म्हणून जिणेव 'राव गेय!' करुं येत व्हय? एक दीस मेकळी वाट उदेतली आनी हांव ती धेंकां माड्डितलें म्हूण रावपाची माणसुकी आस व्हय? मनीस-जातिचो आजवेरचो अणभव सांगतां, मेकळीक जोडची पडटा – ती आयती केन्ना मेळना. मेकळी वाट घडोवची पडटा – ल्हान ल्हान पावलांतल्यान, व्हड व्हड धेंपांतल्यान – जाणविकायेन जागरुकायेन – ह्या विस्वासान जाता तितलें 'अर्थपूर्ण' जियेवपाचो यत्न करतां.

आनिकूय जायतें आसा सांगपा सारकें. फुडें केन्नाय.

– माधवी

‘चित्रंगी’क आमचीं परबीं

एक बरें मागपी

पणजी – गोंय

इश्टागत : चले चलयांची, दादले-बायलांची

इश्टागतीबगर मनीस जियेवंक शकना. मनशाक आपले उमाळे, मनांतलीं सुखदुःखां उकतावपाक लागींचो असो इश्ट आसप गरजेचें. तो मागीर दादलो आसूं वा बायल आसूं.

आयच्या समाजांत वेगवेगळ्या कारणांक लागून दादले-बायल, चले-चलयो एकामेकांच्या लागीं येतात आनी तांचेमदीं नकळटाना इश्टागतिचें नातें जुळून येता. शारीरिक आकर्शणापरस हातूंत मानसिक ओड चड आसता. ही तीव्र ओड मनशाक एक वेगळेंच सुख दिता.

दादल्यांची बायलांकडेन इश्टागत आसप वा चल्यांची चलयांकडेन इश्टागत आसप हातूंत गैर कांय ना पूण समाजान हाका नैतिक मान्यताय दिवंक नाशिल्ल्यान कांय वेळार ह्या इश्टागतिचेर बंधनां येतात. मनशाचो घुस्मटमार जाता. अशाच विशयावेली ही एक चर्चा.

संपादक

इश्टागतीन जीण शुद्ध जाता

कमलाकर दत्ताराम म्हाळशी

‘समानशीलेषु व्यसनेषु सख्यम्।’ अशें एक संस्कृत वचन आसा. एकासारकें शील (आचार, विचार, वागणूक) आनी एकासारकें व्यसन (छंद, आवड) आशिल्ल्यांची एकामेकांकडेन इश्टागत जाता, असो ह्या वचनाचो सादो सरळ अर्थ. एका अर्थान नेम तो. पूण नेमाकूय जाल्यार आडवाद आसताच. मात हें सगलें मान्य करूनूय कोणाची कोणाकडेन कशी इश्टागत जायत आनी ती कांय खिणांपुरती, दिसांपुरती, वर्सांपुरती तिगत काय जीव आसासर तिगत हें कोणाच्यानूच सांगूंक जावचें ना. हाका कारण, विचित्र, लहरी, मुडी मनीस सबाव.

मनीस एकामेकांक जायजायसो दिसता, ताच्या मुळांत ‘मनीस हो समाजीक प्राणी’ हें मूळतत्त्व आसूंक जाय, अशें दिसता. तेच वांगडा आपलें सुखदुख्ख दुसऱ्याक सांगचें, दुसऱ्याचें आपणें आयकुचें ही एक भावना मनशाभितर आसता. आतां ही भावना जाचेमदीं चड प्रमाणांत आसता, ताचे इश्टागतीक हो संवसार लेगीत उणो पडूं येता! बाकी थोड्यांक आपलेपुरतोच एक ल्हानसो इश्टागतीचो परिवार आसप बरें अशें दिसता. अशा कांय थोड्या लोकांक आमी एकलकोंडो वा एकमुळो/एकमुळें म्हणटात. जाल्यार कसलोच भेदभाव करिनासतना मेकळेपणान इश्टागत सादपी

आनी ती तिगोवन दवरपी मनशांक आमी 'सोशल' (समाजीक/समाजप्रिय) म्हणटात. आतां 'स्पेशल इश्टागत' कोणाकोणाकडेन आनी कितलेमेरेन आनी तातूंत काळजाचो, बुद्धीचो, गूण आवडपाचो भाग कितलो आनी कुडीच्या आकर्शणाचो भाग कितलो हें मात पळोवचें पडटलें. नावूय म्हळ्यार काळाप्रमाण अशा इश्टागतीचें संदर्भूय बदलतात. देखूच दिवपाची जाल्यार रामायणातल्या राजा दशरथाक तीन राणयो आशिल्ल्यो हें वाचतना, आयकतना आमकां कांयच दिसना. राजान अशो तिन्च कित्याक, जाता जाल्यार तिनशेंमेरेन राणयो सांबाळपाकूय आमचो आक्षेप नासता. निमाणें राजा न्हय तो? बायलांचे मुक्ततायेचे सेवेचें व्रत घेतिल्ली कोणूय बंडखोर म्हणटली, "दादलो न्हय तो? देखुनूच, श्रीकृष्णान केल्यो नात सोळा हजार एकशें आठ बायलो? तरी आसतना देव म्हूण मानिनात ताका आमी?"

पूण मुळांत हो विशय असो ना. तो तसो आशिल्लो जाल्यार द्रौपदी पांच पांडवांची जीवाभावाची तनामनाची इश्टीण, घरकान्न जावनूय 'पतिव्रता' थरनासली! रामायणांत 'एकपतीव्रत' खर तपश्चर्येन पाळपी पतिव्रता सीतादेवीक निखट्या दुबावाक लागुनूच अग्नीदिव्य करचें पडटा आनी महाभारतांत मात द्रौपदी पांच पांडवांची बायल जावनूय 'पतिव्रता' म्हूण गाजता, इतलेंच न्हय तर नेमान याद काडपाच्या पांच 'पतिव्रतां'मदीं तिचो आसपाव जाता. हाचो सरळ अर्थ असो की अश्यो करण्या कोण, केन्ना, कित्याखातीर करता हाचेर तें सगलें आदारुन आसा.

एक काळ असो आशिल्लो की लग्न जाल्ले एके बायलेन आपलो घोव सोडून दुसऱ्याक दाव्या दोळ्यान पळोवप म्हणटात, तेंच व्हडलें पातक! इश्टागत पयसूच उरली. मूळांत आमच्या देशांत शाळेंत शिकपाक म्हूण चली खुब्य उरारां वचूंक लागली. तिच्या शिक्षणाचो आरंभूय 'कन्याशाळा' नांवान चलयोच्या खाशेल्या शाळांनी जालो. मागीर अशे परिस्थितींत चल्यांकडेन उलोवपाचो संबंदूच येतालो खंय?

चलयाच्या अशा शिक्षणापयलीं गार्मी, मैत्रेयी

सारक्यो विदुषी, शकुंतलासारक्यो रुशीकन्या बं शिकिल्ल्याचें आमी आयकतात, वाचतात. राजकुंवा वा रुशीकुंवर स्वतंत्र रितीन रुशींकडेन शिकतात म्हणपाचेंय आमी जाणात. अशा वेळारूच चले-चलयो एकमेकांक मेळपाचो प्रस्नूच येनासलो.

पूण उपरांत चले-चलयो एकठांय शिकपाक लागले उपरांत तरी हे परिस्थितींत कितलोस फरक पडला? ना म्हणपाक हिंदी सिनेमांच्या प्रभावान आनी दूरदर्शनाच्या वाडट्या चॅनलांक लागून चले-चलयांची (आनी दादले-बायलांची) एकामेकांकडेन पळोवपाची नदर दिशीं-दिशीं बदलत चल्ल्या! गुणांच्या म्हत्वापरस कुडीचें आकर्शण वाडत चल्लां, हातूंत इल्लोय दुबाव ना! आतां एकमेकांक समजून घेवपाक हें मेकळेपण बऱ्याक पडटा, ही गजाल खरी.

आमच्यावेळार म्हळ्यार म्हज्या सारकिल्ल्यांच्या शिक्षणावेळार मात्त हें अशें 'मेकळेपण' वखदाकूय सोदून सांपडनाशिल्लें! एस.एस.सी. (इकरावी) मेरेन हांव तरी चुकूनच, अपघातांतूच चलयांकडेन उलयलां जातलों. भौसांतल्यान आनी खेडेगांवांतल्यान हायस्कूलांत गेल्लो भुरगो म्हूण एक न्यूनगंड ना म्हळ्यार आसतालोच, वांगडाच फी फारीक करून शिकता म्हूण दर वर्सा पास जावपाची जापसालदारकी आसताली, देखून 'अभ्यास एके अभ्यास!' हायस्कुलांत शिकपी चलयो चडशो तथाकथित 'वयल्या समाजाच्यो' देखून जाप दिवपाक लेगीत प्रकरण हाताभायलें! नीतीमत्तेचे कांय कार्रगाद शिक्के काळजार भुरगेपणासावनच मारिल्ले आनी ओळख वाडत वचून 'इश्टागतीचो अपघात' घडटलो म्हळ्यार म्हज्या हायस्कूलापरसून म्हजो राबितो सामको पयस, म्हज्या गांवघरा, लागीं लागीं ५ किलोमीटरांचेर. ना म्हळ्यार चार वर्सांच्या काळांत कांय म्हयने रावप जालें, पूण तितलो काळ जिवाभावाची इश्टागत जावपाक आनी वाडपाक घडये पावना! तेभायर, आमच्यो 'वर्गमैत्रिणी' म्हणटात त्योवूय तश्यो 'शिवराक!' एस.एस.सी.च्या वर्सा आनीक चडकरून परीक्षा लागीं पावतकूच

प्राणी परीक्षेदिसांनी अशें कितें तरी लजत लजत
वार दोन उतरां आमी एकामेकांत उलयल्यांत !

कॉलेज-जीण म्हणटात ती व्हडलीशी भोगूंक
मेळ्ळी ना, पूण जी थोडी-भोव मेळ्ळी तातुंतूय
ब्रल्यांकडल्या इश्टागतीक केन्नाच चंवर आयलो
ना. कारण, घरचे संस्कार, घरची परिस्थिती
प्राणी म्हजो भिडेस्त सबाव ! आयच्या म्हज्या
वेगड विंगड मळांवयल्या शेंकड्यांनी
इश्ट-इश्टिणीक घडये हो 'विनोद' दिसुं येता,
मळायेचो भाग अशेंय दिसुं येता. पूण गजाल
सामकी खरी.

कारवारा कॉलेजींत शिकतना एक जाणटो
सायकलमालक सायकलीक लागून म्हजो इश्ट
जाल्लो. ताच्या मिशकील, विनोदी, फकाणेर
सबावाक धरून तो म्हाका म्हणटालो, "तुका
फुडें फुडें सुंदरांतल्यो सुंदर अश्यो कितल्योशोच
इश्टिणी मेळटल्यो हां ! मज्जा तुगेली !!"

सायकल मालकाचे भविश्यवाणींतली 'अतिताय'
तोडली जाल्यार हांव 'शिक्षक' जायत सावन
आतां 'ऑफिसर' जायमेरेन शिक्षण, नाटक, खेळ,
समाजीक वावर (विंगड विंगड संस्थांचो वावर),
साहित्य, संगीत, कला आदि कितल्याशाच मळांचेर
वावुरतना आनी हज्जारांनी लोकांच्या सांगातान
काम करतना शेंकड्यांनी इश्टांवांगडा कितल्योशोच
इश्टिणी हांव जोडपाक पावलों, ही सत खबर.
हो इश्टिणी मागीर भुरगेपणांत म्हजेकडेन
शिकिल्ल्यो आनी उपरांत म्हाका हायस्कूलांत
मेळिल्ल्यो आनी कांय फावट हायर सेकंडरींत
मेळिल्ल्यो म्हज्यो विद्यार्थिनी आसुं येतात,
समाजीक वावरांतल्यो समाज कार्यकर्त्यो आसुं
येतात, अभिनयाच्या मळावयल्यो अभिनेत्री आसुं
येतात, खेळामळावयल्यो खेळगडी आसुं येतात,
संगीत मळावयल्यो जाणकार आनी गायिका आसुं
येतात आनी विंगड विंगड कलामळांवयल्यो कलाकार
आसुं येतात.

पूण ह्यो सगल्योच चलयो वा बायलो म्हज्यो
'इश्टिणी' व्हय ? जाल्यार हातुंतल्या कितल्या
जाणांचीं नांवा म्हाका हे घटकेक याद जातात ?

कितल्यो जाण खंय खंय आसात, आसात काय
नात, ज्यो आसात त्यो कितें करतात हें म्हाका
खबर आसा ? तातुंतल्या कितल्या जाणांची म्हाका
आज उमळशिकेन याद जाता ? ह्या आनी अशाच
जायत्या प्रस्नांमदल्या एकाय प्रस्नाक म्हज्या
काळजांतल्यान व्हडलीशी समादानकारक जाप
मेळना. आनी तें सामकें सबावीक आसा.
परिस्थितीक धरून, म्हज्या सबावाक धरून.
परिस्थितीक धरून म्हणटां तें अशाखातीर की
काळ कितल्योशोच बऱ्यो-वायट गजाली विसरायेर
घालता. त्याच काळान ह्या म्हज्या कितल्याशाच
'इश्टिणीक' कांय दीस वा वर्सा जायना कित्याक
विसरायेर घालां हें खरें.... आनी हांव सबावाक
धरून म्हणटां तें अशाखातीर की वळख करतना
आनी ती राखून दवरतना तशेंच वळखीच्या आनी
बरें मागपी मनशाक 'इश्ट' मानतना हांव खूबच
जतनाय घेतां, सावध रावन तटस्थतायेन त्या
खिणाकडेन पळयतां. कारण, संवसाराचो अणभव !
झुप्प करून आमीग जावप, झुप्प करून विसरप,
काम जातासर तोंडार गोड गोड उलोवप, फाटल्यान
तासप, गरज पडटकूच कांयच घडिल्लें नाऽशें
करून पर्थून वळख करप, इश्टागत जोडप, पर्थून
कायच न्हय करून विसरून वचून आपल्या आपल्या
घोंटेरांनी गुल्ल जावन संवसार विसरायेर घालप
ही आयच्या संवसाराची रीत ! देखून कोण 'इष्ट'
इश्ट आनी कोण 'अनिष्ट' इश्ट तेंवूय कळपाक
कुरस्तार जालां.

देखून हांव तरी सद्या ह्या विचारार पावलां
की खंयचीय चली वा बायलमनीस ही चड
तेंप मेरेन दादल्यांची (हातूंत हांवूय आयलों)
इश्टीण उरूंकूच शकना ! दादल्यामनशाक दिसलें
तरी !! होच नेम दादल्याकूय लागू पडटा. कारण,
वळख वेगळी, बरें मागतेपण वेगळें आनी बरेंपण
वा इश्टागत पुरायेन वेगळी.

ते नदरेन भुरगेपणांत आपली आवय, उपरांत
आपली बायल, ताचे उपरांत आपली चली आनी
चड तेंप वांचून उरलोच जाल्यार आपली नात
ह्यो एकादऱ्या दादल्याचे जिणेंतल्यो चड बऱ्यो

इश्टिणी आसुं येतात. आतां तांच्यो सबावाच्यो तारो सारक्यो जुळ्ळ्यो नात, जाल्यार सबावाच्यो तारो जुळिल्ल्यो 'मानिल्ल्यो' अश्यो इश्टिणी आसुं येतात.

म्हजे संबंदान सांगतलो जाल्यार भुरगेपणासावन आतां ह्या खिणामेरेन म्हजी आई ही म्हजी खरी इश्टीण. तिणेंच दुदाचे चिवेंतल्यान मनीसपण म्हज्या रगतांत रुजयलें, गोड-सोय आनी काजु-म्होंवल्यांच्या चुन्नाचे रुचीवांगडा शेत-जमनिची गोडी म्हाका लायली आनी घर संवसाराखातीर मर-मर-मरतना घरदाराची किंमत करपाची गुणवत्ता म्हज्या काळजांत किल्लायली. ती सगल्यांची 'व्हडली आई' तेचखातीर.

आतां आवयचे अशे इश्टागतीची सर कोणाचेच इश्टागतीक येना जाली तरी निसर्ग नेमान तिचेरुय मर्यादा पडटात आनी तरण्या रगताक खाशेले इश्टिणीची गरज लागता. म्हजे जिणेंत आयिल्ली अशी पयली आनी कांय फावट वादविवाद जावन पयलीच उरिल्ली अशी म्हजी 'इश्टीण' म्हळ्यार म्हजी बायल... मूळांत ती नांवाप्रमाण तारा. हांवें तिका रुढीपरंपरेक धरुन सौ. पद्मजा केलें. ती खूबशी धर्मीक वृत्तीची जाल्ल्यान आनी आमचें वट्ट घरुच धर्मीक वृत्तीचें जाल्ल्यान हांव तसो आजुनूय रुढी परंपरेच्या साखळदंडांतल्यान पुरायेन मेकळो जावंक पावलो ना हें जितलें खरें, तितलोच म्हजे हे इश्टिणीक लागून आनी घरचे परंपरेक तिणें दिल्ले घटायक लागुनूच हांव खंयचे खंय व्हांवत वचपाकूय पावलों ना. नावूय जाल्यार घरचे इश्टिणीपरस भायल्या कांय खिणांच्या कांय इश्टिणींक लागून घरादाराचेर विचित्र तरेचे, भयांकृत प्रसंग येनातूच अशें न्हय!! निमाणें, समजुतदारपणां म्हणटात तीं दोनूय वट्यां आसचीं पडटात. ताळी कांय एकाच हातान वाजना! सांगपाचें म्हळ्यार आरंबाच्या काळांत विंगड विंगड मळांवयल्या समाजीक कलांखातीर चड प्रमाणांत आनी आतांय अशाच कामाखातीर कांय प्रमाणांत भायर रावचें पडिल्ल्यान घरकात्रीकडेन एक इश्टीण ह्या नात्यान आवडीच्या विशयांचेर उलोवप, चर्चा करप वा

वाद घालप चुकूनूच जालें. भुरगे पिरायेर जाल्ले लग्न, उपरांत भुरगीं, घरसंवसार आनी हें सगळें एकठांय कुटुंब पद्धतीचे फाटभुंयेर - अशें जाल्ले घरकात्रीकूय म्हजेकडेन 'इश्ट' म्हूण पळोवन शेत जालें ना आनी भुरगेपणांतल्या तिच्या सबावा धरुन संस्कारांक धरुन आनी लग्नाचें म्ह मेळिल्ल्या घरांतले संस्कारुय तशेच जाल्ल्यो एक साहित्य, संगीत, कलामोगी जावनूय आधुनिक युगाक फावोसारकीं इश्ट-इश्टीण आमी जावपा पावलीं नात. ना म्हळ्यार म्हज्या समाजीक वावरांत तिणें अप्रत्यक्ष असो बेस बरो पालव दिलो आयज म्हजी देख घेवन तिवूय शिक्षणीक, संस्कृतीक असो समाजीक वावर करता आनी म्हजेवांगडा लोककला, नाटक आदि मळांर बरेतरेन वावुरत तेनदरेन सवकसायेन जायना कित्याक पूण आमच्या घोव-बायलेच्या नात्यान आतां इश्टागतीचें मूळ घेतलां, हें सांगुंकूच जाय. दुबावविरयत म्हजे जिणेंतली आनी चड करुन म्हजे घरकात्रीक जिणेंतली ही शुभ-शकुनी घटना अशें हांव मानता.

शिक्षक म्हूण वेवसायाक आरंभ जाल्ल्यान आनी मुळावे, मध्यमीक, उच्चमध्यमीक अशा सगळ्या पांवड्यार (चडत्या क्रमान) शिकोवपाची संकल्पना मेळिल्ल्यान दादले शिक्षक/अध्यापक प्राध्यापकांवांगडाच शिक्षिका/अध्यापिका प्राध्यापिकांकडेनूय वळख जाली आनी विशेश म्हळ्यार चडांत चड फावट जापरालदारकेच कामां पडिल्ल्यान मुखार रावन वावुरचें पडलें ताका लागून वळखींत वाड जाली, कांय वळखीचे रुपांतर इश्टागतींत जालें. देखूच दिवपाची जाल्या क्रीडामहोत्सवासारक्यो वेगळ्यो वेगळ्यो राती नाटक, रांगीताविशींच्यो कार्यावळी, बालमेळावे बी गजालींक लागून वळख वाडून प्रातिनिधीक रूपान तकलेंत आशिल्ल्यो इश्टिणी म्हळ्यार शशीकल देसाई, संध्या प्रभुदेसाई, लता नायक, कुसुम राणे, श्यामला कामाक्षीकार, शोभा प्रभुगांवकार गजरा तलवडकार, आशा आमोलकार, यशोद गांवकार, लक्ष्मीबाई पै, कुमुद शिराडकार, शील गायतोंडे, मेघन नायक, सुधा प्रभुदेसाय. आत

ही वळेरी वाडोवंकूय येता. पूण वळख, बरेंमागतेपण, इश्टागत ह्यो (एकमेकांकडेन संबंद आसूनूय) वेगळ्या वेगळ्या प्रक्रियांतल्यो गजाली, हें मानपाकूच जाय. आनी म्हज्या सबावाक लागून अशा इश्टिणींमदल्यो चड म्हज्यो बरें मागपी वा म्हाका मानपी. ताका लागून तशी 'इश्टागत' अशी केन्ना मूळ घट धरूंक पावली ना. दुसरें म्हळ्यार कांय लग्न जावन आनी कांय बदली जावन पयस गेल्यो, जाल्यार क्रमान म्हजें शिकोवप मुळाव्या पांवड्यासावन मध्यमीक, उच्चमध्यमीक पांवड्यामेरेन वाडत गेल्ल्यानही इश्टागत राखून दवरप शक्य जालें ना. आतां वळखीच्या चार लोकांसारकी हांचीय केन्नाय तरी खबर घेवप जाता. पूण जेन्ना केन्ना तांच्या कुटुंबांत वचप घडटा, तेन्ना म्हाका खूब व्हडलो मान, भोवमान मेळटा. मागीर हांव मनीसपणाच्या सुखदिण्या दर्शनान भारावन वतां! देखीक, लता नायक/केरकाराचीं दोनूय घरां, संध्याचें कुळार.

गोंयच्या राज्यशिक्षणशास्त्र संस्थेंत अनौपचारिक शिक्षणाखातीरचीं पुस्तकां तयार करतना ज्या कांय जाणांकडेन वळखी जाल्यो आनी तांचें रुपांतर इश्टागतींत जालें, तातुंतलें फट्कन याद जाता आनी दोळ्यांमुखार आसा तें एक नांव म्हळ्यार लक्ष्मी मोये. त्यावेळार निरीक्षक, मार्गदर्शक अश्यो आशिल्ल्यो त्यो फुडें बोर्डाच्या कामानिमित्तान परत्यो मेळ्ळ्यो आनी हालीं तर पयर कालमेरेन गोंय राज्य साक्षरता मिशनच्या आनी शिक्षण संचालनालयाच्या जाणट्यांचे पुस्तकांचे निर्माणचे संदर्भांत मेळत रावल्यो आनी वळखीची 'इश्टागत' जाली. हिंदी-मराठी साहित्याची बरी जाण आशिल्ल्यो कोंकणी प्राध्यापिका शिक्षणक्षेत्रावांगडा साहित्यांतूय रूच घेवपी. मनशामदलें मनीसपण जाणून घेवन. इश्टागत सांबाळपी, वाडोवपी अशी ही एक बरी घरकान्न, तशीच इश्टीण. तिच्या सांगातान कांय इश्ट जोडटना हांवें कांय नांव घेवपासारक्यो बऱ्यो इश्टिणी जोडल्यो, त्यो म्हळ्यार हायर रोकडरींनी कोंकणी व्याख्यात्यो आशिल्ल्यो सुशीला हळर्णकार, सुमेधा कामत, सद्याक गोवा

विद्यापीठांत कोंणी व्याख्यात्यो म्हूण काम करपी प्रा. प्रियदर्शिनी तडकोडकार आनी डॉ. चंद्रलेखा डिसौजा. हातुंतल्यो हळर्णकार ह्यो म्हाका मानपी साद्यो-भोळ्यो इश्टीण. सुमेधा बुदवंत, बंडखोर. फावो तो मान दवरूनूय पटनाशिल्ल्या गजालींखातीर झगडपी, ते संबंदान त्रागो करपी. तडकोडकार ह्यो इश्टीण आनी विद्यापीठांतल्यो म्हज्यो प्राध्यापिका. पूण जेन्ना केन्ना मेळ्ळ्यो, तेन्ना मेकळेपणान उलोवपाक दोगांकूय केन्नाच आडखळ आयली ना. डॉ. चंद्रलेखा कोंकणी भाशेच्या संदर्भान म्हाका मानपी, गरज तेन्ना सल्लो घेवपी पूण पटनाशिल्ल्या गजालींखातीर करालीच भीड-भाड दवरिनासतना वाद घालपी. बुद्धीक पांवड्यावयली समतावादी इश्टीण.

पर्वरी ट्रेनिंग कॉलेजींत शिकतना कितलेशेच इश्ट जोडले, तातूंत कांय इश्टिणीय आशिल्ल्यो. आज मात्त तातुंतलीं काय थोडींच नांवां याद जातात. देखीक, प्रा. सुधा लवंदे, प्रा. साजणे, प्रा. गांवकार आनी लीलाबाय देसाय, सरोजनी गांवकार, इंदुबाय फळदेसाय, सुधा गांवकार, गोदावरी पैंगीणकार, माधुरी गांवस, प्रेमा रायकार, वीणा कांबळे आदि शिक्षिका. पूण फुडें मात्त त्या शिक्षिकांक चुकूनच केन्नातरी मेळप जालें, कांय जाण तर खंय आसात म्हणपाचेंय खबर ना, म्हणटकूच तांकां 'इश्टीण' हे वळेरेंत बसोवप कितलें समा जातलें? म्हाका तरी तें समा दिराना. कारण, बालवर्गांतली एकादरी सुमती गायक सारकी वा शाळेंतली एकादरी विमल जोशी वा ललिता गायक सारकी शाळा इश्टीण केन्नाय तरी चुकूनच याद जाता, हायस्कुलांतल्यो माणिक पै, गीता सरदेसाय, सुनंदा सरदेसाय, निर्मला माजाळकार, शीला गायतोंडे, माधुरी कामत, नयना कामत, कुमुद कुडचडकार, अशा म्हजेवांगडा शिकपी चलयोंचीं नांवां म्हाका याद जातात, पूण चुकूनच तातुंतल्या कांय जाणांकडेन हांव चार-दोन उतरां उलयलां आसन, कॉलेजींतलें म्हज्या वर्गांतलें गीता तेलंग अशें कितेंतरी एकूच नांव म्हाका याद जाता जाल्यार हातुंतल्या कोणाक कशें,

खंयच्या आदाराचेर 'इशणीण' म्हणूं येता ? तशें म्हणप म्हळ्यार ह्या उतराचीं आनी ताचेफाटले संकल्पनचींच तीं फकाणां जालीं नात ?.... म्हणपाचो हेतू हो की ह्या ना त्या कामानिमित्तान परतें परतें मेळप घडलेबगर वळख इश्टागतीचें रुप घेवकूच शकना !

कोंकणी पाठ्यपुस्तकांचे (१ली ते ४थी) निर्मणेच्या निमतान ज्या कांय वळखींचें रुपांतर इश्टागतींत जालें, तातुंतलें पयलें संवकळीचें नांव म्हळ्यार सौ. प्रिया फडके. आतांच्यो ह्यो मुख्याध्यापिका तेन्नाच्यो कोंकणी पाठ्यपुस्तक निर्मणी प्रकल्पाच्यो अधिकारी. त्यो मूळ महाराष्ट्रीयन, मराठी जाल्ल्यान आनी आमी गोंयकार कोंकणी जाल्ल्यान जायते फावट वाद उपरासले, पूण ते वाद तांचे पुस्तक-निर्मणेच्या कामाचे निश्टेक केन्ना बादले नात वा आमचे कोंकणी निश्टेचेरुय त्या वादांचो कांय परिणाम जालो ना. निमणें निमणें तर अधिकारी-लेखक हो आमचेमदलो संबंद तसो उरूनूय ताचेर इश्टागतीची ल्हानशी देवळी उबी जाली. त्याच दिसांनी ह्या संदर्भांत जाल्ली आनी एक बरी आनी यादींत उरपासारकी इश्टागत म्हळ्यार रतन प्रभुदेसाय/सुनिता गावणेकार. तिच्या हाताक लेखन-कामाची आनी बऱ्या अक्षराचीच संवय आसा अशें न्हय, सुवादिक जेवणा-खाणाचीय रुच आसा, सोशल सबावाची ही अशी घरकान्न देखुनूच सद्याक शिक्षणक्षेत्रावांगडाच हेर मळांवयल्या जायत्या जाणांचीय इश्टीण जाल्या. पुस्तक-निर्मणेच्या वावराक लागून आनीक एक वळख वाडली ती लीला गायतांडे हांची. अर्चना कामत हें एक अशेंच नांव.

मदीं मुळाव्या आनी उच्चमुळाव्या शाळांतल्या हाव गांवडोंगरीच्या सरकारी मध्यमीक विद्यालयांत शिक्षक म्हूण आनी तेंउपरांत काणकोणच्या सरकारी उच्च मध्यमीक विद्यालयांत कोंकणी व्याख्यातो म्हूण गेलो. त्या काळांत दादले अध्यापक, व्याख्यात्यावांगडाच ज्यो कांय बायलो अध्यापक, व्याख्यात्यो मेळ्ळ्यो, तातुंतलीं तकलेंत आनी

दोळ्यांसामकार आसात तीं कांय नांवां म्हळ्यार मंगला सावंत, मोहिनी म्हादोळकार, पुष्पा शेणवी जयश्री प्रभुगांवकार. हातुंतल्यो मंगला सावंत ह साहित्य संगीत कलेच्या मळार आनी शिक्षणीक कार्यावळींच्या संदर्भांत चड वळखीच्यो जाल्यो बुद्धीक पांवड्यार ही वळख वाडत गेली आनी ते वळखीचें रुपांतर इश्टागतींत जालें. ताका लागून तांगेर केन्ना केन्ना वचप जालें. अशें आसुनूय बुदवंतकाय केन्ना केन्ना एकमेकाक आपटताली. वादविवादूय जाताले, हें सांगपाकूच जाय.

म्हादोळकार, शेणवी, प्रभुगांवकार ह्यो म्हाका मानपी शिक्षिकांच्या प्रतिनिधी कश्यो. शिक्षिकांचेच वळेरींतलें पूण आपले बुद्धीन, जिद्दीन, कर्तुबान वेगळें दिसपी अशें एक खाशेलें नांव म्हळ्यार वैजयंती प्रभुगांवकार. शिक्षिका, लेखिका, निश्टावंत कार्यकर्ती म्हूण हांव ताका खूब पयलींसावन वळखतालों. पूण हायर सेकंडरींत सांगातान काम करतना त्यो एक इश्टीण जावपाक पावल्यो. केन्ना केन्ना समाजीक, साहित्यीक विशयांचेर चर्चा जावपाक लागल्यो.

कोंकणीचो वावर करतना हांवें मडगांवा कोंकणी भाशा मंडळाचे शिक्षक सनदचे पांच वर्ग निमंत्रक ह्या नात्यान चलयले. ते निमतान कांय वळखींची उजळणी जावन त्यो वाडपाक पावल्यो. पुरायेन इश्टागत म्हणपाक जायना जाली तरी तेवटेन पावलां वळोवपी वळख जांचेकडेन घडली तातुंतल्यो व्याख्यात्यो म्हळ्यार प्राचार्य सुमन सामंत आनी गोवा विद्यापीठाच्यो व्याख्यात्यो माधवी सरदेसाय. ह्या काळांत म्हज्या शिक्षक-विद्यार्थ्यांप्रमाण शिक्षिका विद्यार्थिनींनी म्हाका खूब मोग दिलो. म्हज्या ह्या विद्यार्थ्यांनी म्हाका भेटवस्तू दिल्यो. आजुनूय सुचिता कळंगुटकारसारकी कोणूय मेळ्ळ्यार उमेदीन, आपलेपणान जाप दिताय बी. रीटा फेर्नांडीससारकी एकादरी प्रेगान भेटवस्तूय दिता. पूण हेर वर्गांतल्याप्रमाणूच ह्या वर्गांतल्या शिक्षिकांकूय वळखीचें वा इश्टागतीचें नातें तिगोवन दवरप शक्य जालें ना, स्वता म्हाकाय जालें ना ! आतां एकादरी जयमिनी कुडचडकार आपल्या शिक्षकाची

गजाल 'सिरीयस' घेवन (आनी वांमडाच शिक्षकाकूय फावो तितलो मान दिवन) ताचेवरवीं आपले भयणीक (सुरंगा मडकयकार) लेखिका म्हूण मुखार हाडपाची प्रक्रिया जैतीवंतरितीन पुराय करता आनी इश्टागत वाडयता जाल्यार एकादरी फिलोमेना फेर्नांडीस कोंकणींतल्यो कोंकणी शिक्षणांतल्यो कितल्योशोच आडखळी मुखार हाडून आपल्या सरावरवीं त्यो सुटाव्या करून घेवपाचो यत्न करता, कोंकणी बरेतरेन शास्त्रशुद्ध रितीन शिकपाचो यत्न करता आनी ताच्या घरासयत इश्टीण जाता. तांगेर केन्नाय पावल्यार वयलेवयर करता.... ह्यो कांय देखी. म्हजे तकलेंतल्यान सुटिल्ल्यो आनीक कांय अश्यो देखी कुशीन उरूं येतात !

शिक्षणाप्रमाणूच समाजीक वावरांत वावुरतना अशीच जायती इश्टागत घडटा. कांय वर्सांनी मागीर वावर उणो जातां जातां मेळप उणें जातां जातां इश्टागतूय उणी जाता. मात्त भारत जोडो, नवनिर्माण अभियान, पर्यावरण सांबाळ आदि विशयांनी आनी संस्थांनी वावुरतना ज्यो कांय वळखी इश्टागतीच्या रुपान तिगून उरल्यो, तातुंतली एक सदांच यादींत उरपासारकी इश्टागत म्हळ्यार प्रा. कस्तुरी नारायण देसाय. बुदवंत, बहुभाशी, समतावादी, समाजवादी आनी देखुनूच मनीसपण सांबाळून वावर करपी ह्यो एक बऱ्यो कार्यकर्त्यो. तांचें घर हें समाजीक वावराचें सदांकाळ सगळ्यांक मेकळें अशें समाज केंद्र. ह्या संदर्भांत आनीक कांय भुरग्यांचीं नांवा घेवपाक जाय तीं अशीं – समता मंगेशकार, प्रतिभा नाईक. समाजीक, साहित्यिक, शिक्षणीक अशा वावरांत मेळिल्ल्या इश्टिणींमदल्यो प्रशांती तळपणकार, शांती प्रभू तेंडुलकार, रत्ना दिवकार, सुनंदा देसाय, सुरंगा मडकयकार आदि इश्टिणी प्रातिनिधीक कश्यो. प्रशांतीक एक बंडखोर म्हूण वळख. देखून समिक्षेचे नदरेंतल्यानूच पूण विशेश 'बंडखोर' अशें हांवें बरोवचें अशें ताका दिसल्यार अजाप न्हय. ते नदरेंतल्यान आमची चर्चा जाता. पूण मेळप अशें चुकूनूच. तीच गजाल शांतीच्या संदर्भांत, रत्नाच्या संदर्भांत. तांचेंय मेळप चुकूनूच. पूण तांचेकडल्यान

बऱ्यो साहित्यिका, बऱ्यो समाज वावुरपी म्हणून म्हज्यो व्हड अपेक्षा आसात.

म्हज्यो विद्यार्थिनी/इश्टिणी म्हूण आनीक कांय चलयांकडल्यान म्हज्यो खूब अपेक्षा आसात. आतां, राष्ट्रीय सेवा येवजणेंत म्हज्या मार्गदर्शनाखाला नेमान वा शिबिरांनी वावुरिल्ल्यो कितल्योश्योच जाण आपल्या आपल्या संवसारांत घुस्पल्यात, पूण तातुंतल्यो कांय थोड्यो जाण आमी सुरू केले 'सेवामंच' संस्थेंत केन्ना केन्नाय मेळटात. आतां ह्यो चल्यो व्हड जाल्ल्यान म्हाका भिवपी म्हज्यो विद्यार्थिनी उरूंक नात, तर म्हजेवांगडा समाजीक वावर करपी आनी प्रसंगार म्हाका शाणेपणां सांगपी म्हज्यो इश्टिणी जाल्यात. देखीक, सुनंदा देसाय, रतन कोमरपंत, नवनीत देसाय, गीता रायकार, हेमा भैरेली, शरयू गायक, पौर्णिमा गायक, तृप्ती प्रभुगांवकार, राखी म्हाळशी आदि. राखी म्हजें चली जालें तरी कांय वर्सां हांव ताचो शिक्षक जाल्ल्यान हांवें ताचोय आसपाव हे वळेरेंत केला. हेर कांय विद्यार्थिनी ज्यो केन्ना केन्ना मेळटात आनी मेळटकूच उमेदीन घरांतलोच मनीस खूब वर्सांनी मेळिल्लेवरी मेकळेपणान म्हजेकडेन उलयतात, आपल्यो अडचणी सांगतात, तातुंतल्यो रक्षा फळांवांकार, सुधा पै कीर ह्यो विशेश.

कांय इश्टांगेर ह्या ना त्या निमतान वचप घडटा, तेन्ना तांच्यो घरकान्नी व्हड मनशावरी म्हाका खूब बरें करतात. आयिल्ल्यांक येवकार दिवप हो तांचो धर्मूच. पूण चड फावटी वचप घडून जांचीं नांवां तकलेंत आसात आनी सारसणांचीं उरतलीं, तातूंत सावंतवाडीची नाखरे मंडळी आनी इश्ट डिमेलोची घरकान्न मिरसेस डिमेलो हांचो उल्लेख करपाकूच जाय. वेगवेगळ्या कामांनिमतान नेमान म्हजो इश्ट कोमरपंतागेर वचप घडटा. तातुंतल्यान एक बरी इश्टागत हालीं तेंपार उबी जाल्या, ती ताची घरकान्न मेघन कोमरपंताचे रुपान. ती घरांत आयिल्ल्यांखातीर कितलें करता हाका कोंत ना हिशेब. हांवूय हाका आडवाद ना ! म्हजेसारके इश्ट तिका घरांतलेच कशे. इश्ट

कामतीची घरकान्न, इश्ट भाटीकाराची घरकान्न, इश्ट परीटाची घरकान्न, इश्ट राणेची घरकान्न, इश्ट गुडिन्होची घरकान्न ह्यो अशे वळेरींतल्यो 'इश्टणी'.

हांव नोकरेंत आशिल्ल्यान प्रशासनाकडेन म्हजो संबंद येता. संस्थांच्या कचेऱ्यांकडेनूय संबंद येता. ताका धरून कांय बायलमनीस यु.डी.सी., एल.डी.सी. कडेन वळख जाली. पूण इश्टागत अशी मात उरली ती कांय थरावीक जाणांकडेनूच. देखीक ज्योत्स्ना राजाध्यक्ष, फेर्नाडीस, नयना/प्रज्ञा प्रभुगांवकार, निर्मला फळदेसाय, सुचिता प्रभुदेसाय, सविता नायक, डेलिया च्यारी.

साहित्यीक चळवळींत वावुरतना, कोंकणी भाशा मंडळांत वावुरतना आनी गोवा कोंकणी अकादेमींत काम करतना कितल्याशाच दादले-साहित्यिकांवांगडा बायलो-साहित्यिकांवांगडाय वळख जाली आनी काय वळखीचें रुपांतर इश्टागतींत जालें. देखीक, कमलादेवी राव देशपांडे, विजया पै धुंगट, माया सरदेसाय, माया शेळडेंकार, नयना आडारकार, नूतन सुखटणकार/साखरदांडे, रजनी भेंब्रे, सुरेखा तोटेकार, जयंती नायक, शकुंतला आर्सेकार, हेमा नायक, ज्योती कुंकळकार आदि. आतां हीं नांवां एकठांय बरयल्यांत म्हण तांची इश्टागत एकसारकी न्हय वा वळेरी केल्या म्हण तसोय इश्टागतीचा क्रम न्हय.

हातुंतल्या सगल्यांकूच हांव खूब पयलींसावनच वळखतालों. पूण हालीं साहित्यीक चळवळीक लागून, अकादेमीच्या वावराक लागून, कोंकणी भाशा मंडळाच्या कार्यावळीक लागून मेळप वाडलें आनी गुणदोशांसयत इश्टागतीक नवें रूप मेळ्ळें. कमलादेवी राव देशपांडेचें 'ताई'पण तांचेलागीं उलयतना, पाहुणचार घेतना हालमलें. विजया, माया कोंकणी भाशा मंडळाक लागून लागींचीं जालीं. माया सरदेसाय, सुरेखा भुरगेपणासावनच (तांच्या) वळखतालों. आतां तांच्यो आडखळी, प्रस्न हांचें रूप बदल्लां. अशा वेळार तांकां सल्लागार लागता. ही अशी इश्टागत नयना,

नूतन, रजनीबायच्या संदर्भातूय तेंच, तशेंच.

जयंतीच्या संदर्भांत मात्त गजाल थोडी वेगळी. वळख पयलीं आशिल्ली, सद्याक ती वाडली. तेभायर, ही इश्टागत तशी वेगळ्या पांवड्यावयली. म्हळ्यार, तें जरी एक कथाकार म्हूण मुखार आयलें तरी ताची पावल-वाट ही एक संशोधक लोकसाहित्यिकेची. सद्याक तरी तें जैतीवंत रितीन ते वाटेन नेटान चलता. म्हजो पिडूय असोच लोकसाहित्यिकाचो, संशोधक वृत्तीचो. ताका लागून तें म्हाका लागींचें. कचेरींत हांव जरी ताचो मुखेली (उप-मुखेली) जालों, तरी तें कवच कांय वेळापुरतें. शिक्षणीक, साहित्यिक, संस्कृतीक विशयाचेर चर्चा करतना आमी. इश्ट, ताच्या घराकडेनूय इश्टागत जाल्ल्यान खंयचेंय अधिकारपद तशें हे इश्टागतींत आडखळ जावन रावलें ना.

शकुंतला आर्सेकाराकडेन एक उदेतें संगीतकार म्हूण हांव पळयतां. पयलींची थोडी वळख आशिल्ली. उपरांत कोंकणींतल्यात एम.ए. करतना आमी परतीं मेळ्ळीं. आतां आकाशवाणीर आनी केन्ना केन्ना अकादेमींत मेळप जाता. साहित्य-संगीतावांगडाच ताचेलागीं घरगुतीय चर्चा जाता. जयंतीवरीच. कारण ताच्या घरालागींय म्हजी इश्टागत आसा. मूळांत हांव संगीतप्रेमी जाल्ल्यान संगीतविशयक चर्चा करप म्हाकाय आवडटा.

हेमा नायकाची गजाल मात्त हांचेपरस वेगळी. कारण, अशा कितल्याशाच चलयांक आरंबाच्या काळाक मायेमोगाचो पालव दिवन हेमान तांकां आपलेमदीं अस्मिताय जागोवन बंड करपाक उबें केलें. तांच्या तोंडार सरस्पत खेळयली. त्या अर्थान हेमा गोंयच्या कोंकणी बायलांचें फुडारी. बायलमनीरा ही अशीच स्वतंत्र आनी कर्तुबी जावंक जाय, हें म्हजेंय मत आशिल्ल्यान हेमाकडेन आरंबाच्या काळांत वळख आनी उपरांत इश्टागत करप म्हाका आवडलें. हालींच तर म्हजें 'मनीसपणाचो ताज - जमनालाल बजाज' हें पुस्तक आपल्या अपुरबाय प्रकाशनावरवीं उजवाडा हाडून ताणें आपली इश्टागत सिद्ध केली. सामकें लागींचें अशें हे साहित्यिक इश्टीण तशें तोंडान सुटल्यार

मात कोणाचीच पर्वा करपी न्हय. मूळांत बंडखोर जाल्ल्यान धाडसी, तितलेंच जिद्दी, कर्तुबी. जेन्ना जेन्ना अन्याय घडटा आनी सोंसपाक जायना, तेन्ना तेन्ना आपलें म्हणणें स्पश्टपणान आनी परखडपणान तें म्हजेलीगें मांडटा. म्हाकाय तें उलोवप, ताचेकडची चर्चा विचारांक चालना दिवपी थरता.

एक तेंप असो आशिल्लो की चली वा बायलमनीस दादल्यापसून चार हात पयसूच रावताली. पूण काळ बदललो आनी ज्योती कुंकळकारासारकी एकादरीच न्हय तर कितल्योशोच मेकळेपणान, धाडसान, वेळार कोणाची पर्वा करीनासतना दादल्यावांगडा कर्तुब गाजोवपाक लागल्यो, तेन्ना बायलांचे स्वतंत्र अस्मितायेसंबंदान चिंततल्या आमच्या सारक्यांक खूब बरें दिसपाक लागलें. सांगपाचो उद्देश म्हळ्यार ज्योती कुंकळकार नांवाचें एक वादळ ही हालींची म्हजी एक इश्टीण. एक कथालेखिका, अभिनेत्री, दिग्दर्शिका, समतावादी विचारांची एक बरी इश्टीण. मेकळेपणान उलोवपी,

भीडभाड दवरिनासतना आपलीं मतां मांडपी, वळख जाले उपरांत आपलेपण दिसल्यार ताचें रुपांतर इश्टागतींत करपाची एक खाशेली कला हे ताचे कांय गूण ताचेविशींची वळख वाडोवन इश्टागत जोडपाक खूब बऱ्याक पडटात. म्हाका स्वताकूय ज्योतीकडेन इश्टागत करपाक हे ताचे गूण बऱ्याक पडले.

ह्या अशा कांय इश्टिणीकडल्यान हांवें खऱ्यानीच म्हज्या वावराखातीर बरी स्फूर्त घेतल्या. हेच खातीर म्हूण न्हय तर आपल्या मनांतलें कांय थोडें तेगळ्यावेगळ्या पांवड्यांचेर वेगवेगळ्या अशा खाशेल्या आपल्या मनशांक सांगपाक म्हूण तरी इश्ट-इश्टिणींची एकामेकांक गरज लागताच अशें म्हाका दिसता. आयच्या विज्ञानकाळांत मानसशास्त्राक धरूनूय हें सारकें आसा. मन शुद्ध जावन जीण शुद्ध जावपाखातीर अशी इश्टागत सामकी गरजेची, हातूंत इल्लोय दुबाव ना !

‘चित्रंगी’क उपाट यश आंवडेतां

विवेक ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन

वर्दे वालावलीकार रस्तो

मडगांव - गोंय

फोन : २२०९५३

With Best Compliments from

Goa Enterprises

Dealer in Genuine Parts for
Automobile Earthmoving Pneumatic
Machinery, Cummine, Jeep & Leyland

Engine Spares,
E/21, Shenoi Goebab Marg
Bicholim - Goa

म्हजी आनी राजाची इश्टागत

ज्योत्सना कमल

आमी सददां झगडटालीं. आमच्या इलेक्ट्रीकल डिपार्टमेंटात टाईमटेबल करपी पी. राजा आनी हांव. दोगांचो आवाज म्हणटकच सामकी गजघंटा! लागींच्या लेंबांतल्यान भुरगीं पळयतालीं आनी हांसतालीं.

हांव कॅम्पसांत रावतां, म्हण तो म्हाका म्हजें लेक्चर णव वरांचेर दितालो. भायर रावपी मनशांक उसरां लेक्चर दिवप, हें हांव पसून जाणां आशिल्लें. पुणून राजा स्वताक धा वरांचेर लेक्चर दवरतालो. तें म्हज्यान सोंसूं नज आशिल्लें. हांव सामकें बेजार जातालें.

“कित्याक अशें करता तूं?” हांव रोकडें ताका तापयतालें. “घरांत तुजी बायल आसा. ती तुका हुनहुनीत इडलीचो ब्रेकफास्ट करून वयर कडक कॉफीचें कोप दिता. म्हाका मात म्हजे चलयेचें करून, जेवण बी रांदून कॉलेजांत वचूंक जाय.” पूण तो केन्नाच म्हजी काकुळट करी नाशिल्लो.

खरे म्हळ्यार म्हज्या सिनियर प्रोफेसरांनी म्हाका शिटकावणी दिल्ली. “तूं थंय लेंबांत वचून लेक्चररालागीं उलोवं नाका! आमी प्रोफेसरांनी हांगा मेन बिल्डिंगेंतच आसूंक जाय.” म्हाका हें पटनाशिल्लें. हांव रागार जातालें. पूण ताकां शिंतय उलय नाशिल्ले.

पयलीं राजा म्हजें रागार जातालो, हांव ताचे परस एकूच वर्सांन व्हड आसून (बायल आसून!) असि. प्राध्यापक जावक पाविल्लें तें ताज्यान पळोवं नजो जाल्लें तातूंत आनी हांव एगड पसून पास जाल्लें.

हळूहळू आमची इश्टागत घट्ट जाली. हांव ना हिंदू, ना मुसलमान, म्हूण ताका बरें दिसतालें.

हांव उलोवपाक बी मेकळें. म्हज्या मनांत व्हड, सिनियर अशें कितेंय नाशिल्ल्याचो ताका विश्वास जालो आनी आमी खाशेलीं दोस्त जाल्लीं. केन्ना केन्ना हांव ताका सांगतालें, “खरेंच राजा, म्हाका तुजेभशेन एक बायल जाय आशिल्ली मरे! म्हाका बरें करपी, रांदपी, घर सांबाळपी.” तो बेश्टो मुमुरख्यांनी हांसतालो.

आमगेल्या डिपार्टमेंटांतलो एकलो लेक्चरर लग्न जालो तेन्ना आमी ताका आनी ताचे बायलेक एक पार्टी दिवपाचें थारायलें. म्हजे जयमोल नांवाचे इश्टीणीन मनशां मेजताना म्हळळें, “सात बायलां, आनी पांच दादले.” चट्दिशीं राजा म्हाका उलयलो, “ना! स बायलां आनी स दादले. तुका बाये आमी दादलोच मानतालीं!”

आमची इश्टागत चंद्रकलेभशेन केन्ना वाडटाली तर केन्ना मात्शी कमी जाताली. खंय सेमिनाराक पसून स्टुडंटभशेन प्रोफेसराची फकाणां करप, कॉलेजाच्या सांस्कृतिक कार्यक्रमांत – हॅपनिगांत – राप्प भुरगीं जावन हांसप, भोंवप, खबरी करप.

कॉलेजाच्या कॅन्टीनात आमी चार पांच जाण – तातूंत हांव एकलीच बायल – च्या पिवपाक वतालें. तेन्ना थंय बसून वरभर गजाली करप. व्हडलें व्हडलें राजकारण उलोवप. बायलांचो कितें विशय आयलोच जाल्यार सगळे म्हाका कितेंय उलोवन तापोवन काडटाले.

राजाक आनी म्हाका दोगांक गार्डन करपाची चड आवड. दोगांची घरालेगीत लागीं. फाटलें कम्पाऊंड एकूच. ताणें लायिल्ले जाम खावपाक कॉलेजाची भुरगीं गद्ददां रातचीं येतालीं. हांवें पळयलें जाल्यार तीं बेगीबेगीन भायर वतालीं.

पूण हांबुय तांकां आपोवन म्हजे बागेंतली पोपाय दितालें. एखाद्रे फावट आमच्या बागेंतल्या म्हसंगाच्यो सांगो काडून ताची चली आनी म्हजी चली सगळे फर्मागुडींत रावपी लोकांगेर दितालीं. त्यो सांगो काडून दिवपी राजाच आसतलो.

ताची बायल म्हाका आपोवन खिसमसाक बरी मिठाई दिताली. केन्ना केन्ना म्हाका ताजेभशेन इडली-कॉफीचो ब्रेकफास्ट करपाचें भाग्य मेळटालें. राजाची एक इत्सा आशिल्ली. ती पुरी जावंक ना पाविल्ल्यान ताजें इल्लें दुःखय जातालें. तो म्हण्टा ताका खंय ब्राह्मण चलयेकडेन लग्न जावपाचें आशिल्लें. पूण तशें जावूंक ना. ताची बायल मात सोबीतशी, खुबू हुशार आनी मायेस्त आशिल्ली.

फाटलीं तीन वर्सां हांव गोंयांत नाशिल्लें. मुंबय गेल्लें. राजाय देड वर्स एम.टेक करपाक कोईमतुराक गेल्लो. मदल्या काळांक कित्याक म्हण कोण जाणा, ताची बायल गोंयांत दोन चलयो घेवन सर्वेस करपाक कठिण जाता म्हण, नाजाल्यार कुळारा रावपाचें मन जालें म्हण, ती त्रिचीक गेल्ली. ती बॅकेंत नोकरी करताली. ताणें त्रिचीक बदली करून घेतली.

हांव परतून गोंयांत आयल्या उपरान्त तोय काईमतुराच्यान परतून आयलो. त्या दिसा हांव बरें नाशिल्लें. म्हजें वजन ९ किलोनी कमी जाल्लें. रातची न्हीद लागूंक नाशिल्ली. कितेंय करपाक उत्साह नाशिल्लो. ऑफिसांत आतां हांव आनी राजा एका रुमांत बसतालीं. राजा म्हजी बरी काळजी घेतालो. म्हाका जाय तीं बुकां हाडून दिवप. म्हाका सिगरेटीचो वास नाका म्हणून तो सिगरेट पसून भायर वचून व्हरांड्यांत उबो रावन ओडटालो. म्हाका कितेंय जाय जाल्यार हांव रोकडेंच ताका सांगतालें. तो केन्नाय ना म्हणी नाशिल्लो.

राजाची बायल परतून गोंयां येवू नाशिल्ली. सगळीं कितें कितें उलयतालीं. ताची बायल परतून येवूंक ना. ताचें व्हडलें झगडें जालें. कुळारा गेल्ली ती परतून येवंक ना, अशें जायतें लोक

फुतफुतताले.

एक दीस हांवें राजाक डायरेक्ट विचारलें, "कितें जालें तें सडसडीत सांग पळोवया" तो वरभर उलयलो. थोडक्यांत सांगपाचें अशें. आपुणूच दोशी. खंय चड पैशे काबार करपी. उदंड खर्च करपी. बायल बरी जतनायेन संवसार चलयताली आनी हो कर्ज करून दवरतालो. ताका लागून तिका नाका जाल्लें जांवये. ताणें खंय गांवाकडेन कुळारा घर बांदिल्लें. हो पैशे ना म्हण घर विकून उडय म्हणून तिका सांगतालो. ती तेखातीर पिकार जाताली.

हांवे ताका कितेंय उपदेश केल्लो. खिसमसाक तिका बरें पत्र बरय म्हण सल्लो दिलो. थोड्या दिसांपैलीं राजान म्हाका येवन म्हळें, "तिका पळोवन येतां, ती टायफोयडान आजारी आसा." ती दुयेंसान हांतरुणार पडिल्ली पळोवन हो बाब पार विरघळ्ळो. तांची दिलजमाई जाली. हो परतून गोंयांत आयलो, तो खोशयेन. ताजो चेहरो सामको प्रफुल्ल !

कितें तरी काम काडिल्ल्यान कांय दिसां फाटीं हांव राजागेर गेल्लें. ताणें सालांत बायलेचो आनी आपणालो लग्नांतलो बरो व्हडलो फोटो नव्या फ्रेमांत बसोवन लायिल्लो. दोन कुशीक दोनी चलयोचे फोटे सोबताले. ताजेकडेन नदर फिरोवन हांवें म्हळें, "राजा, हे खोशयेक लागून एक कोप कॉफी तुज्या हातान दी मरे !"

कॉफी पितां पितां म्हज्यान कांय उलोवं नज जालें. हांव फकत हांसतालें. तो आनी ताजी चली खोशयेन म्हाका आनी फोट्याक पळयतालीं.

With best compliments from :

Modern Bakery & Store

Makers of Bakery
&

Confectionary Goods

Shop No. 8, Keni's Hotel,
18th June Road, Panaji - Goa.

आमचो समाज निरोगी ना

प्रशांती तळपणकार

म्हजें एक ठाम मत आसा. मनीस घडत वता तो भुरगेपणात सावन. ताच्या व्यक्तिमत्वाक पडिल्लीं तासां ल्हानपणातल्यान सुरू जाल्लीं आसतात. मनशांचो सभाव, वागणूक, चलणूक, उलोवप, चौकस-तल्लख बुद्धी ही सगळी भुरगेपणांतली देण. आयज म्हाका इश्टिणीपरस इश्टच चड आसात हाका जबाबदार म्हजें भुरगेपण आनी घरचें वातावरण.

घरांत दोन भावांमदीं हांव एकलेंच. म्हण्टकीच तांचे इश्ट आमगेर येताले वताले. खंयच वतना ते म्हाका व्हरताले. म्हण्टकीच म्हाका दादले भुरग्यांची संवय जाल्ली म्हळ्यार जाता. आमगेर बायलो-चलयो खूब कमीच येताल्यो. हांव दोन वर्सांचे आसतना म्हजी भयण मेली खंय. तेन्नाच्यान आईन दुसऱ्यागेर वचपाचें सोडिल्लें म्हुणून आमगेर कोणच येनाशिल्लो. म्हाकाय ती खंयच पातयेनाशिल्ली.

हांव ल्हानपणासावन कोयणेबाल, घरचेल्यांनी चल्यावांगडा खेळटालें. शाळेंतय मारतर एक चलो एक चली बसयताले. म्हज्या वांगडा जो चलो बसतालो ताजे सगळे इश्ट म्हजे इश्ट जाले. ते चले मात्शे व्हड आशिल्ले. तांच्या वांगडा घसरगुंडीचेर वचप, झोपाळ्याचेर धोलूंक वचप, तोरां पाडूंक वचप असलीं तवनासपणां खूब केल्यांत. म्हाका म्हज्या घरच्यांनी केन्ना आडायलें ना. पूण एक दीस चवथेंत आसतना वर्गशिक्षिकेन आफोवन म्हाका खूब तापयलें. कित्याक तें आजून पासून कळ्ळेंना. पूण चल्यांनी रितीन वागूंक जाय, लोफरगिरी करूंक जायना, चल्यावांगडा हेडूंक जायना, अशें खूबशें कितें बडबडत रावली आनी हांव "बाई, मी काय केलंय?" अशेंच

विचारत रावलें. पूण तेन्ना हांवे मनान थारायलें, फुडल्या वर्सा हे शाळेंत येवप ना. पूण चल्यांची दोस्ती तुटली ना.

स्कुलांत पावलें आनी कबड्डी, खो-खो, टेबलटेनीस असले खेळ खेळूंक शिकलें. हांगाय चल्यांपरस चलेच चड इश्ट जाले. कशे तें हांव नकळो. एखादे उनाडपणाक लागून आसत. म्हज्या वांगडा चलयो तासनतास एकठांय बसून खबरो मारत रावताल्यो. आनी म्हाका तर एका जाग्यार बसूंक कंटाळो येतालो. स्कुलांत खंय फातर मार, खंयच्या सराक चाळ्य असले धंदे चले करताले. म्हाकाय तसलें करूंक आवडटालें. कांयच ना जाल्यार सायकल घेवन वास्कोत राऊंड मारतालें.

आनी एक दीस हें सगळें टप्प जालें. तेन्ना हांव धावेक. त्या वर्सा म्हाका हळूहळू जाणवूंक लागिल्लें कि, म्हज्या भावांक शेजारच्या भुरग्यांवांगडा खेळिल्लें आवडना, शेजारीय तोमणे मारतात पूण म्हाका कारण कळनाशिल्लें. म्हाका कोणेच सांगलें ना कि चलयेन वयांत येतकीर स्वतःचें वागणें बदलूंक जाय. घडये कोणेंय आपुलकेन रांगिल्लें जाल्यार अर्दी गजाल तरी बोडांत रिगपाची. आसूं. तर एक दीस म्हजी एक इश्टीण येवन विचारपाक लागली, "तुजें आनी अमक्याचें 'कितेंय' आसा?" म्हाका ताजें तें विचारप विचित्र दिसलें. हांवें म्हळें, "आगो, तो म्हज्या भावाभशेन. हांव ताका राखी बांदतां."

पूण ताजी वैनी आनी सगळे शेजारी तुजेर दुबाव घेतात. तुका खंय 'दीस' पसून गेल्यात.

म्हजी वाचाच गेली. गर्भ कसो धरता हें लेगीत खबर नाशिल्लें म्हाका तेन्ना. हांव

जान्यांकडेन, त्या भुरग्यांकडेन उलोवपाचेंच बंद लें. धावेंचें वर्स. अभ्यासांत लक्ष लागना जालें. ते तिनसांजेर दोनचार फातर घेतले. शेजान्याचे ठे फोडले आनी येवन अभ्यासाक बसलें. निर्धारान.

निर्धार केलो कॉलेजींत वतना चल्यांकडेन दोस्ती रुप ना. आतांमेरेन हांव ह्या प्रकरणाचेर खूब विचार केल्लो. समाजांतल्या बाकिच्या लोकांचेर दर माल्ली आनी म्हज्या लक्षांत एक आयलें, जेन्ना चलो-चली एकठांय येतात तेन्ना तांकां समाजाचो भंय दिसता, स्वतःचो भंय दिसता आनी आदाराखातीर मागीर राखीभाव-भयणी प्राप्ततात. तेन्ना म्हाका ह्या सगळ्या प्रकरणाची गोड आयिल्ली. पूण आतां दिसता कि मनशाचें मन कमकुवत आसा आनी असल्या दुर्बल मनाच्या लोकांचो हो समाज. अशा वेळार आमी समाजाक काय दिवप ? काय आपल्या मनांत ह्या संबंदाबद्दल निश्चित वा ठामपणा दवरप ?

त्या ल्हान वयांत परिपक्वता नाशिल्ल्यान प्रेमपणा बी कांयच समजनाशिल्लें कॉलेजींत निर्धारान थोडो काळ फकत चल्यांमदीं रावन वळयलें. पूण म्हाका तें अनैसर्गिकशें दिसतालें. घुस्मटमार जातालो. जात्याच म्हजो सभावनास्तखोर, बडबडो. सभावान उसळी माल्ली. वेळांगणाचेर चल्यांची दोस्ती जाली. बोलके दोळे नाशिल्ल्यान 'लाघवी दोळे', 'चंचल', 'फ्लर्ट' असलीं खुबशीं विशेशणां मेळ्ळीं. मनाक खूब घायट दिसतालें. मन अस्वस्थ जातालें. कळटालें के हांवे समाजाच्या पावलार पावल दवरून चलूंक जाय. पूण वळनाशिल्लें आनी त्याच काळांत पी.एस.यू. हे संघटनेकडेन गांठ पडली.

पयलेच भेटींत प्रशांत, संदेश, सबीना, एडमंड, डेस्मंड, लेस्टर जीवाभावाचे इश्ट-इश्टीणी जाल्यो. मार्क्सिस्ट विचारप्रणालीन भारावन गेलें. त्याच काळांत चित्रंगी पंगडाकडेन वळख जाली. मनाचें, बुद्धीचें क्षितिज विस्तारत गेलें. वंयय धेंगा घालीत धावंक लागलें. हळूहळू मनाक परिपक्वता येवंक लागली.

संघटनेंत आसतना समाज, घरचीं आनी

संघटनेंतले वांगडी सगळ्यांक म्हजें वागणें फ्री दिसलें. रस्तानाट्य करतना, कॅम्पाक वतना, चल्यांपरस चले चड आसताले आनी देखून संशय घेवपय चड जातालें. ह्या जुवान चले चल्यांचें कितें चल्लां ? सोरो-विडी-बायल हें हांचें धोरण न्ही मूं ? अशेंय आमचे विरोधक विचारताले. वेगवेगळे आरोप, निंदा, सगळ्या चल्यांची जाताच. तातूंत म्हज्या वागण्याक लागून म्हजेर चड. हातूंत हांव पुराय कोसळ्ळें. एकट्यान तर म्हजें रजिस्टर लग्न जालां हें आयकून म्हळें, "नाच नाच नाचलें, आनी एकट्या बाबड्याक फारायलो ?"

त्या वेळार मनस्ताप खूब जालो.

पूण आतां तिशीच्या हुंबऱ्यार उबें आसां. दिसता कि समाजाचेर चिडून म्हजेंच चुकलें. आमचो समाज निरोगी ना. ताका निरोगी करूंक जाय.

म्हजे बाबतींत अशें केन्नाच घडलेंना कि मनातलें सुखदुख सांगूंक, उमाळे उलोवंक हांव कोणतरी सोदतालें आनी तातूंत म्हाका दादले चड लागींचे जाले. आयुश्यांत वेगवेगळे लोक मेळ्ळे. दोस्ती जाली आनी तातूंत दादले-भुरगे चड इश्ट जमले.

अजूनय म्हजे इश्ट आसात. पोन्ने आसात, नवीन जोडल्यात. नकळत इश्टागत जमल्या. ती खंयचेय ओडीन अशें म्हाका दिसना. मनीस सभावप्रमाण Birds of the same feather, flock together म्हणटात तशें जालां. हें योग्य काय न्ही, हाचेर हांव हालीं विचार करचना. जर समाजाक तें गैर दिसता जाल्यार दिसूं, म्हाका म्हज्या मनाचेर बंधन नाका, घुस्मटमार नाका. म्हाका मुक्त व्यक्ती म्हण जियेवंक जाय.

With best compliments from :

**Shri Janardan
R. S. Kudchadkar**

CURCHOREM - GOA

जयंती नायक हांणी गुंथिल्ले लोकगीतांच्या संकलनाचे चार कंठहार

प्रा. प्रकाश रमाकांत वजरीका

संस्कृतायेच्या सोदांत लोकसाहित्याच्या अभ्यासाचें व्हड म्हत्व आसात. आपले संस्कृतायेचो सोद घेतना लोकतत्वीय अभ्यासाची व्यापक नदर घेवन ते अध्ययन नदरेची प्रत्यय घडोवपी चार पुस्तकां गोवा कोंकणी अकादेमीन उजवाडायल्यांत तांतलें 'रथा तुज्यो घुडयो' हें पयलें, 'कणेर खुंटी नारी' हें दुसरें, 'तळ्य उखल्ली खेळ्यांनी' हें तिसरें, तर 'मानालीं गीतां' हें चौथें पुस्तक. ह्या चारुय पुस्तकांनी केंपें तालुक्यांतल्या आमोणें गांवच्या तरेकवार लोकगीतांचें संकलन बाय जयंती नायक हांणी व्हडा कुशळतायेन केल्लें आसा.

जयंती नायक सध्याक गोवा कोंकणी अकादेमीच्या 'लोकवेद' (लोककला) विभागांत संशोधन सहाय्यक म्हणून वावुरतात. म्हैसूर विद्यापीठांत एक वर्साचें खास प्रशिक्षण ताणें घेतलां. कोंकणी कथेच्या मळार तांणी खाशेलो असो वावर केला. तांचो 'गर्जन' हो कथां झेलो उजवाडाक आयला.

'रथा तुज्यो घुडयो' हें पुस्तक म्हळ्यार आमोणें गांवच्या 'धालो गीतांचें' संकलन. ह्या पुस्तकाच्या प्रास्ताविकांत जयंती नायक हांणी कांय गजाली उस्तून सांगताना 'धालो' ह्या प्रकाराच्या मुळाकडेन वचपाचो प्रयत्न केला. एकीकडेन तांणी म्हळां की 'धालो नाचपी

बायलांच्या मानसीक अवस्थांचो अभ्यास केल्यार अशें दिसून येता की ह्या नाचांतल्यान फकत आनंद घेवपाच्या उथळ भावनेंतल्यान त्यो नाचनात तर आपली इत्सा पूर्ण करून घेवपाचो तो एक विधी आसता. आनी ह्या इत्सेच्या गाब्याक 'देव' आसता. अदीक अशी भक्ती आसता. धालांच्या मांडाचेर दर राती 'तीळो' घेवपाचो जो प्रकार आसा तो फकत सवाशिणीचें प्रतिक नासून झुजाक गेल्ल्या दादल्यांक जैत मेळचें हीवूय इत्सा आसूंक जाय अशें मत जयंती नायक हांणी मांडला. ताका पालोव दिवपी एक उदाहरण दिलां.

"आदनी दुदनी एकच पान
सरवय रान आमचें केळी बन रे
केळी पानार बसला कीर
(उत्तम) वीर आमचो भायर सल्ला.
गोंयचे वाटे तापला धुल्ल
माघातले वीर बाडे परतले रे."

आमोणे गांवांतल्या धालो गीतांच्या संकलनाचे :

- अ) धालो नाचाचीं गीतां
- आ) रेगो बदलतना गावपाचीं गीतां
- इ) रंभा फुगडेचीं गीतां
- उ) खेळ गीतां

ऊ) धालो उत्सव सोपोवपाचीं गीतां
ए) किरिस्तांव समाजाचीं धालो गीतां.

अशे आठ भाग केल्ले आसात. तांतलो
'धालो-नाचाचीं गीतां' हो भाग सगळ्यांत मोठो
आसून तातूंत ८२ गीतां आयल्यांत. एकेहारीन
तीं गीतां दिल्लीं आसात.

“गंदान मांड सारयला हो
गंदान मांड सारयला.
चंद्रेश्वर देवान खेळ खेळयला हो
चंद्रेश्वर देवान खेळ खेळयला.”

ह्या गीतांतल्यान सुरवात जाता. देवाची आळवण
जाल्या उपरान्तची जीं धालो गीतां ह्या पुस्तकांत
आयल्यांत तीं वा तशेच तरेचीं गीतां गोंयच्या
हेर वाठारांनी थळाव्या देवाचीं नावां लावन
लयीन गायतात. ते नदरेंतल्यान जयंती नायक
हाणी संकलीत केल्ल्या ह्या पुस्तकाक एक
प्रमाण रूप आयलां अशें म्हणूं येता.
सादारणपणान 'धालां'ची सुरवात 'मोनी आयलीं
(आल्यो)...’ गीतांतल्यानूच जाता. संकलीत
केल्ल्या ह्या धालोगीतांच्या वळेरीचो अभ्यास
केल्यार गावप्यांच्या मानसीक अवस्थेचे कप्पे
वा तासां सूक्ष्मतायेन अभ्यासपाक मेळटा.

देखीक :

आमी देवाच्यो रंभा गे
आमी मांडार खेळूं आल्यो गे....
आमी मांडार खेळूं आल्यो.

आल्यो जाल्यार बऱ्यो जाल्यो
सकया साद घाला गे बायी
सकया साद घाला....

पुराय तरेन शृंगार करून धालो गीत गावपाची
तरा 'धालो रे धालो धालांनी खेळूंक या'
गीतांतल्यान उक्ती जाल्या. सरहद्द पार करून

आयिल्ल्या रंभाबाईक येवकार दिवपी गीत

“बत्तीस पावणे
तेत्तीस सरहद्द
देवोनी आयल्यो रंभाबायो
देवोनी आयल्यो रंभाबायो....”

मांडार येवन मांड सोबोवन घेवपाचे प्रक्रियेंत
भक्तगणाची आळवणी करपाची लयबद्ध गीतां
ह्या संकलनांत आयिल्ल्या कारणाक लागून
ह्या संकलनाक एक प्रमाण रूप लाबलां.
सरभोंवतणचो वाठार, सैम, तातुंतली गुढ अशी
शक्त, श्रद्धा हांचो सुंदर असो मेळ आनी
एक मूर्त आविश्कार ह्या गीतांतल्यान पळोवंक
मेळटा.

“तळ्यांतली दाणय
तळ्यांत फिरता
तळ्यांत फिरता गे धालो
तळ्यांत फिरता.
दामोदर देवाचो रथ येवन मांडार खेळटा
मांडार खेळटा गे धालो
मांडार खेळटा...”

“उब्या खांद्यार चडोनिया
आडव्या खांद्यार धरोनिया
चाफी खुटी रुशीदेव गे.”

आपले मनांतले भाव उक्ते जाल्ल्याचें एक
सुखद समादान तांकां मेळटा. 'रेगो' गावपाचीं
जीं गीतां आसात त्या गीतांचें सोबीत संकलन
ह्या पुस्तकांत आसा. रेगो बदलताना
देव-देवतांची गीतांतल्यान नांव घेवपांत येतात.
देखीक :

एक रेग बांदीन गे
गणेसा देवा भेटे धाडीन गे
दोन रेगो बांदीन गे
चंद्रेश्वर देवा भेटे धाडीन गे..”

ह्यो रेगो बदलल्या उपरान्त खाशेली सुखदिणी
गीतां गुंतल्यांत तातूंत घोणचें पील, दुदनी
शिंपताना, बलांव नाचयताना असल्या गीतांचो
आस्पाव केल्लो आसा. ह्याच भागांतलें कासाक
वतना गावचीं गीतां अशीं आयल्यांत.

भट भटीण
दोगां जाणां
काशे वयता
तीगा जाणां
काशेचें पेटूल म्हाजें
कोणी नेलें ?

हीं गीतां गोंयांत खुबशे कडेन वापरुपांत येतात.
'लग्न लावप', 'पिंगळी' ह्या सारकिल्ले मन
मुलोवणे प्रकार ह्या उत्सवाक एक गिरेस्तकाय
हाडटात. धालो सोंपोवपाच्या वेळार गावपी
गीतांय सादारणपणान तींच आसतात. धालो
सोंपल्या उपरान्त सवाशिण बायलेन आपल्या
घोवाचें नांव घेवपाची रीत आसता. आमोणे
गांवातूय ती चाल आसा. पूण कांयकडेन
ही चाल काळावांगडा व्हांवून गेल्ली आसा.
ह्या संकलनांत म्हासागरांतल्या मोतयांप्रमाण
गोंयच्या क्रिस्तांव समाजांतल्या धालांविशीं
आपलें मत मांडटना जयंती नायक म्हणटात,
"आयज गांवांत ह्या समाजांतल्यो बायलो
धालो गायनात, खेळनात. पूण सुमार ४०
वर्सांपयलीं तशी चाल आशिल्ली हाची म्हायती
मेळटा. ह्या गीतांनी आनी हिंदू गीतांचे रचनेत
लय, तालांत बरेंच साम्य आसा. धर्माप्रमाण
नांवां बदल्ल्यांत."

"पियेच्या मुळांतु गे
हो धुप कोणे वारयला गे
हो धुप कोणे वारयला
पियेदाद सायबीण येयल्या गे
तिणे हो बिजमेंत केला गे
हो बिजमेंत केला."

"साडेतिनशे दाणयो, रथा तुज्यो घुडयो
त्या रथा कोण देव बसे गे
त्या रथा कोण देव बसे,
त्या रथा बसे फातिमा सायबीण बसे
जनलोक दिसे
मांडार रथ खेळे गे."

वा

"तळ्यांतली दाणय - तळ्यांतली दाणय
तळ्यांत फिरता
तळ्यांत फिरता गे धालो
तळ्यांत फिरता.
पेरपेद सायबीणीचो रथ येवन मांडार
खेळटा
मांडार खेळटा गे धालो
मांडार खेळटा."

गोंयच्या लोकवेदाचो खोलायेन अभ्यास
करपी अभ्यासकांक, संशोधकांक 'रथा तुज्यो
घुडयो' हें पुस्तक व्हड मोलाचें थारतलें हातूंत
दुबाव ना.

'कणेर खुंटी नारी' हें जयंती नायक हांणी
संकलीत केल्लें दुसरें पुस्तक. हातूंत ज्या
गीतांचो आस्पाव केला तीं गीतां मूळस्वरुपाचीं.
घरांतल्या बायलांच्यो भावसंवेदना, उतरां
गोडसाण, कुशलताय ह्या गुणांचो दिश्टावो
ह्या गीतांतल्यान जाता. ह्या संबंदान गोवा
कोंकणी अकादेमीच्या लोकवेद विभागाचे मुखेली
डॉ. मनोहरराय सरदेसाय हांणी केल्लें विवेचन
मतींत धरपासारकें. ते म्हणटात, "धालो
लोकगीतां हीं घराभायर मांडार गावपाचीं
आसतात. 'कणेर खुंटी नारी' ह्या संग्रहातलीं
गीतां घरांतलीं, मूळस्वरुपाचीं, बायलांच्या
भाव-संवेदनांक वाट निर्माण करून दिवपी.
जल्म, लग्न, दळप-कांडप हांचें खरें म्हत्व
बायलांकूच खबर आसता. भुरग्यांचें कौतुक,

घोवाचें कौतुक, शेजान्यांचेर टीका,
सोयन्याधायन्यांची टर उडवप हाचें चित्रण
ह्या संग्रहांत वाचप्याक घडटा." ह्या संकलनाचे
आठ भागांनी वांटे केल्ले आसात.

- अ) लग्नांतल्यो होंवयो
- आ) दुवाळ्यांचें गीत
- इ) आल्लयो
- ई) भुरग्यांचीं गीतां
- उ) फुगडेचीं गीतां
- ऊ) काम करतना गावपाचीं गीतां
- ए) गीत काणी
- ऐ) मराठी विभाग

लग्नांतल्यो होंवयो ह्या फांट्यांत सुमार
बावीस गीतां आयिल्लीं आसात. तातूंत माटोव
ते मसालो भाजपाच्या वेळावेली, दळपाची,
हळद, न्हाणोवप, न्हवऱ्याक न्हेसवप, लग्न
लागतल्या वेळची, कन्यादान करतना, हेर
प्रकार एके हारीन हांगा आयिल्लें आसा.
आमचे उजळ परंपरेचें हें एक उदाहरण आसा.
देखीक :

घाणो भरीला गे खाणये कुंभाचा
भूतनाथ देवान घाणो उचालला
घाणो भरीला गे खाणये कुंभाचा
जल्मी देवान घाणो उचालला

गोंयांत कांय सुवातेर पयले रातीक व्हंकलेक
घरांत माळयेर लिपयतात आनी गीतां गायतात.
दुवाळ्यांचें गीत हातूंत एक लांबलचक गीत
आयिल्लें आसा.

"पयली गे मासी देवकी पुसे
आयकूं बसली कथा
वडविला हात गे तिणें जायां-जुयांवरी
झडकरी हाडिली वासुदेवा फुलांची लाटां
दुवाळो सापरुप केला."

ह्या गीतांविशीं जयंती नायक आपलें विवेचन

दितना म्हण्टात की 'तें' गीत आमोणें गांवांत
ल्हान भुरग्यांक पाळण्यांत घालच्या वेळार
म्हण्टात. हें अशें आसलें तरी तें मुळचें
दुवाळ्यांचें गीत गर्भधारणेमेरेन ते बाळंटेरामेरेन
भुरग्यांक पाळण्यांत खेळमेरेन अस्वस्थांचें चित्रण
करपी आसा. घरवडींतल्या सोयऱ्यांक जाल्ले
खोशयेचें चित्रण ह्या गीतान जाल्लें आसा.
ह्या गीताचो शेवटाचो भाग मन भुलोवणो
जाल्लो आसा.

"धाव्या गे मासी देवकी पुसे
काय गे धनिणी दुवाळे कसे ?
बाळ नी खेळे पाळण्याशी
जो बाळ जैया। श्रीकृष्ण ! गोकूळ
नंदराया."

'पाळण्यांतलीं गीतां' हातूंत दोन गीतांचो
आस्पाव केला. तातूंत कृष्ण, यशोदा, राम,
विष्णू हांची भक्तीतुळा केल्ली आसा. ह्या
पाळण्यांतल्या गीतांतलो नायक सूर्यवंशी
आसता. ताचें नातें मळबाकडेन आसता. बायल
ही देवाक येवकार दिवच्या परस आपल्या
स्वप्नपुरुसाक येवकार दिता अशें दिसता.
मानसशास्त्रीय नदरेंतल्यान ह्या गीतांचो अभ्यास
करपाक जाय.

'भुरग्यांचीं गीतां' ह्या विभागांत 'कुर कुर
काना' ते 'शेवण्या किटुरा' मेरेन ११ गीतां
आयिल्लीं आसात. 'कुरु कुरु काना', 'घुगी
बाये घुगी', 'धॉल बाये धॉल', 'नाच रे
मोरा', 'बाळ म्हाजा खेळे', 'काणी काणी
कोतवा', 'नागडो बेताळो', 'जय बाये जय',
'थोटो फोव कांडटा कसो', 'भायल्यान आयला
जोगी', 'शेवण्या किटुरा' हीं सगळीं गीतां
गोंयांत क्रिस्तांव तशेंच हिंदू लोक मोठ्या
प्रमाणांत वापरतना दिसतात. ह्या गीतांचो उपेग
शाळांनीय जावपाक लागला ही खोशयेची गजाल
जावन आसा.

'फुगडेचीं गीतां' ह्या विभागांत सुमार ४७

गीतांचो आस्पाव केल्लो आसा. तातूंत सादी फुगडी, रगडो फुगडी, बेबकी, कचे, उबी फुगडी, जोडी फुगडी, भोंवरी फुगडी हे सारकिल्ले प्रकार गुंतल्यात. ह्या फुगड्यांतल्यान थळाव्या देव देवतांची भक्ती, श्रद्धा उक्ती जाताच पूण ताचे वांगडाच वीर, करुण, रुद्र रसांवांगडाच विडंबनाचोय वापर केल्लो पळोवपाक मेळटा.

“नणंद म्हणजे नणंद

उकडिल्लें कणंग

खायीन गे मटामटा.

— — — —

— — — —

जाव म्हणजे जाव

पणसाची माव

शेंवटून मारीन गे भराभरा.

‘भोळी आनी दुबो’ ह्या मथळ्याखाला एक ‘गीत काणी’ ह्या पुस्तकांत घेतल्या. “हे गीत काणयेंतलें तत्वगिन्यान – अहिंसा आनी मोग – हें तत्वगिन्यान आमचेकडेन बुद्धाच्या पयलींचें जावन आसा. आमची ही गिरेस्तकाय जावन आसा” अशें वक्तव्य सुनापरान्ताचे मुखेल संपादक भौ. उदय मेंब्रे हांणी १५ सप्टेंबर १९९३ दिसा गोंय विद्यापीठाच्या कोंकणी मेळांत अध्यक्षीय उलोवपांत केल्लें आसा.

ह्या संग्रहांत निमाणेकडेन मराठी विभागांत ‘राजा चंद्रहास’ नांवाचें कथागीत गुंतिल्ल्या कारणान ह्या संकलनाक एक आकर्शण लाबलां. ह्या विभागाक ‘मराठी विभाग’ अशें नांव दिवपाफाटल्यान संकलन करतल्याचें अशें मत आसा की हें गीत कथेंतली भास सगळ्या अर्थान मराठीच दिसता. तशेंच ताचें मूळ सोदूंक गेल्यार हेंच सत भायर सरता. गुमार दोन वरां आयकतल्याक ही कथा बांदून थेंयता.

“मूळकथा केर देशा
मनी वाटते वैंरसाचे
सूर ते परिसावे बरवे
पुरुवंश नाम तयाचे
नर्मदा वंचीत
तेथे भौ प्राणी चंद्रहास
बाळक दो म्हयन्याचे
सतीवती गेली
कोणी उरले ना तयाचे....”

“लोकसाहित्यातील काही अधिबंध’ ह्या पुस्तकांत डॉ. सु. म. पाटील बरयतात – “लोक साहित्यांतल्यान उक्तें जावपी मन हें कोणा एके व्यक्तीचें मन नासून तें लोकचोंब्याचें मन आसा. लोकचोंब्यांत वळखीच्यो आशिल्ल्यो काणयो, गीतां जरी एकल्यान सांगिल्ल्यो वा गायिल्ल्यो आसल्यो तरीय तांचें कर्तृत्व ही व्यक्ती आपणा स्वतःकडेन घेना. तांचेर कोणा एकाच्या व्यक्तीमत्वाचे ठशे दिसनात.....”

‘तळय उखल्ली खेळ्यांनी’ हातूंत आमोणें गांवच्या शिगम्यांची गीतां गुंतिल्लीं आसात. तांचे ६ तरेन वांटे घातल्यात ते अशे: नमन गीत, दुलपदां, चौरंगी, ताळ, तळय-गीतां, आरत-गीत. मेळाचे सुरवेक जी नमन गीत गावपाची चाल आसा ती चाल गोंयच्या हेर शिगम्यामेळांतूय आसा. थळाव्या देवांचीं नांवां लावन नमन गायतात.

“पयलें नमन घालूं चांद-सूर्यास बा
पयलें नमन घालूं चंद्रेश्वर देवास बा.”

— — — —

— — — —

पयलें नमन घालूं चुकल्यां-माकल्यांक बा.”

‘दुलपदां’ ह्या फाट्यांत शबैचीं गीतां आयिल्लीं आसात.

“पर्वताच्या दोंगरा
फुलोला मोगरा

देवा तुज्या नगरा

उत्सव जाला.

शबै ! शबै !''

‘चौरंगी’त थळाव्या देव-देवतांच्या वर्णना वांगडाच सैमांतली गुपितां, राम-रावण कथा गीतरूपान आयल्यांत. पुराण कथांतल्यान जें सत् दिसता तें महासत् आसता. तें विधितल्यान परत परत जागोवचें अशें पारंपारिक मनाची श्रद्धा आसता.

‘ताळ’ ह्या फाट्यांत सुमार १७ बडबड गीतांचो आस्पाव केल्लो आसा. तांतले उतरभांडार मचमचीत जाल्लें आसा.

“मामीन चण्या रोस केला
मामान तोप ल्हेवोन खाला
चोय ! चोय !....

‘तळ्य गीत’ हातूंत दोन गीतां आयल्यांत. ही गीतां तळ्य (तळी) उखलून नाचयतना म्हणपाची आसतात. कांयकडेन

‘तळ्य हाडली आयांनी
उखल्ली खेळ्यांनी
तिचें घरभर रे
सुरय तांदळांनी’

हो गीताचो दुसरो वांटो पयलीं म्हणटात आनी उपरांत

‘तळ्य हाड बाये आसवत
आयावपण नांदू तुजें सासवत’

हो गीतांचो भाग उपरान्त म्हणटात. ‘आरत-गीत’ हातूंत प्रत्यक्ष संवसाराची निर्मिती जाल्या उपरान्त देवदेवतांनी शिगमो रचून ते खेळपाक लागले अशें वर्णन केल्लें आसा.

— — — —

मागीर राजभवानी अंगणी देव खेळूं
लागल्या हो

राजभवानी अंगणी देव खेळूं लागल्या....’

शिगम्याक राजमान्यताय दिवपी हें ‘आरत गीत’. दो. मनोहरराय सरदेसाय हांच्या उतरांनी सांगचें जाल्यार “शिगम्यांतलो नाच हो खऱ्या अर्थान लोकनाच, रस्त्यांतलो नाच, लोकांचो नाच, मनश्यां मनश्यांक जोडपी नाच, गांवां-गांवांक जोडपी नाच उत्सव....”

‘लोक साहित्य – शोध आणि समीक्षा’ ह्या पुस्तकांत रा. चिं. ढेरे हांणी आपले विचार मांडल्यात ते लक्षांत दवरपा सारकें – “लोकसाहित्य हें समाजाच्या सगळ्या आंगांकडेन संबंदीत आसता. ते पासत स्थितीगतींकडेन ताचो तितकोच संबंद आसता. स्थितीशीलताय आनी गतिशीलताय हांची पोसवण जर लोकसाहित्यांतल्यान वा लोकमाध्यमांतल्यान प्रभावीपणान घडटा आसली तर तो मनशाच्या समूहमनाकडेन आशिल्ल्या नात्याखातीरूच. भारतीय समाज इतिहासांतल्यान हें सत आमकां अणभवपाक मेळटा.” हेच नदरेंतल्यान हें संकलन घेवंचें पडटलें.

‘मानालीं गीतां’ ह्या मथळ्याखाला आमोणे गांवच्या क्रिस्तांव समाजाच्या गीतांचें संकलन हें ह्या माळेंतलें चौथें पुस्तक. हें पुस्तक जयंती नायक हांणी अशे तरेन विभागलां :

- अ) भुरग्यांचीं गीतां
- आ) काजाराचे येर्स
- इ) मांडे, दुलपदां आनी देखण्यो
- ई) खेळांचीं गीतां
- उ) हेर गीतां

ह्या गीतांचेर नदर मारचे पयलीं पुस्तकांत

जयंती नायक हांणी मांडिल्ले विचार पळोवया.
त्यो म्हण्टात -

आमोणे गावांतली क्रिस्तांवांची वसणूक ही
हालींच्या काळाची. बाटाबाटीच्या काळांत हिन्दू
देवळांचो विध्वंस केल्लो त्या काळाची ही
वसणूक हांगा जाली. पुर्तुगीजांच्या धर्मछळाक
सांपडिल्ले कितलेशेच क्रिस्तांव घराबे आमोणे
हांगासर येवन स्थायीक जाले. धर्म जरी
बाटलो तरी काळजांतली धर्माविशींची ओड
तशीच आशिल्ली. संस्कार, चाली-रिती विसरप
शक्य नाशिल्लें म्हणून ताणी आपली वसती
हिंदूंच्या शेजराक वसयली. राय (कुळदेव
कामाक्षी), बोरी (कुळदेव नवदुर्गा), रिवण
(कुळदेव विमलेश्वर), कवळें (कुळदेव बेताळ),
कुडतरी (कुळदेव चामुंडेश्वरी) ह्या सारकिल्ल्या
वाठारांतले धर्मछळाचे भकीक पडिल्ले लोक
आमोण्यां आयले. हजारांनी वर्सांचे संस्कार
विसरप शक्य नाशिल्लें. म्हणून बायलांच्या
गळ्यांतलो मणी तसोच उल्लो. लामणदिवो
पेटत उल्लो, न्हवऱ्या व्हंकलेक तेल-हळद
लावपाची रीत तशीच उल्ली. धालांपासत
वेगळे मांड रचपांत आयलो. इंत्रुजांच्या मेळांत
'तालगडी' नाच दिसपाक लागलो. हे फाटभूंयेचेर
'मानालीं गीतां' ह्या संकलनाचो अभ्यास करप
गरजेचें आसा अशें जयंती नायक हांचें मत.

'भुरग्यांचीं गीतां' ह्या फाट्यांत १६ गीतां
आयिल्लीं आसात.

'कुरु कुरु काना
म्हशी गेल्यो रानां
म्हशीन खायलीं पानां
चारांचीं'

आमोणें गांवच्या हिन्दू समाजांत अराल्या
गीतांचीं कांय रुपां मेळटात तांतलीं दोन
रुपां हांगा दिल्यांत. तांतलें एक गीत -

'कुरु कुरु काना

म्हशी गेल्यो रानां
आमूड गवळ्या मामा
बाबुल्याची हामा'

आनीक एक देख :

'बुलू बुलू माजरा
आवय गेली गो काजरा
देडपडीचें माजर केल्लें
कोणें खालें गो रांडला ?'

दुसऱ्या विभागांत 'काजाराचे येर्स'
आयल्यात. तातूंत दात्यावेलीं गीतां आसात.

'दातें म्हण्टा तें मांडून
दात्यार काडली पिटी
नवऱ्यान मारिली मिटी
फुलामेंन धूव म्हणो आमची.'

व्हंकलेक आवयगेलें बेळसांव दितना एक
खास आकर्शक गीत आयलां. तें भावपूर्ण
आसा -

'व्हंकले व्हंकले म्हुजे बाये
तेनसांव हें धर गा मर्तीतू
मांय-पायचें घे गो वेळसांवू...'

मांडे, दुलपदां आनी देखण्यो हातूंत सुमार
३० गीतां संकलीत केल्यांत. हीं सगळीं गीतां
गोंयचो क्रिस्तांव समाज व्हडा प्रमाणांत वापरता.
'तांबडे रोजाद तुजे पोले', 'हांव सायबा
पलतडी वयतां', 'हुंदिरमामा', 'काय बरो
कोंबलो' वा

'वयर वयर दोंगरार
उदक कोंगरें
उदक कोंगरें जाल्यार
कलवंत मोगरें.'

हीं गीतां फकत गीतांच म्हुणून उरनासतना तांकां प्रतिकात्मक अर्थ मेळटा. 'खेळाचीं गीतां' ह्या फांट्यांत १० गीतां आयल्यांत. ह्या गीतांतल्यान वात्सल्य, आवय-पुतांचो मोग, धीटाय, हट्टीपण आनी हेर प्रकार उक्ते दिसतात.

'हेर गीतां' ह्या फांट्यांत पावसापासत मागणी करपी एक गीत आसा. ते भायर 'सोज्यांव' ह्या उत्सवांतलीं कांय गीतां आसात. 'पावसाचें मागणें' मागपापासत कांयकडेन माथ्यार फातर तर कांयकडेन मूर्ती घेतात आनीर मागणें मागतात.

'सांत आंतोन

पावस घाल, पावस घाल
सांत आंतोन, आंजे आंजे
पावस घाल सांजे....'

'सोज्यांव गीतां' ह्या फांट्यांत तीन गीतां आयल्यांत. हीं गीतां गोंयांत खुबशेकडेन वापरतात.

लोकसाहित्य आनी लोककलांच्या अभ्यासाक आतां आगळें मोडण मेळपाक लागलां आनी लोककथांचो उपेग करून नाटकां बरोवपाक लागल्यात.

गोवा कोंकणी अकादेमीच्या लोकवेद विभागान हे नदरेतल्यान भरीव अशें कार्य केल्लें आसा. प्रा. श्याम वेरेंकार, जयंती नायक, पांडुरंग फळदेसाय, विनायक खेडेकार हाणीं मोलाचें अशें कार्य केल्लें आसा. 'मांडो फेस्टीव्हल' सारकेल्या कार्यावळींतल्यानय अशें कार्य जाल्लें आसा. मराठींत जे परीन दुर्गा भागवत, प्रभाकर मांडे, डॉ. सरोजनी बाबर, रा. चि. ढरे ह्या सारकिल्या लोकांनी कार्य केल्लें आसा, तेच प्रकारची कार्यपद्दत आयज गोंयच्या अभ्यासकांनी, संशोधकांनी घेतल्या. जयंती नायक हांणी संकलीत केल्लीं हीं पुस्तकां जशीं वाचपघरांनी पावपाची गरज आसा तशीं

तीं धालो-शिगम्यांच्या मांडार पावपाचीय गरज आसा.

आयचो मनीस विज्ञानीक उदरगतीवांगडा जाणिवेच्या पातळीवेल्यान अदीक चलपाक लागला अशें दिसता. भोंवतणच्या जगाकडेन ताका एकात्म सादपाक जायना. परिणाम तो अस्वस्थ जायत वता आनी तरेकवार मनोविकृती उप्रासतात. ह्या पाशवी रूपाक मानवी रूप दिवपाचें एक प्रभावी माध्यम म्हळ्यार कला. ते नरदेंतल्यान ह्या चारूय पुस्तकांकडेन पळोवप समा जातलें. ह्या संदर्भांत T. S. Eliotची विचारसरणी पळोवपासारकी आसा -

"Tradition is a matter of much wider significance. It cannot be inherited, and if you want it, you must obtain it by great labour."

'चित्रंगी'क परबीं

एजन्सी सातोस्कार

माशेल - गोंय

आमचेकडेन मेळटात:

टि.वी. संच, शिवणेची मशीनां,
स्टीलच्यो आरमारी, मिक्सर,
कुकर आदि.

With best compliments from

G. V. Wavikar

Shambhavi Industrial Packing

Manufacturers of
Corrugated boxes & sheets

Factory:
D2/3, Kakoda Industrial Estate,
Curchorem – Goa 403 706

With best compliments from

AESQUIRE associates

PURUSHOTTAM V. PAI
Part.

Contractors & Builders
Real Estate Developers

Office:
New Goa Store,
Opp. Cafe Bhonsle,
Antonio de Noronha Road,
Panaji, Goa 403 001

With best compliments from

**A
WELL
WISHER**

With best compliments from

INSTITUTE DIAS

MARCELA – PONDA

Phone: 215 Phone: 2052

Ponda Res. Phone: 3222

संदर्भ :

प्रति, ता. :

नमस्कार,

अपुरबाय प्रकाशन ही कोंकणी पुस्तकां उजवाडावपी एक नांवाजती प्रकाशन संस्था. आयजवेर आमी ज्येष्ठ आनी नवोदीत बरोवप्यांचीं दर्जेदार पुस्तकां उजवाडायल्यांत. तातूंतल्या कांय पुस्तकांक केंद्रीय साहित्य अकादेमी, गोवा कला अकादेमी, कोंकणी भाशा मंडळ आदी नांवाजत्या संस्थांचे पुरस्कार लाबल्यात.

शाळा, कॉलेजीखातीर मागणेप्रमाण पुस्तकां पावोवपाची आमी वेवस्था करतात.

खरेदी केल्ल्या पुस्तकांचेर संस्थांखातीर १० टक्के सूट दितात.

प्रकाशक,
अपुरबाय प्रकाशन
वळवय - फोंडें
गोंय ४०३ ४०१

चत्राय :

आमच्या वाचप्यांक आमचीं पुस्तकां सवाय दरेन मेळचीं म्हण आमी 'अपुरबाय साहित्य सवलत येवजण' तयार केल्या. येवजणेचे वांगडी जावप्यांक प्रवेश फी ना. पुस्तकां पावतकूच पैशे फारीक करपाचे. मात ही येवजण शाळा/कॉलेज/संस्थांखातीर ना.

प्रकाशक

कथा/नवलिका

१.	पसय	हेमा नायक	रु. १०/-
२.	अंतरपाट	शांता खांडेपारकार	रु. ५/-
३.	वसंतोत्सव आनी दायज	पुंडलीक नायक	रु. १५/-
४.	रुद्र	गजानन जोग	रु. २५/-
५.	नबत	शशांक सिताराम	रु. ३०/-
६.	गर्जन	जयंती नायक	रु. २५/-
७.	अर्दूक	पुंडलीक नायक	रु. ३०/-
८.	अंतरआयामी	गोकुलदास प्रभू	रु. ३५/-
९.	घुस्मट	रजनी भेंब्रे	रु. ३५/-
१०.	निर्बळा आनी मुक्ती	हेमा नायक	रु. ३०/-
११.	चित्रांतलें वादळ	ज्योती कुंकळकार	रु. ४५/-
१२.	बर्मी दीस	चंद्रकांत केणी	रु.

कविता

१.	गा आमी राखणे (दु.आ.)	पुंडलीक नायक	रु. २८/-
२.	अपूप	बायलांचो प्रातिनिधीक संग्रह	रु. १२/-
३.	चान्न्याचे राती	उदय भेंब्रे	रु. २०/-
४.	काळजाची भरती	नीला तेलंग	रु. १८/-
५.	सावुलगोरी	रमेश वेळुस्कार	रु. ३०/-
६.	वंशकुळाचें देणें	नागेश करमली	रु. २५/-
७.	मळब रंगमाची	आर. रामनाथ	रु. २०/-
८.	कयपंजी	माया खरंगटे	रु. २०/-
९.	अमिताच्यो कविता	अमिता सुर्लकार	रु. ३०/-
१०.	कल्पफुल	मनोराय नायक	रु. ३६/-
११.	वथांबे	माधव बोरकार	रु.

एकांकी संग्रह

१. आळशांक वाग खातलो	पुंडलीक नायक	रु. ६/-
२. चौरंग (दु. आवृत्ती)	पुंडलीक नायक	रु. ३५/-
३. भायली गोडी	हेमा नायक	रु. ५/-
४. छप्पन्न थिगळी येसवंत	पुंडलीक नायक	रु. ४/-
५. आकाशमंच	पुंडलीक नायक	रु. १५/-
६. तीन खेतीं शाणी सुरतीं	प्रकाश थळी	रु. २०/-
७. सुणे माजर हांसता	चा.फ्रा. दिक्कंशता	रु. १२/-
८. वनमहोत्सव	दत्ताराम बांबोळकार	रु. २५/-
९. दिगंत	पुंडलीक नायक	रु. ३०/-
१०. सप्तरंग	सुरंगा मडकयकार	रु. ३८/-
११. मुक्ता	ज्योती कुंकळकार	रु. १५/-

नाटकां

१. राखण	पुंडलीक नायक	रु. १०/-
२. सूर्यसांवट	"	रु. १०/-
३. देमान्द	"	रु. १५/-
४. मुक्तताय	"	रु. १५/-
५. शबै शबै भौजनसमाज	"	रु. १५/-
६. पिंपळ पेटला	"	रु. १५/-
७. श्री विचित्राची जात्रा	"	रु. १५/-
८. दायज	"	रु. ३०/-
९. चैतन्याक मट ना	"	रु. ३०/-
१०. सुकती भरती	विल्मीक्स	रु. ३५/-
११. आत्मवचना	पुंडलीक नायक	रु. ३०/-
१२. परिक्रमा	"	रु.

चरित्र

१. अशे आशिल्ले राजाजी	रामचंद्र रामाणी	रु. २०/-
२. जमनालाल बजाज	कमलाकर म्हाळशी	रु. ३०/-

लेख संग्रह

१. सहजीवन : संघर्ष, समन्वय आनी प्रतिमा	संपा. हेमा नायक	रु. १८/-
२. अस्तुरी मृग	संपा. हेमा नायक	रु. ३२/-
३. रंगपाट	पुंडलीक नायक	रु. १८/-
४. पाजण	पुंडलीक नायक	रु.

पुंडलीक ना. नायक

हांगेलीं आमचेकडेन विक्रेक आशिल्लीं हेर प्रकाशन संस्थांचीं पुस्तकां :

१. मुठय	कथासंग्रह	रु. १०/-
२. रक्तखेव	नाटक	रु. ५/-
३. खण खण माती	नाटक	रु. ५/-
४. सुरींग	नाटक	रु. ६/-
५. अछेव	नवलकथा	रु. १५/-
६. बांबर	नवलिका	रु. ५/-
७. मनू	बाल नवलिका	रु. १५/-
८. काजी नजरुल इस्लाम	अणकारीत	रु. ४/-
९. नानालाल	अणकारीत	रु. ५/-
१०. वेंचीक कोंकणी एकांकी	संपादित	रु. १००/-

With Best Wishes From :

M/s. KUDCHADKAR ORE & CHEMICAL PVT. LTD.

Manganese Ore/Dioxide
CURCHOREM - GOA

With Best Compliments From :

JOHN RAIKAR

**P. W. D. Contractor
&
SARPANCH**

Davorlim - Dicarpale
Salcete - Goa

With Best Compliments From :

LAURENCO CARVALHO

CIVIL CONTRACTOR

DAVORLIM - DICARPALE
SALCETE - GOA

THE MAPUSA URBAN CO-OPERATIVE BANK LIMITED

HEAD OFFICE, 'NANDADEEP', MAPUSA-GOA.

Telegram : NANDADEEP

Telephone : 262427, 262593

Estd. On 9-12-1965

Save with this Bank and Get Maximum Returns

For attractive rates of Interest join our various types of following deposit Schemes

1. Fixed Deposit Scheme
2. Re Investment Scheme
3. Cash Certificate
4. Mahanidhi Deposit
5. Recurring Deposit Scheme
6. Pigmy Deposit Scheme
7. Nirzar Deposit Scheme

Besides, the Bank provides financial assistance to its members for various purposes.

For prompt and all types of Banking services, contact any of our Branches at :

MAPUSA Phone : 262414	SIOLIM Phone : 2231	SANQUELIM Phone : 3233	CALANGUTE Phone : 6058
VELGUEM Phone : 47	ALDONA Phone : 293225	ANJUNA Phone : 3245	PANAJI Phone : 44661
VASCO Phone : 512954	MARGAO Phone : 20611	DIWAR Phone : 86004	

Evening Banking facilities are available at our following Branches :

MAPUSA, PANAJI, VASCO, MARGAO AND CALANGUTE

A L S O

Non Resident Ordinary) and Non-Resident (External) account in Rupees at our following Branches :-

MAPUSA, CALANGUTE, ALDONA, PANAJI, VASCO, MARGAO & DIWAR

WE HELP BUILD YOUR FUTURE

With Best Compliments From:

SUYOG INDUSTRIES

Manufacturers of Bicycles/Tricycles Spare Parts

*D-4/1, Shristhal Industrial Estate
Shristhal,
Canacona - Goa.*

अंदूचे दिवाळेचेर नव्या फुडारपणाचो उजवाड.

अंदूचे दिवाळेक एक वेगळोच अर्थ आसा. दिवाळेच्या लाखांनी दिव्यांत मुखेलमंत्री डॉ. विल्फ्रेड डिसौझा हांच्या रुपान आनीक एक दिव्याची, मार्गदर्शकाची भर पडल्या. गोंय राज्यान वायट प्रवृत्ती आनी समाजविरोधी घटकांचेर जैत मेळयलां आनी तेखातीर घराघरांत शांतताय आनी धादोसकाय नांदता आसतना अंदूची दिवाळी खऱ्या अर्थान नवो आनंद आनी खुशालकाय घेवन येता

पंचायतींक चड अधिकार रोखडेच मेळपाचे आशिल्ल्यान खेड्यापाड्यांत उमेदीचें वातावरण पातळ्ळां. शेतकार आनी कामदार हांका कितल्याशोच सोयी आनी सवलती लाबिल्ल्यान आयजमेरेनच्या दीपोत्सवापरस ही दिवाळी चैतन्यमय थारल्या. बायलांखातीर समृद्धी योजना लागू करुन तांकां घरगुती घटसाण आयल्या. त्याभायर शिकिल्ल्या बेकारांक आपरोजगार दिवपाखातीर प्रधानमंत्री रोजगार येवजणेगाला गोयांत दोन कोटी खर्चुपाची तजवीज केल्या. गोंय राज्य आतां शंबर टक्के साक्षरतायेची मोख गाठूंक तयार जालां...

सगळ्यांक समान न्याय, समान संदी ह्यासारख्या गडगंज बुनयादीवरवीं परिवर्तन घडोवन हाडून एक नवी समाजवेवस्था घडोवपाच्या निर्धारान डॉ. विल्फ्रेड डिसौझा हांच्या फुडारपणाखाला गोंय पावलां मारता.

स्वायत्ती आनी प्रसिद्धी खातें

गोंय सरकारचे वतीन